

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Dalimil Sypták

**Zvláštní způsoby dokazování
v trestním řízení se zaměřením na rekognici**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: **prof. JUDr. Jiří JELÍNEK, CSc.**

Tematický okruh: **Trestní právo hmotné a procesní**

Datum vypracování práce: **31. 5. 2017**

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....
Mgr. Dalimil Sypták

V Praze dne 31. 5. 2017

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu mé rigorózní práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 HISTORICKÝ VÝVOJ HLEDÁNÍ PRAVDY.....	3
2.1 Úvodní výklad.....	3
2.2 Základní pojmy.....	5
2.3 Kriminalistika jako nauka o reáliích trestního práva.....	14
2.4 Stručný historický vývoj kriminalistiky v českých zemích.....	16
2.5 Vztah kriminalistiky a zvláštních způsobů dokazování.....	18
3 PAMĚŤ JAKO KRIMINALISTICKÁ STOPA.....	19
3.1 Obecný výklad.....	19
3.2 Pojem a vznik paměťové stopy.....	21
3.3 Druhy paměťových stop a jejich zánik.....	22
4 OBECNÉ ZÁSADY ZVLÁŠTNÍCH ZPŮSOBŮ DOKAZOVÁNÍ.....	24
4.1 Výslech a výpověď.....	24
4.2 Právo odmítnout a povinnost zúčastnit se úkonu.....	26
4.3 Dokumentace průběhu.....	30
4.4 Osoby na řízení zúčastněné.....	34
5 NĚKTERÉ ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ.....	39
5.1 Konfrontace.....	39
5.1.1 Pojem, význam, právní úprava.....	39
5.1.2 Příprava a taktika provedení.....	41
5.2 Vyšetřovací pokus.....	44
5.2.1 Pojem, význam, právní úprava.....	44
5.2.2 Příprava a taktika provedení.....	48
5.3 Rekonstrukce.....	50
5.3.1 Pojem, význam, právní úprava.....	50

5.3.2 Příprava a taktika provedení	53
5.4 Prověrka na místě.....	55
5.4.1 Pojem, význam, právní úprava	55
5.4.2 Příprava a taktika provedení	58
6 REKOGNICE JAKO ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOB IDENTIFIKACE OBJEKTU.....	60
6.1 Pojem, význam, právní úprava	60
6.2 Druhy rekognice	68
6.3 Příprava rekognice	70
6.3.1 Perspektivní etapa	70
6.3.2 Bezprostřední etapa.....	71
6.4 Taktika provedení rekognice	74
6.5 Rekognice „in natura“	76
6.5.1 Živých osob podle anatomicko-morfologických znaků.....	76
6.5.2 Živých osob podle funkčních a dynamických znaků.....	77
6.5.3 Rekognice mrtvol.....	79
6.5.4 Rekognice živého a mrtvého zvířete.....	80
6.5.5 Rekognice skrytá.....	81
6.5.6 Rekognice prázdná.....	82
6.5.7 Rekognice movitých a nemovitých věcí	82
6.6 Rekognice objektů podle fotografií a jiných zobrazení	84
6.6.1 Rekognice osob podle fotografií.....	84
6.6.2 Rekognice osob podle jiných zobrazení	86
6.6.3 Rekognice mrtvol podle fotografií.....	87
6.6.4 Rekognice movitých a nemovitých věcí podle fotografií	87
6.6.5 Rekognice movitých věcí podle produktů 3D tiskáren.....	88
6.7 Hodnocení průběhu a výsledku rekognice.....	88

6.8 Vady rekognice	90
6.9 Související otázky a návrhy řešení de lege ferenda	103
7 Závěr	110
8 Resumé.....	112
Seznam použité literatury a pramenů.....	114
Abstrakt/Abstract	120
Klíčová slova/Key words.....	121

1 ÚVOD

Dokazování v trestním řízení představuje jednu z jeho rozhodujících částí, při němž orgány činné v trestním řízení zjišťují skutkový stav věci bez důvodných pochybností. Činí tak v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. *„Dokazování tvoří podstatnou a nezastupitelnou součást trestního řízení. Je zvláštní formou poznání výšeče objektivní reality. Odráží se v něm více či méně zřetelné základní zásady trestního řízení. Výsledek dokazování rozhoduje tedy o výsledku procesu, správnosti, spravedlnosti a přesvědčivosti rozhodnutí, a tím i o výchovném účinku.“*¹

Zvláštní způsoby dokazování jsou přitom využívány zejména ve specifických případech, kdy je potřeba odstranit rozpory v již získaných důkazech. Jejich koncepce a pojetí prošly v průběhu času historickým vývojem, který reagoval na změny a potřeby probíhajících trestních řízení.

Cílem této práce je posoudit, zda současná právní úprava de lege lata vyhovuje požadavkům moderního trestního práva procesního. V opačném případě se pokusit řešit některé otázky tak, aby vyústila v návrhy de lege ferenda. Porušení procesních ustanovení upravujících jejich způsob a průběh, může totiž znamenat, že takto nesprávně provedený či opatřený důkaz nebude možné v dalším řízení použít. V případě policejních orgánů tak mohou být zmařeny stovky hodin vyšetřování a státní zástupce tak může pro řízení před soudem přijít o rozhodující důkaz.

Jakým složitým historickým vývojem procházely normy trestního práva vůbec, ale zejména procesního, dokládá citace z jedné úřední sbírky z roku 1841, která se sice týká především vojenského práva, nicméně charakterizuje tehdejší legislativu. A možná bychom v ní spatřili i jisté prvky odstrašujícího „věčného odkazu“, týkajícího se i dneška:

„Každý ví, že legislativa o armádě, je jen nejasná sbírka mnoha zákonů, dekretů a ordonancí vzniklých za různých vlád, které se střídaly ve Francii v průběhu půlstoletí. Všechny tyto předpisy jsou neustále měněny, kdy novely ruší předcházející právní předpisy implicitně (samo sebou, bez výslovného vyjádření), nebo vzájemnou neslučitelností. Způsob, kterým jde duch jen nejistě v této dlouhé cestě zákonů, v níž žádný neobsahuje kompletní přehled předpisů v jednom bodě vojenské legislativy.“

¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 358.

*Všeobecná reforma se stala nutnou; ta je ve skutečnosti již dlouho požadována a slibována.*²

Tento juristický pohled bude doplněn o související obecně teoretické otázky kriminalistiky, vztahující se k jednotlivým důkazním prostředkům. Vybrané praktické problémy pak budou rovněž posuzovány v kontextu se současnou judikaturou Ústavního soudu, případně vyšších soudů, zejména v oblastech zákonem výslovně neupravených.

To vše při existenci poznatků z praxe, které přitom ukazují, že v některých, zejména specifických případech, dochází k porušování procesních ustanovení upravujících způsob a průběh těchto zvláštních způsobů dokazování, včetně jejich dokumentace. Zřejmě největší úskalí pak představuje rekognice, které bude s ohledem na její význam, věnována samostatná kapitola. Konkrétním případem, kterým můžeme uvedené skutečnosti doložit, je trestní věc odsouzeného Jana Š., který byl na základě nesprávně provedeného vyšetřovacího pokusu a rekognice, uznán vinným ze spáchání dvou znásilnění a dalších trestných činů, přičemž spravedlnosti se mu dostalo na základě podané obnovy řízení, až po 18 letech.³

Význam rekognice, jako zvláštního důkazního prostředku, také přesahuje rámec trestního práva, když § 125 občanského soudního řádu, uvádí, že: „*Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.*“⁴ Otázka, zdali soud v civilním řízení může jako důkazní prostředek připustit rekognici, která je výslovně upravena pouze v trestním a nikoliv však v občanském soudním řádu, řešil Ústavní soud ČR, když dospěl k závěru: „*....rekognice jako kriminalistická metoda může být podle § 125 občanského soudního řádu využita jako důkazní prostředek i v civilním řízení, když toto ustanovení vypočítává důkazní prostředky jen příkladmo... Bude-li prováděno dokazování za pomoci jiných*

² BACQUA, Napoléon, Codes de la législation française Paris 1841, s. 538.

³ HYNEK, M., JUŠTA, M.: *Já jsem nevinnej*. Kriminalistický sborník., 2017, č. 2, s. 4 - 9, (srov. též sub. 6., 8).

⁴ DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře, s. 882.

důkazních prostředků, soud určí způsob provedení důkazů podle povahy konkrétního důkazního prostředku. Tak je tomu i v případě důkazního prostředku identifikace znovupoznáním, resp. rekognice, která je upravena v trestním řádu...“⁵

Jsem si vědom, že není v mých silách řešit všechny související problémy. Zároveň se ale domnívám, že ti, kteří se uvedenou problematikou podrobně nezabývali, získají ucelený přehled a přivede je k zamyšlení.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ HLEDÁNÍ PRAVDY

2.1 Úvodní výklad

Společenství lidí žijící ve skupinách či tlupách bylo nuceno stanovit si na počátku své existence jistá pravidla, která byla nezbytná pro jejich přežití. Jejich dodržování bylo vynucováno fyzickou silou vůdcem tlupy, zpravidla nejsilnějším jedincem. Přistižení při jejich porušení pak pro provinilce znamenalo bezprostřední fyzické potrestání nebo vyhnání z komunity dominantním vůdcem. V pozdějších dobách starověku a středověku, tedy nástupu prvních státních útvarů, začaly být vztahy ve společnosti složitější. Nebylo již možné spoléhat se na samotný okamžik přistižení a tak se stalo nezbytným porušení stanovených pravidel prokazovat.

V těchto dobách se důkazní materiál opíral téměř výhradně o skutečnosti zjištěné z jakéhosi „slyšení“ svědků a pachatele. Celý tento proces směřoval prakticky k jedinému cíli tehdejšího trestního procesu a tím bylo doznání pachatele, které bylo tzv. korunním a nezpochybnitelným důkazem viny. K jeho zajištění bylo využíváno nesčetné množství sofistikovaných a důmyslných mučících nástrojů.

V této souvislosti si připomeňme babylonský Chammurapiho zákoník, který vydal mocný vladař Mezopotámie, žijící v letech 1792 – 1750 př. n. l. Ten trestal různé prohřešky velmi přísnými tresty, kterými udržoval v zemi pořádek. Kdo by neznal jedno z nejnámějších ustanovení „oko za oko, zub za zub.“

⁵ Rozhodnutí Ústavního soudu, III. ÚS 755/1. Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz/](http://nalus.usoud.cz/).

Pro lepší pochopení si připomeňme některá ustanovení z jeho více než 282 zákonů:

Falešná obvinění a křivé přísahy

§ 1 - Jestliže někdo někoho obvinil a udal jej z vraždy, avšak neprokázal mu to, ten, kdo jej obvinil, bude potrestán smrtí.

§ 3 - Jestliže někdo vystoupil u soudu s křivým svěděním, bude, pokud šlo o hrdelní spor, potrestán smrtí.

Krádeže a ztráty osobního majetku

§ 6 - Jestliže někdo ukradl majetek boží nebo paláce, bude potrestán smrtí, stejně tak i člověk, který od něj ukradenou věc přijme.

Ublížení na zdraví, vraždy

§ 153 - Jestliže něčí manželka dala usmrtit svého manžela kvůli jinému muži, tuto ženu narazí na kůl.

§ 195 - Jestliže dítě udeřilo svého otce, utnou mu ruku

§ 209 - Jestliže plnoprávný občan udeřil dceru plnoprávného občana a způsobil, že potratila plod, zaplatí 10 šekelů stříbra.

§ 210 - (Přímo navazuje na předchozí) Jestliže tato žena zemřela, usmrtí jeho dceru.

Jak vidíme na těchto příkladech, na dnes vcelku běžné zločiny pamatovalo útrpné právo těmi nejpřísnějšími tresty. Všemohoucí Bůh byl pasován do role nejvyššího soudce, který je rovněž vševědoucí a neomylný. Středověcí právníci a soudci byli silně ovlivněni narůstajícím vlivem všudypřítomné církve. Mnohdy se tak stávali pouhými „vykonavateli“ jejich vůle a formálně dohlíželi na dodržování procedurálních pravidel při dokazování viny. Tortura, tedy podrobení vyslýchaného mučení, byla povolena bulou papeže Innocence IV. Od roku 1252 se tak stala součástí tzv. útrpného práva. Tento přípustný prostředek doznání byl běžnou součástí vyšetřování světských, ale i pozdějších církevních a inkvizičních soudů. Tyto středověké tzv. ordálové soudy⁶, používaly ordál⁷ jako důkazní prostředek ve sporných případech, kdy nebylo jasné, zda

⁶ Slovo „ordál“ pochází ze středověkého latinského „ordalium“, srov. německé „Urteil“ a české „ortel“. HOLUB, Josef a Stanislav LYER. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. Odborné slovníky (Státní pedagogické nakladatelství), s. 347.

⁷ Ordál považujeme za „iracionální důkaz, kterým strany za využití přírodních sil či s odvoláním na nadpřirozené mocnosti, v době křesťanské na Boha, dokazovaly pravdivost svého tvrzení.“ MALÝ,

osoba daný čin spáchala nebo ne. Za situace, kdy byl pachatel při činu chycen, tzv. ordálu nebylo třeba. Při těchto Božích soudech spočíval například ordál vody ve spouštění svázaného podezřelého do vody. Pokud ho voda jako čistý živel přijala, tedy potopil se, znamenala tato skutečnost jasný důkaz neviny, pokud zůstal nad hladinou, byl vinen.

Obvinění ze zločinů se mnohdy ani rozsudku nedožili, neboť zemřeli při několikastupňových výsleších. Těmto úkonům byli často přítomni nejbližší rodinní příslušníci, kteří měli vyslýchaného přimět k co nejrychlejšímu doznání, aby mu tak zajistili pokud možno mírnější trest. Některé písemné prameny z té doby, týkající se například čarodějnictví z roku 1487, obsahovaly podrobnou metodiku jejich příprav, provádění, zákonitostí „jasných“ projevů a „nezpochybnitelných“ důkazů.⁸

Jak je zřejmé z tohoto výkladu, pojetí trestního práva se od pradávna až po pozdní středověk výrazně měnilo a jeho překotný vývoj se nezastavil ani v novověku.

2.2 Základní pojmy

České trestní právo je součástí českého právního řádu a odvětvím veřejného práva. Dělí se na trestní právo hmotné, které definuje, co je trestným činem a jaký druh a výše sankce za něj lze uložit. Dále na trestní právo procesní, které upravuje vlastní postup orgánů činných v trestním řízení.⁹

Předmětem trestního práva procesního je pak stanovení postupu orgánů činných v trestním řízení při odhalování trestných činů, při řízení o jejich rozhodování a při zajištění výkonu těchto uložených rozhodnutí. Stranou nezůstává ani odhalování příčin, které vedly nebo umožnily spáchání trestného činu.

Účelem samotného trestního řízení je v souladu se zákonem a na jeho základě zjistit osobu pachatele skutku, jež svými znaky naplňuje některé z ustanovení trestního

Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 116.

⁸ SPRENGER, Jacob, Heinrich KRAMER. *Malleus Maleficarum*. Přeložila LENKOVÁ, Jitka. Kladivo na čarodějnice. Praha: Levné knihy KMa, 2006.

⁹ K pojmu trestního práva procesního srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní - minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik, s. 17 a násl.

zákoníku. V další fázi řízení takového pachatele postavit před soud, který mu v případě viny uloží trest nebo ochranné opatření. V případě splnění zvláštních podmínek, může rozhodnout o vině, avšak upustí od jeho potrestání.¹⁰

Zásadní význam pro české trestní právo procesní má Ústava České republiky.¹¹

Zejména se jedná o tu část tohoto základního zákona, konkrétně čl. 10, který uvádí, že do českého práva jsou začleněny všechny mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. Další podmínkou je, že všechny takové smlouvy musí být předepsaným způsobem vyhlášeny a Česká republika jimi musí být z pohledu mezinárodního práva vázána. Podle druhé části čl. 10 „*stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“

Bez zajímavosti nezůstává fakt, že se jedná vůbec o první případ, kdy česká, resp. československá Ústava takovým způsobem řešila vzájemný vztah vnitrostátního a mezinárodního práva. V této souvislosti rozlišujeme koncepci monistickou a dualistickou. Ta první vychází z teorie, že vnitrostátní i mezinárodní právo tvoří jednotný právní řád, tedy tentýž celek. Naproti tomu dualistická koncepce vnímá obě tyto práva jako součást samostatných právních řádů, takže střet mezi nimi je téměř vyloučen. Pro případ závaznosti normy mezinárodního práva v právu vnitrostátním se vyžaduje, aby takové ustanovení bylo prakticky doslovně „překlopeno“ do vnitrostátní normy.¹²

Po vzniku samostatného Československa u nás převládalo spíše dualistické pojetí, které bylo přerušeno až událostmi v roce 1989. Na jejich základě došlo vyčlenění mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách a na základě inkorporovaného ustanovení bylo definováno, že tyto jsou na území České a Slovenské Federativní Republiky obecně závazné a mají přednost před zákonem.¹³

¹⁰ JELÍNEK, Jiří, ed. *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2016, trestní sekce*. Praha: Leges, 2016. Teoretik, s. 224.

¹¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky.

¹² SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony, s. 122 a násl.

¹³ Srov. § 2 ústavního zákona č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod.

Závaznost mezinárodního práva se v našem trestním řízení projevuje například v povinnosti České republiky dodržovat závazky vyplývající z Úmluvy.¹⁴

Jedním z nejdiskutovanějších práv je v současné době právo na spravedlivý proces definovaný čl. 6 Úmluvy. Představuje přitom minimální standard procesní ochrany, který musí smluvní státy zaručit všem, jež podléhají jeho jurisdikci. To naproti tomu nebrání skutečnosti, že tato vnitrostátní úprava poskytne ještě vyšší standard této ochrany.¹⁵

„Specificky v oblasti trestního práva čl. 6 zajišťuje jakýsi základní ochranný štít pro ty, vůči kterým jsou nástroje trestního práva namířeny, tedy osobám obviněným ze spáchání trestné činnosti. Shoda na minimálním standardu ochrany procesních práv obviněných s sebou totiž může přinést posílení vzájemné důvěry mezi státy a tím zároveň prohloubení jejich spolupráce, bez které si boj proti zločinu, využívajícímu neustálého oslabování právních i skutečných bariér mezi státy, lze již stěží představit.“¹⁶

Jistým úskalím Úmluvy je skutečnost, že je v dnešní době právně závazná ve více než 47 zemích Evropy. Při zohlednění rozdílnosti trestně procesní úpravy v kontinentálním a angloamerickém systému práva je zřejmé, že interpretace jednotlivých ustanovení je někdy značně složitá. V souvislosti s činností Evropského soudu pro lidská práva tak mluvíme o třetím typu procesu, a to procesu kontradiktorním. Někteří autoři tvrdí: *„že tento soud ve svých rozhodnutích povýšil související zásadu rovnosti zbraní na uhelný kámen celého práva na spravedlivý proces. Je nicméně zřejmé, že právě zásada rovnosti zbraní má daleko blíže k procesu akuzačnímu než inkvizičnímu.“¹⁷*

„Dokazováním pak v trestním právu procesním rozumíme zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je umožnit poznání skutečností

¹⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., kterým se podepisuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, v platném znění.

¹⁵ Srov. čl. 53 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., kterým se podepisuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, v platném znění.

¹⁶ KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova edice právní instituty, s. 150.

¹⁷ COSTA, J.-P. *Concepts juridiques dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme: de l'influence de différentes traditions nationales*. Revue trimestrielle des droits de l'homme, 2004, č. 57, s. 104-105.

*důležitých pro rozhodnutí, tedy vyhledat důkazy o nich, tyto důkazy provést, získané poznatky procesně zajistit a zhodnotit.*¹⁸

Procesní úprava před novelizací provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. přitom vycházela z předpokladu, že na dokazování budou mít rozhodující vliv zejména orgány činné v trestním řízení. Skutečnost, že opatřený důkaz nevyhledal tento orgán sice nebyla sama o sobě důvodem k jeho odmítnutí, nicméně možnost vyhledání, předložení a provedení nebyla v § 89 odst. 2 trestního řádu výslovně uvedena. Tehdejším cílem bylo umožnit těmto orgánům poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci. To znamená tyto důkazy vyhledat, předepsaným způsobem provést, získané poznatky procesně zajistit a posoudit. Zmíněnou novelizací byla do ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu doplněna věta druhá: *„Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.“* Tímto zněním došlo k výraznému posílení procesního postavení obviněného v trestním procesu. Proces dokazování však není jedolitým celkem, ale skládá se z časového hlediska z několika na sobě závislých a navzájem se prolínajících fází. Tedy v průběhu jeho provádění může být vyhledán další.¹⁹

Nejprve je zapotřebí důkaz vyhledat, poté jej opatřit, následně provést a procesně zajistit, případně důkazy prověřit a nakonec z pohledu trestního řízení zhodnotit. Obsah jednotlivých pojmů není v zákoně uveden, nicméně praktickou činností orgánů činných v trestním řízení se ustálil jejich následující výklad:

První fází procesu dokazování je obligatorně vyhledání samotného důkazu. V praxi to znamená zjištění a konstatování jeho existence. Opatřením důkazu pak rozumíme okamžik, kdy jej máme ve své moci. Následuje procesní, tedy zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení. Tím je provádění a procesní zajištění důkazu.

¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní - minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik, s. 363.

¹⁹ Srov. MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice, s. 400-401.

Z pramene důkazu se tak zjišťují informace o skutečnostech významných pro posuzovanou věc. Jeho obsah se podle povahy úkonu poznamenává v příslušném protokolu. Činí se tak zejména z důvodu pozdějšího přezkoumání rozhodnutí. Výjimky jsou možné jen tehdy, pokud tak stanoví zákon. Příkladem je sepsání úředního záznamu o takovém úkonu. Bližší náležitosti protokolu upravuje ustanovení § 55 odst. 1 trestního řádu. Další konkrétní podrobnosti některých úkonů jsou uvedeny v ustanovení § 55 odst. 3 trestního řádu. Jedná se o náležitosti protokolu o konfrontaci, rekognici a vyšetřovacím pokusu. Tak příkladmo v případě konfrontace je to doslovná výpověď konfrontovaných osob, v případech prováděných rekognici je to mimo jiné uvedení pořadí, ve kterém byly osoby nebo věci ukázány poznávajícímu. Dále je to povinnost zaznamenávat jejich průběh ve formě obrazového záznamu, pokud to okolnosti případu nevyklučují. Takové záznamy, popř. situační náčrtky jsou pro lepší orientaci vždy přílohou takového protokolu. Provedením проверки důkazu zjišťujeme informační kvalitu pramene takových zpráv. Posuzujeme tak spolehlivost každého jednotlivého důkazu samostatně i ve spojení s ostatními. Závěrečnou fází je vlastní hodnocení důkazů. Jeho účelem je skutečností, zda provedené důkazy, jak jednotlivě, tak i v souhrnu, poskytují věrohodnou, úplnou, pravdivou a relevantní informaci z pohledu prošetřované trestní věci. Činí tak na základě zásady volného hodnocení důkazů.²⁰ Předmětem důkazu rozumíme skutečnost, která má být teprve zjištěna.

Důkazním prostředkem je pak konkrétní postup, který směřuje k poznání skutečností, které jsou předmětem důkazu. Je realizován v podobě přímého pozorování vlastními smysly nebo vlastní smyslovou činností. Příkladem může být ohledání místa činu, ohledávané osoby či věci nebo výslechem osob, které mohou podat nějakou informaci o prošetřované věci, popř. vnímáním obsahu zpráv zaznamenaných písemně či jinak. Jde tedy o procesní postup, který je upraven zákonem, tedy v případě trestního řízení trestním řádem. Z pohledu orgánu, který ho uplatňuje, jde o postup vyhrazený výhradně orgánu činnému v trestním řízení.

²⁰ Srov. § 2 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

Obviněný v trestním řízení může vyhledat důkaz a může ho opatřit²¹. Dále ho může prověřovat z pohledu své výhodnosti pro své procesní postavení a hodnotit z pohledu garantovaného práva na obhajobu. Nemůže však důkazy procesně zajišťovat. Částečné výjimky jsou upraveny zákonem. Tím je např. ustanovení § 215 odst. 2 trestního řádu, podle kterého může obžalovaný v řízení před soudem provést výslech svědka nebo znalce se souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. Jestliže se jedná o důkaz, jehož provedení shodně navrhuje i státní zástupce, předseda senátu rozhodne, která ze stran výslech provede. Procesní provedení takto provedeného důkazu, tedy zajištění jeho obsahu do protokolu, je však i v tomto případě svěřeno výhradně do rukou soudu.

Výše uvedenou novelou trestního řádu tak došlo k posílení práv obhajoby v tom smyslu, že může nejen navrhnout provedení důkazu, nýbrž ho i vyhledávat. V praxi však tato část činila největší problémy. V některých případech bylo toto aktivní vyhledávání obhájců, spočívající v kontaktování svědků či poškozených, vnímáno státními zástupci jako hraniční z pohledu jejich možného ovlivňování. Vycházeli přitom z předpokladu, že obhájce vystupuje ve prospěch obviněného a že může být tímto vyslán k jeho ovlivnění, či zastrašení. Za určitých okolností by se tak mohlo jednat o maření vyšetřování, kdyby tak byly formálně splněny podmínky koluzní vazby pro obviněného podle ustanovení § 67 písm. b) trestního řádu. Na tuto situaci reagovala jak Česká advokátní komora²², tak Nejvyšší státní zastupitelství.²³

Výsledkem je doporučený sjednocující postup, který by tyto vlivy alespoň částečně eliminoval. Jedná se například o řešení situace, kdy se na obhájce obrátí obviněný, aby navrhl výslech osoby, který měl být svědkem prošetřované události. Ten je na jedné straně vázán pokyny klienta, na druhé je pak nemyslitelné, aby navrhl provedení důkazu bez toho, že by předem věděl, jak bude zřejmě vypovídat. Tedy zda může prokázat spíše nevinu obviněného nebo zda by jeho výpověď podpořila skutečnosti uvedené ve sdělení obvinění. V takovém případě by totiž jednal v neprospěch klienta a rizika uvedeného

²¹ Srov. § 89 odst. 2, věta druhá zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

²² Usnesení představenstva České advokátní komory č. 13, ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhnout důkazy v trestním řízení. Dostupné na www.cak.cz

²³ Stanovisko č. 9/2004, Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státních zástupců ohledně výkonu práva obhájce (advokáta) postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhnout provedení důkazů.

návrhu by s ním měl projednat.²⁴ Doporučuje se, aby obhájce takovou osobu kontaktoval pokud možno nejdříve písemně, kdy by mu sdělil, že je obhájcem konkrétního obviněného v určité věci, název policejního orgánu a zdvořile ho požádal, zda je ochoten se s ním setkat. O takovém osobním setkání učiní advokát záznam pro klientský spis, který pokud možno podepíše obě strany, popř. jiný advokát jako nestranná osoba. Zároveň ho vyrozumí, zda bude navrhovat policejnímu orgánu jeho výslech či nikoliv.

Pro potřeby trestního řízení však není takový záznam obhájce listinným důkazem, stejně jako případné prohlášení osoby učiněné před ním. Zpravidla bývá orgány činnými v trestním řízení posuzován jako příprava na způsob vedení obhajoby v zájmu obviněného.

Za důkaz tak považujeme výsledek získaný procesem dokazování. U nezákonného důkazu se jedná rovněž o důkaz v procesním smyslu, nicméně porušení zákonného postupu při jeho opatřování může mít za následek, že ho nebude možné v trestním řízení použít. Subjekty dokazování trestní řád výslovně neuvádí. Z obsahu jeho jednotlivých ustanovení je však zřejmé, že jimi jsou orgány činné v trestním řízení, jednotlivé strany trestního řízení, ale i další osoby. Těmi mohou být například odborníci z různých oborů a odvětví, jejichž odborné znalosti jsou v trestním řízení potřeba. Seznamy takových osob jsou vedeny dle jejich trvalých bydlišť u příslušného krajského soudu. Základními zásadami uplatňovanými v procesu dokazování jsou zejména zásada materiální pravdy, zásada vyhledávací, zásada presumpce nevinny, zásada bezprostřednosti a ústnosti, zásada přiměřenosti a v neposlední řadě zásada volného hodnocení shromážděných důkazů. Zejména prvně uvedená zásada materiální pravdy byla v minulosti chápána různě. Autor Storch ve svém díle z roku 1897 chápe materiální pravdu jako „*cíl trestního řízení*“.²⁵ Miříčka o ní hovoří o čtvrt století později jako o tom, „*co se s pravdou srovnává*“.²⁶

²⁴ Srov. § 16 zákona č. 85/1996, ze dne 13. března 1996, o advokacii, v platném znění.

²⁵ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské*. Díl II. Praha: Nákladem Právnícké jednoty v Praze, 1897, s. 65.

²⁶ MIŘIČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha: Všehrd. 1932, s. 9.

V 70. letech se můžeme setkávat kromě pojmu materiální pravda rovněž s pojmem objektivní pravda. Materiální pravda je v tomto období chápána jako poznatek, který byl získán orgánem činným v trestním řízení na základě zásady projednací, tedy bez jeho aktivního působení při vyhledávání či vyšetřování. Naproti tomu objektivní pravda je spojována s poznatkem, jako výsledkem vyhledávací činnosti. V rámci dokazování tak byla orgánům činným v trestním řízení přisouzena rozhodující úloha, při které byl obviněný chápán spíše jako pouhý předmět trestního řízení, než jeho procesní strana.

V procesu dokazování se přitom nesetkáme s tzv. důkazním břemenem, které je vlastní občanskému soudnímu řízení a které by bylo přisouzeno jedné z procesních stran. Každá z nich tak musí postupovat z vlastní iniciativy. V opačném případě by jistá pasivita mohla mít za následek vydání rozhodnutí v její neprospěch. Uplatňovanou zásadou v trestním řízení je tak zásada *in dubio pro reo*.

Rovněž nejsou v trestním řádu samostatně upravena sankční ustanovení v případech, kdy by byl důkaz získán porušením předpisů o dokazování. Jedním z ustanovení, které obsahuje procesní důsledky takového porušení, je ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu. Podle něj se důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení, nesmí v řízení použít. Svou povahou by se tak jednalo o absolutně neúčinný důkaz, jehož vadu nelze v řízení dodatečně zhojit. Výjimkou je případ, kdy by se takového důkazu použilo proti subjektu, který tuto vadu způsobil. Muselo by se ale jednat o samostatné řízení, které by zkoumalo případnou trestněprávní odpovědnost takového subjektu. Na několika místech se však trestní řád zmiňuje o tzv. zákazech důkazů. Např. zákaz výslechu svědka, který nebyl zbaven příslušným orgánem povinnosti zachovávat tajemství a jeho výslech by se měl týkat takových skutečností²⁷, popř. zákazu donucování obviněného k napsání potřebného počtu, je-li toho v řízení třeba pro zajištění pravosti rukopisu.²⁸

Procesním důsledkem porušení ustanovení trestního řádu týkajících se dokazování, je absolutní nebo relativní neúčinnost takového důkazu. K absolutně neúčinnému důkazu nelze v řízení přihlížet vůbec a to z úřední povinnosti. K relativně neúčinnému důkazu lze v řízení přihlížet až poté, kdy byla tato vada odstraněna.

²⁷ Srov. § 99 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

²⁸ Srov. § 93 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

Definice kriminalistiky není jednoznačná a řada autorů ji historicky vymezuje různě. Nicméně již od počátku svého zrodu se zabývá zločinností, jako negativním společenským jevem. Odtud pramení její úzké spojení s kriminologií.²⁹ Nejčastěji pak bývá definována jako věda zkoumající zákonitosti vzniku, trvání a zániku stop a jiných důkazů, jakož i zákonitosti vyhledávání, zkoumání a zajišťování stop a jiných důkazů³⁰. V této souvislosti hovoříme o jejím vymezení prostřednictvím jejího předmětu. V praxi se však můžeme setkat s řadou jiných definic, přičemž žádná z nich není všeobecně uznávaná. Někdy tak bývá definována např. pomocí objektů, které zkoumá. Tím je skutek trestného činu a osoba pachatele, stopy trestného činu a jejich nositelé, činnost policie, orgánů činných v trestním řízení a dalších odborníků a znalců při odhalování a vyšetřování trestných činů a při zkoumání samotných stop. Ale ani toto vymezení není vyčerpávající. Při zohlednění uvedeného se však jako nejpřiléhavější jeví její výše uvedená definice prostřednictvím jejich dvou okruhů zákonitostí.

Pro správné pochopení nástrojů poznání kriminalistiky je nezbytné, abychom odlišovali metody kriminalistické vědy od metod kriminalistické praxe. Metody kriminalistické vědy dělíme na tři skupiny, a to obecně poznávací, které jsou běžné při jakémkoliv poznávání. Příkladem je popisování, měření, analýza nebo dedukce. Dalšími jsou metody převzaté z jiných vědních oborů, které kriminalistika využívá při svých specifických postupech. Jedná se např. o matematické, fyzikální či jiné výpočty. A konečně třetím druhem jsou specifické metody, které jsou výlučně vlastní kriminalistice. Jde o zevšeobecňování zjištěných poznatků v trestním řízení nebo o tvůrčí aplikaci a transformaci poznatků jiných vědních oborů, např. genetiky při zavedení identifikace pomocí DNA.

Naproti tomu metodami samotné kriminalistické praxe rozumíme vyhledávání, zajišťování, následné zkoumání a využívání kriminalistických stop, kriminalisticky relevantních informací či jiných soudně upotřebitelných důkazů. Jejich přípustnost pro trestní řízení je dána jednak tím, že přispívají k zabezpečení realizace základních zásad trestního řízení a související plnění úkolů orgánů činných v trestním řízení, dále tím, že

²⁹ NOVOTNÝ, Oto. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 451.

³⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky.

umožňují prověření hodnověrnosti zjišťovaných skutečností a v neposlední řadě jsou vědecky nebo alespoň teoreticky podložené.

Pro naši práci se budeme více zaměřovat na tu část kriminalistiky, která se věnuje zkoumání metod a postupů získávání kriminalisticky relevantních informací z paměti člověka a následným řešením těchto kriminalistických situací, včetně dokumentace úkonů o jejich provádění. Celou tuto oblast se zabývá kriminalistická taktika.

Kriminalisticko-taktické metody představují proces získávání těchto relevantních informací, jejich dokumentaci a způsob využití. V těchto souvislostech hovoříme například o kriminalistických verzích, organizaci procesu poznání kriminalisticky relevantních událostí, výslech apod. Ve všech případech se však jedná o získávání a využívání v minulosti prožitých nebo vnímaných informací v paměti lidí. Vzhledem k tomu, že některé z těchto metod jsou spojeny se zásahem do práv a svobod občanů, bylo nanejvýš vhodné upravit jejich použití zákonem. Není však ani v možnostech zákonodárce reagovat na prudce se rozvíjející technický pokrok a řada z těchto metod tak není součástí trestního řádu. To však nic nemění na jejich gnozeologické povaze a skutečnosti, že se uplatňují při jednotlivých vyšetřovacích úkonech, jako například prověrka výpovědi na místě.

Konkrétní paměťovou stopou je odraz objektivní reality, který se týká kriminalisticky významné události. Informace je v mozku uložena prostřednictvím vnímání smyslových orgánů a je kódovaná. Přírozeným kódem k jejímu dekódování je řeč. Svědek tak ve svém vyjádření dekóduje uloženou paměťovou informaci a to ve formě výpovědi, znovupoznání nebo jejich kombinací.

2.3 Kriminalistika jako nauka o reáliích trestního práva

Počátek vzniku nauky, o které můžeme z dnešního pohledu hovořit jako o počátcích kriminalistiky, je spojen s koncem 18. století. Tehdejší Evropa procházela na základě celospolečenských změn k postupnému zákazu drastických metod upravených útrpným právem. Při výsleších se již nemohly používat tortury ani jiné fyzické formy nátlaku na

vyslýchané. Toto nahrazení inkvizičního modelu tzv. reformním kontinentálním procesem nezůstalo bez následků. Společnost na takové změny nebyla dostatečně připravena. Pachatelé tuto liberalizaci trestního procesu přivítali a vnímali ji jako jeho slabost. Došlo tak k výraznému nárůstu kriminality, na který bylo nutné reagovat. Dosavadní metody četnické práce tak přestaly vyhovovat a bylo je zapotřebí nahradit účinnějšími nástroji. Zločinci v těchto dobách často nevyovídali vůbec, popř. uváděli jiné zavádějící skutečnosti a k samotnému činu se nedoznávali. Tato situace vedla k potřebě vytvoření nových metod a forem policejní práce. V rámci těchto snah došlo ke vzniku nové struktury policejních složek, tzv. útvarů kriminální policie, které disponovaly širšími oprávněními. Mezi ty nejdůležitější v prvopočátcích patřily oprávnění vést evidenci zločinců, používat nové metody dokazování a vyměňovat si informace pouze mezi těmito novými policejními útvary.

Za historicky první útvar kriminální policie je v Evropě považován vznik 1. „detektivní“ skupiny v rámci francouzské Sûreté de Paris, kterou založil v roce 1810 François-Eugène Vidocq. Naproti tomu několik bestiálních vražd, které otřásl Londýnem v roce 1824, přiměly tehdejšího ministra vnitra sira Roberta Peela založit v roce 1829 Scotland Yard. U těchto prvních krůčků stálo původně 12 policejních úředníků, kteří byli zbaveni povinnosti nosit uniformu.

O kriminalistické vědě začínáme hovořit v souvislosti s Louisem Alphonsem Bertillonem, policejním úředníkem, který ve Francii v roce 1879 zveřejnil a začal využívat vůbec první identifikační metodu. Ten začal měřit jednotlivé části lidského těla a položil tak základy antropometrii. Vycházel přitom z předpokladu, že po ukončení vývoje se délky některých kostí a lebky nemění.

Další osobnosti kriminalistiky té doby, se zaměřily na snahu o identifikaci osob pomocí otisku prstů, resp. jejich papilárních linií. Jako první si neměnnosti svých otisků všiml William James Herschel. Na počátku novověku se tedy v kontextu těchto událostí hovořilo o kriminalistice jako o nauce o reáliích trestního práva. Jejimi základními prameny byly praktické poznatky a postupy shromážděné z dosavadní četnické práce a justiční praxe. Postupně, jak docházelo k častějšímu využívání zákonitostí z různých vědních oborů, byla považována za pomocnou vědu trestního práva. Původní jednotlivé

poznatky byly postupně zpracovávány do ucelených souborů a oblastí. Zásahu na tom měli jak právníci, tak lékaři, odborníci z oblasti techniky či samotní kriminalisté.

2.4 Stručný historický vývoj kriminalistiky v českých zemích

První kapitoly dějin české kriminalistiky se začaly psát na počátku 20. století. Pro tyto první krůčky bylo společné, že u nich stáli většinou bývalí členové policejních sborů. Ti byli ve své činnosti nejprve ovlivněni zejména svými zkušenějšími kolegy z Rakouska, Německa a Francie. Jejich publikace nejprve pouze překládali a zajišťovali tak jejich zpřístupnění pro kriminalistickou praxi. Největších úspěchů zaznamenala česká kriminalistika zejména v oblasti kriminalistické techniky, tedy její zaměření bylo především pragmatické. „*Dejiny česko-slovenskej a následne aj slovenskej a českej kriminalistiky sa vyvíjali v súlade s rozvojom svetovej a predovšetkým európskej kriminalistiky, nadväzovali na ňu a preberali od nej poznatky, pričom viac ako sedemdesiat rokov (od roku 1918 do roku 1992) bola história kriminalistiky v Českej republike a v Slovenskej republike spoločná.*“³¹

Za našeho prvního autora odborné kriminalistické literatury považujeme Františka Protivinského, který v roce 1902 založil v Praze tzv. daktyloskopickou registraci pachatelů. V předválečném období 30. let byl nejvýznamnějším kriminalistou Josef Šejnoha, jehož dílo Systém kriminalistického vzdělávání, vydané v roce 1935, vzbudilo u laické i odborné veřejnosti nejvíce pozornosti. Volně tak navazovalo na jeho vůbec první dílo, kterým byla Kriminální psychologie, vydaná v roce 1930. Stranou zájmu nezůstala ani další jeho publikace Učení poznávací, vydaná v roce 1931, Kriminální taktika, vydaná v roce 1932, ale i Kriminální technika z roku 1933. Z dnešního pohledu zřejmě nejvíce kontroverzním dílem té doby byly v roce 1932 knižně vydané Vyšetřovací metody Vítězslava Čelenského. Poprvé jsou tak definovány přípustné formy psychického nátlaku při výslechu, jejichž prostřednictvím je ze strany vyslychajících zjišťován sled v minulosti vnímaných skutečností. Podrobně jsou rozpracovány postupy týkající se výslechu v hypnóze či využití narkoanalýzy.

³¹ PORADA, Viktor a Peter POLÁK. *Kriminalistika*. Plzeň. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Učebnice (vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 34-35.

V období po 2. světové válce se naše kriminalistika začala odklánět od směru vyspělých západních mocností, jakými bylo Německo, Anglie, Švýcarsko nebo Švédsko. „*Nově vznikající socialistická kriminalistika se ve svém vývoji opírala zejména o poznatky sovětské kriminalistické vědy, s nimiž se českoslovenští kriminalisté seznámili v řadě překladů sovětských učebnic a monografií, a o zkušenosti nabyté v činnosti socialistických státních orgánů.*“³²

Ačkoliv řada odborných publikací dosáhla světové úrovně, setkáváme se u všech děl té doby se socialistickou ideologií a marxistickou filozofií, které se jako červená nit táhnou její obecnou teorií. „*Národní a demokratická revoluce a vítězství pracujícího lidu v únoru 1948 vedly k rozbití buržoazního státního aparátu...*“³³

Z těchto sovětských poznatků vychází ve svých dílech např. Bohuslav Němec, který v roce 1954 vydal knihu *Základy kriminalistiky*. Vydalo ji tehdejší ministerstvo vnitra nákladem 14 500 ks a kromě detailních obrázků mrtvol stojí za povšimnutí její upozornění: „Tato učební pomůcka je určena pro vnitřní služební potřebu ministerstva vnitra, jako taková nesmí být darována, ani rozmnožována, nemůže být půjčována nezúčastněným osobám, nemohou být pořizovány ani výpisky a studiem "Základů kriminalistiky" získané poznatky nesmí být rozšiřovány...“ Je tedy zřejmé, že tento druh naučné literatury nebyl v té době volně k dispozici laické veřejnosti. Nejucelenějším dílem byla pak *Učebnice Kriminalistiky*, která byla vydána v letech 1959 – 1965. B. Němec vedl kolektiv autorů, kteří byli experty Kriminalistického ústavu v Praze.

Na počátku 60. let začíná vyplňovat mezeru v otázkách obecné teorie kriminalistiky Ján Pješčak. První prací na toto téma byla kniha *Úvod do kriminalistiky* z roku 1965. Jeho další práce se týkaly vyšetřovacích verzí, obecně teoretických problémů a komplexním díle byla *Socialistická kriminalistika* z roku 1979. Řada dalších autorů se v té době zabývá jednotlivými kriminalisticko taktickými metodami, které významně ovlivnily vyšetřovací praxi. Jejich úplný seznam je dlouhý a přesahu rámec této práce. Za povšimnutí však stojí, že většina z nich byla vydána v ediční řadě *Kriminalistická*

³² PJESČAK, Ján. *Kriminalistika*. Učebnice pro právnické fakulty. Praha: Naše vojsko, 1982, s. 22.

³³ BĚLKIN, R. S. *Kurs sovětskoj kriminalistiky*. Akademija MVD SSSR, Moskva, 1977, s. 9.

knihovna, kterou vydával Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Významnými prameny, ze kterých čerpali doboví kriminalisté, byly rovněž časopisy Naše vojsko s přílohami Policejní hlídka a Četnický obzor, časopis Bezpečnostní služba a Kriminalistika. Od roku 1959 dosud je vydáván Kriminalistický sborník. Ten obsahuje kazuistiku vybraných případů, včetně uveřejněných fotografií z míst trestných činů.

Studenti právnických fakult v Praze a Bratislavě mohli předmět kriminalistika fakultativně navštěvovat od roku 1952. Později od roku 1964 byla již zařazena mezi obligatorní předměty. O deset let později se s ní povinně setkávali studenti právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně a od roku 1976 také Univerzity P. J. Šafárika v Košicích.

2.5 Vztah kriminalistiky a zvláštních způsobů dokazování

„Novelou trestního řádu z roku 2001³⁴, s účinností od 1. 1. 2002, byly do trestního řádu zavedeny tzv. zvláštní způsoby dokazování, tedy úkony, které jsou neodmyslitelně spjaty s vyšetřováním trestných činů, ale u nichž byl postup pro jejich provádění (do citované novely trestního řádu) odvozován z ustanovení o výslechu, případně o ohledání. Zvláštními způsoby dokazování jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě.“³⁵

Jedná se při tom o specifické metody kriminalistické praktické činnosti a samostatné úkony, které se vyznačují zvláštními způsoby a metodikou³⁶. Samotní kriminalisté při jejich provádění vycházeli především z podrobnějších úprav, které nacházeli v různých publikacích o kriminalistice.³⁷

³⁴ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním v platném znění.

³⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 4. vydání, 2016, s. 419.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008. Beckova edice komentované zákony, s. 915, marg. 2.

³⁷ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy mezioborové učebnice.

S oblibou byly využívány jako účinný prostředek zajišťování důkazů zejména v případech, kdy se potýkali s rozporů v již získaných důkazech. Kriminalistická věda jako „živý organismus“ reagovala ve svém historickém vývoji na podněty a připomínky z jejich praktických provádění. Dokonce sama důvodová zpráva ke shora uvedenému zákonu v této části uvádí: „V zájmu právní jistoty se navrhuje postup při provádění těchto úkonů doplnit v souladu s poznatky kriminalistiky a praxe, která se pod vlivem judikatury vytvořila“. K nově zavedeným ustanovením § 104a až 104e trestního řádu se v ní dále uvádí, že v trestním řádu není vyčerpávajícím způsobem upraven postup při provádění těchto poměrně často prováděných úkonů.

Tato skutečnost se mnohdy projevila i v odůvodnění jednotlivých rozhodnutí, která citují jednotlivé texty z publikací kriminalistiky, popř. jimi vysvětlují pojmy týkající se zvláštních způsobů dokazování, jež nejsou v zákoně přímo uvedené. Samostatnou kapitolou však do té doby zůstávalo, využití zjištěných skutečností v průběhu těchto úkonů z hlediska jejich upotřebitelnosti jako důkazu v trestním řízení.

3 PAMĚŤ JAKO KRIMINALISTICKÁ STOPA

3.1 Obecný výklad

Problematika stop je v kriminalistice poměrně často diskutovaným tématem. Je tomu zřejmě tak proto, že stopa je zde ústředním pojmem a všechno se od ní odvíjí. Jak jsme si vymezili v kapitole sub 2. 2, kriminalistika jako věda se zabývá celým procesem stop, včetně jejich určitých změn, které způsobují v čase.

Z pohledu potřeb trestního řízení nás zajímá obraz vyšetřovaného skutku, ke kterému v minulosti došlo. Starší literatura vycházela ze skutečnosti, že existuje pouze stopa materiální. Teprve pozdější autoři začínají rozlišovat vedle materiálních stop, také stopy ideální. Zatímco prvnímu druhu stop je věnována řada odborných publikací, o ideálních stopách existuje prakticky jen stručná zmínka, která konstatuje jejich existenci.³⁸ Schází

³⁸ Srov. PJESČAK, Jan. *Kriminalistika*. 1. vydání, Praha: Naše vojsko, 1982, s. 51. Zatímco stopám materiálním věnuje publikace několik listů, o stopách paměťových je zmínka v rozsahu jednoho odstavce.

vypracování hlubší teorie, která by je analyzovala z pohledu jejich druhů, popř. vlivů na schopnost uchovat a zapamatovat si kriminalisticky relevantní informaci.

Kriminalistika se z tohoto pohledu stop dívá téměř filozoficky na trestný čin, jako na určité kriminalisticky relevantní jednání, ke kterému dojde ve vnějším světě a zanechává stopu ve vnitřním světě, tedy vědomí lidí a okolním materiálním prostředí. Při těchto dějích dochází v průběhu páchaní trestného činu k jejich vzájemné interakci. Podle vypracované teorie vzájemného působení, tyto v minulosti proběhnuté děje, věrně reprodukuje vlastnosti odráženého systému. Odrážející materiální systém není jeho odrazem, nýbrž pouhým materiálním nositelem odrazu.

V. Porada definuje „kriminalistickou stopu jako každou změnu v materiálním prostředí nebo vědomí člověka, která příčinně nebo alespoň místně nebo časově souvisí s vyšetřovanou událostí, obsahuje kriminalisticky nebo trestněprávně relevantní informaci a je zjistitelná a informace z ní využitelná pomocí přístupných kriminalistických, přírodovědných a technických metod, prostředků a postupů.³⁹

Na konkrétním případu si můžeme celý proces zjednodušeně představit takto. Pachatel případu vloupání způsobuje za pomoci páčidla, kterým překonává uzamčené dveře vrypy, otisky a další stopy po páčení na překonávaných dveřích. Za použití nástroje tak působí změny v materiálním prostředí. Pokud je tomuto jednání přítomen svědek, zanechává v něm toto konání paměťovou stopu v jeho vědomí. Základním rozdílem mezi stopami materiálními a paměťovými je tedy způsob jejich vzniku. Dalším znakem je to, že materiální stopy způsobují různé změny na objektech v živé i neživé přírodě. Naproti tomu paměťové stopy vznikají zprostředkovaně prostřednictvím smyslových orgánů, které vnímaly kriminalisticky relevantní událost bezprostředně. Takovými smysly jsou zejména zrak, sluch, popř. někdy i čich. V trestním řízení mají největší důkazní hodnotu tzv. „očividní“ svědci, kteří vyšetřovanou událost vnímali bezprostředně. V praxi se však můžeme setkat i se situací, kdy osoby vypovídají o skutečnostech, které vnímala jiná osoba a o které ví tzv. z doslechu.

Vychází přitom z předpokladu, že „základem pro poznání minulých skutečností a okolností trestného činu podle stop, je marxisticko-leninská teorie odrazu“, s. 44 tamtéž.

³⁹ PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 56.

3.2 Pojem a vznik paměťové stopy

Z hlediska vymezení naší práce se blíže zaměříme na paměťové stopy a ponecháme stranou stopy materiální. Pochopení zákonitostí vzniku paměťových stop, jejich uchovávání a možnosti zpětného vyvolávání, mají zásadní vliv na objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Řada kriminalisticko-taktických metod je založena na možnosti získání kriminalisticky relevantních informací ze všeobecně prožitých dějů.

Proces vytvoření paměťové stopy v lidské mysli je velice složitý a spíše pojmem medicínským či biomedicínským, než kriminalistickým. Dochází při něm k přenášení vzruchů mezi kůrou mozkovou a mezimozkem, ke změnám v ribonukleové kyselině a pozdější změně syntézy bílkovin. Kriminalistická věda pracuje spíše s povahou paměťových stop z hlediska plynutí času. Z tohoto pohledu rozlišujeme paměťové stopy krátkodobé, které mají pro naše využití jen velmi malý význam. Dalšími jsou stopy střednědobé a trvalé, některými prameny nazývané spíše dlouhodobé.

Paměťové stopy z hlediska běhu času nevznikají „okamžitým zápisem“ do lidské paměti v době jejich prožívání, ale později v řádech minut. Vzhledem k tomu, že se jedná o biochemický proces v mozku, může mít na tyto děje vliv řada faktorů. Počínaje vlivem drog u toxikomanů až po tzv. poúrazové děje při poraněních mozku, kdy si osoba není schopna vybavit události před nebo po úrazu, které jsou „přepsány“ silnějším zážitkem.

Z hlediska vymezení paměťové stopy se můžeme setkat s řadou definic. Jedna z nejpříléhavějších přitom vychází z předpokladu, že: *„paměť je obecnou vlastností živé hmoty uchovat si předchozí zkušenost a korigovat podle ní své jednání. Takto chápaná paměťová stopa splňuje všechny obecné definice kriminalistických stop (změna – vznik informace formou vjemů a racionálního myšlení, materiální nositel stopy – lidský mozek a předpokládaná souvislost informace s trestným činem nebo vyšetřovanou událostí.“*⁴⁰

Psychologie v tomto procesu rozlišuje fázi vštěpování, uchovávání a obnovování psychických zážitků. Tato poslední fáze, tzv. „vyvolávání informací“, má pro trestní

⁴⁰ PORADA, Viktor a Jiří STRAUS. *Kriminalistika: (výzkum, pokroky, perspektivy)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 255.

řízení největší význam, protože výhradně s touto fází může orgán činný v trestním řízení pracovat a ovlivnit tak splnění jeho účelu. Při zadání klíčových slov v otázce dochází k aktivaci složitého vyhledávacího systému v lidském mozku, který pracuje na základě třech teorií. První z nich se nazývá Teorie filtru, při které dochází k třídění uložených informací na základě jakéhosi virtuálního filtru a „uvíznutí“ uložené informace podle velikosti prožitku. V rámci Asociační teorie dochází k vybavování prožitého na základě spojování buďto podobných souvislostí, protikladnosti či spojitosti s časem nebo místem. Naproti tomu Třístupňová teorie si nejprve „provede kontrolu“ nové informace podle předchozích vědomostí a zkušeností, následně dojde k jejímu zpracování a následnému uložení podle podobných schopností.

Společným znakem paměťových stop je skutečnost, že je nelze zpravidla využívat opakovaně. Při každém dalším sdělování se totiž výrazně zvyšuje pravděpodobnost fabulace. Aktivovat paměťové stopy nelze také u některých osob, např. trpících duševní chorobou nebo některých stavů, např. bezvědomí.

Klinické zkušenosti ukazují, že z pohledu schopnosti zapamatovat si určité skutečnosti, jsou dlouhodoběji zapamatovatelné prožitky spojené s emocemi, než ty bez nich. Naproti tomu zážitky z mládí mají stabilnější uchování než ty z nedávné doby. O skutečnostech vnímaných večer se lépe hovoří ráno, kdy v paměti dojde k nevědomému zatřídění vnímaných skutečností.

3.3 Druhy paměťových stop a jejich zánik

Zatímco materiální stopy jsou v průběhu historie kriminalistiky děleny podle řady kritérií, u paměťových stop se starší literatura omezuje téměř výhradně na konstatování, že jsou odrazem ideálních stop. K dalšímu členění pak nepřistupuje.

Později se v praxi uplatňuje nejčastěji členění podle druhu smyslového orgánu, které zprostředkovávají vnímaný vjem. Jedná se tedy o paměťové stopy sluchové, zrakové, čichové, chuťové a hmatové. Z hlediska časového pak paměťové stopy krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Ty nejkratší trvají v řádech desítek sekund, u těch dlouhodobých se paměťová stopa formuje a ukládá desítky minut až hodin. Proces zániku paměťových stop je složitější a je rozpracován v řadě teorií.

K samotnému zapomínání dochází několika způsoby. Nejčastějším způsobem je Spontánní zánik uložených prožitků, při kterém nevyužívané nebo nesdělované informace postupně slábnou, až nakonec zcela vymizí. Pro jejich obnovu je zapotřebí se k nim vrátet. Při chybné reprodukci dojde k vytlačení původní informace informací novou, která má podobný základ. Interferenční zapomínání přehrává velké množství méně důležitých informací aktuálnějším a silnějším prožitkem. Při tzv. Konfúzním zapomínání dochází chybnému zaměření denní pozornosti, tzv. zmatkování. V případech motivovaného zapomínání se jedná o cílevědomou činnost, zaměřenou na vytěsnění negativních zážitků. A konečně u Traumatického zapomínání je bolestivý zážitek přesouván do podvědomí.

Zánikem paměťových stop se zabývá řada studií a teorií. Připomeňme například Teorii rozpadu stopy, Teorii interference a další. Jejich nevýhodou je teoretický a obecný popis procesů paměťových dějů, které nemají reálný základ a svou povahou se přibližují spíše k laboratorním podmínkám.

Tyto nedostatky se snaží řešit forenzní psychologie, která se zabývá reálnými situacemi, které vznikají v průběhu konkrétních procesních úkonů, například výslechů svědků. Konkrétně Psychologie výpovědi se zabývá procesem opětovného vyvolání paměťové stopy za situace, kdy je potřeba, aby se svědek vyjádřil k tomu, co vnímal.

Je obecně známou skutečností, že tato schopnost se s postupem času snižuje. Fyziologicky se jedná o vyhasínání nervových propojení v paměti. Mezi průkopníky procesu zapamatování a vůbec výzkumu paměti řadíme německého filozofa Hermana Ebbinghause, který žil v letech 1850 až 1909. Z průběhu jeho křivky zapomínání snadno zjistíme, že největší objem informací a detailů zapomínáme v prvních hodinách, ale s dalšími dny už k takovým výrazným úbytkům paměti nedochází.

Ještě příznivější skutečnosti vyplývají ze závěrů experimentů obecné psychologie pro oblast paměťových stop při znovupoznávání osob. U sledovaných jedinců nedocházelo ani po čtyřech měsících, či více letech, ke snížení těchto schopností.

Pro úplnost je třeba uvést, že na reprodukci prožitých událostí mají velký vliv tzv. dodatečné informace. Jedná se o skutečnosti, které svědek neprožil, nicméně mají vztah k vnímanému ději. Dozvěděl se je z jiného zdroje, kterými může být například odvysílaná reportáž o případu v televizním zpravodajství nebo informace skryté ve vedlejších větách nebo otázkách vyslychajícího. Výzkumy prováděné v sedmdesátých letech jasně prokazovaly, že téměř ve všech případech došlo k nevědomému propojení prožitých událostí s těmito dodatečnými informacemi. Došlo tak k nevratnému ovlivnění paměťových stop a tudíž i k nežádoucí nepravdivé výpovědi. Tímto nevědomým zdrojem paměťových chyb se ve svém díle zabýval Belli.⁴¹ Stručné shrnutí jeho závěrů provedla L. Čírtková: „*Belli se svým týmem objevil, že svědci se často mýlili, když líčili, že určitý vizuální děj zažili, ačkoliv o něm pouze četli. V opačném případě to nefungovalo. Tzn., že svědci neoznačovali to, co skutečně zažili, za pouze čtené informace...*“⁴²

K definitivnímu zániku paměťových stop dochází nezvratně v případě smrti jedince, kdy dojde k destrukci mozkového kmene, následné ztrátě schopnosti dýchat a postupnému zániku celého organismu.

4 OBECNÉ ZÁSADY ZVLÁŠTNÍCH ZPŮSOBŮ DOKAZOVÁNÍ

4.1 Výslech a výpověď

*„Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi (vysvětlení) kriminalisticky a právně relevantní informace z paměťových stop uložených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.“*⁴³

⁴¹ BELLI R. F. et al.: Memory impairment and source misattribution. Memory and Cognition, 1994.

⁴² ČÍRTKOVÁ, L., PORADA, V.: Paměťové stopy k kriminalistické terorii a forenzně psychologických aplikacích. Soudní inženýrství, 2005, roč. 3, č. 16., s. 167.

⁴³ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. Kriminalistika. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy mezioborové učebnice, s. 303.

Jde tedy o reprodukci vnímaného, jehož cílem je v obecné rovině obstarání co největšího množství informací o skutkových okolnostech objasňovaného případu. Takto je možné postupovat jen na základě zákona a v jeho rámci. Stát si prostřednictvím právní úpravy v podobě sankcí činí nárok na potrestání poskytnutí nepravdivých či zamlčení důležitých skutečností, pokud není v zákoně uvedeno jinak.

Je třeba si zároveň uvědomovat, že v rámci této reprodukce vybavovaná paměťová stopa ve formě vzpomínky, není totožnou kopií původně vnímané skutečnosti. Po časové ose může docházet k neúmyslnému smísení původně vnímaného s informacemi zaregistrovanými z jiných zdrojů, např. od kamaráda nebo z televize. V případech silných emočních prožitků, např. po znásilnění, může sehrát negativní roli bezprostřední výslech poškozeného. Ten si nemusí vzpomenout na některé rozhodující detaily, které by si za jiných okolností bez problémů vybavil. Zvláštním případem je nepřesné sdělování vnímaného u dětí, které zaujme zpravidla jiná skutečnost nebo předmět v okolí objasňované události přímo úměrný jejímu věku. Při pokládání upřesňujících otázek tak mají tendenci zaplňovat prázdná místa v paměti smyšlenými podrobnostmi.

Výslech spočívá v přímém kontaktu vyslychaného s vyslychajícím. Koná se tak zpravidla ve výslechové místnosti či jiné vhodné kanceláři, která má odpovídající technické vybavení. V odůvodněných případech se však může konat i na jiných místech, například ve výslechové místnosti upravené pro výslech dětí, v bytě, v zaměstnání vyslychaného nebo v nemocnici.

Ve výjimečných případech může probíhat výslech i bez tohoto přímého kontaktu. Hovoříme v tomto případě o tzv. výslechu na dálku. Jeho využití v trestním řízení bylo umožněno od 1. 1. 2012 a to novelou provedenou zákonem č. 493/2011 Sb. Jde tak o reakci na technický pokrok v oblasti přenosu obrazového a zvukového záznamu. V ustanovení § 111 písm. a) trestního řádu, které se nazývá Provádění výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení, se pak uvádí některé podrobnosti jeho provedení. Podmínky použití jsou uvedeny v § 52 písm. a) trestního řádu. Uplatní se například v případech utajovaných svědků, imobilních osob, popř. právní pomoci osob žijících v zahraničí. V případech s tímto mezinárodním prvkem jde o poměrně

podstatné urychlení trestního řízení. Na dožádaném zahraničním subjektu tak neleží celá „tíha“ organizace takového úkonu, ale pouze zajištění přítomnosti určených osob včetně tlumočnicka a odpovídající místnosti s technickým vybavením. Samozřejmostí zůstává, že se musí jednat o případy, kdy to umožňuje povaha prováděného úkonu a je-li to technicky proveditelné. V praxi je tak potřeba odpovídající videokonferenční zařízení na straně vyslyšajícího i vyslychaného a internetové připojení.

Členění jednotlivých druhů výslechů je možné z řady hledisek. Mezi nejčastější patří rozlišování z pohledu kriminalisticko-taktických kritérií a procesního postavení vyslychaného. Zatímco kriminalistika si všímá věku vyslychaných, minulé kriminální zkušenosti, mentální úrovně či zdravotního stavu, kritérium druhé vychází z procesního postavení uvedené v trestním řádu. Ten v této souvislosti hovoří o jednotlivých důkazních prostředcích, které jsou uvedeny v hlavě páté nazvané Dokazování. Jedná se přitom o příkladný výčet, když v § 90 až § 95 trestního řádu hovoří o výpovědi obviněného, ustanovení § 97 až § 104 trestního řádu jsou věnována svědkovi a v § 104a až § 104e trestního řádu jsou věnovány zvláštním způsobům dokazování.

4.2 Právo odmítnout a povinnost zúčastnit se úkonu

Tato zdánlivě jednoduchá část provádění některých zvláštních způsobů dokazování činí v kriminalistické praxi v některých případech zásadní problém a bývá často podceňována. Přitom správné poučení ztotožňované nebo poznávající osoby je nezbytné pro použití tohoto důkazu v dalším řízení. V opačném případě může toto procesní pochybení způsobit tento důkaz absolutně neúčinným. Jak si uvedeme na následujících příkladech, není ani soudní praxe v některých otázkách jednotná. Trestní řád v rámci jednotlivých způsobů dokazování uvádí, že se přiměřeně použijí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka. Někteří autoři hovoří v této souvislosti o tzv. „přiměřeném“ poučení těchto osob. Mají tak zřejmě na mysli poučení odpovídající jejich procesnímu postavení.

Zatímco v případech svědků a jejich obecné povinnosti dostavit se na předvolání a vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu a jeho pachateli (§ 97 trestního řádu)

s výjimkou případů, kdy má právo odepřít výpověď (§ 100 trestního řádu), je situace u obviněných složitější. Někdy se u obviněných můžeme setkat s výkladem neexistující zásady trestního řízení, že obviněný nesmí být k ničemu donucován. V případě její existence bychom přitom jen stěží dovozovali skutečnost, že se obviněný dostavil ke svému výslechu na určité místo a v určený čas zcela dobrovolně. Dochází tak k záměně této zásady za právo obviněného „*nemo tenetur se ipsum accusare*,“ při kterém není nikdo povinen sám sebe obviňovat. Zásada *nemo tenetur* byla poprvé vyjádřena v roce 1994 v rámci rezoluce XV. Mezinárodního kongresu trestního práva v Rio de Janeiro, podle které: „*Nikdo není povinen přispět aktivním způsobem, přímo či nepřímo, k vlastnímu odsouzení.*“⁴⁴ Je tak nutné odlišovat toto aktivní jednání obviněného, v rámci kterého by mohlo dojít k jeho usvědčení od jednání pasivního, spočívající pouze v pasivním strpění své účasti při takovém úkonu. Příkladem pasivního strpění může být sejmutí daktyloskopických otisků prstů.

Trestní řád v případech vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě, tedy úkonech předpokládající jejich aktivní účast, výslovně uvádí, že obviněný a svědek s právem odepřít výpověď, nesmí být k jejich provedení žádným způsobem donucován. V případě rekognice takové výslovné ustanovení chybí. Je tomu tak zřejmě proto, že provedení tohoto úkonu může mít více forem. Ty mohou spočívat buďto v pasivním strpění poznávacího procesu mezi dalšími osobami nebo vyžadováním jeho aktivní činnosti. Ta přichází v úvahu zejména tehdy, pokud má být osoba ztotožněna podle jiných markantů, než své podoby. V této souvislosti může být obviněný vyzván, aby zopakoval několik slov či vykonal několik kroků. A právě tato specifika zřejmě způsobují, že ani soudní praxe nemá na právo obviněného odmítnout účast na rekognici, resp. donucování na aktivní účasti, jednotný názor. Přitom jen samotná skutečnost, že obviněný nebyl správně poučen o možnosti odmítnout účast na rekognici a toto právo měl, je absolutně neúčinným důkazem.

Rozdílnost argumentace soudů jednotlivých stupňů, týkajících se výkladu poučení obviněného v postavení poznávané osoby, je zřejmá z odůvodnění nálezu Ústavního

⁴⁴ Revue international de droit pénal. No. 1-2/1995, s. 37. ISSN: 0223-5404 Dostupné na www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal.htm

soudu, který se týká povinnosti obviněného strpět rekognici a k zásadě zákazu sebeobviňování.⁴⁵ Ačkoli se jedná o případ rekognice provedené před novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., právo odmítnout aktivní jednání při takovém úkonu je stále aktuální. V dané věci nalézací Městský soud opřel svůj názor o rozhodnutí Vrchního soudu v Praze v jiné trestní věci, když uvedl, že: *„obviněný je povinen se jako poznávaná osoba rekognice zúčastnit. Odvolací senát téhož Vrchního soudu se s tímto názorem neztotožnil a tvrdil, že obviněný je povinen strpět pouze úkony ke zjištění jeho totožnosti a účastnit se prohlídky těla, jiného podobného úkonu a vyšetření duševního stavu, což bylo v uvedené době upraveno ustanoveními § 113 a § 116 trestního řádu.“* Rekognici však za takový úkon nepovažuje. Dále uvedl, že: *„obviněný se musí k rekognici dostavit, ale jeho právem je se rekognice neúčastnit. Nebylo-li obviněnému dáno poučení o právu odmítnout účast na rekognici, došlo dle názoru vrchního soudu k porušení práva na obhajobu a provedený úkon je pro toto procesní pochybení absolutně neúčinným důkazem a nelze jej v trestním řízení použít.“*

Proti tomuto usnesení Vrchního soudu v Praze podal ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona. Mimo jiné v něm poukázal na skutečnost: *„že v dané trestní věci bylo porušeno ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu v tehdy platném znění i právo obviněného na spravedlivý proces, a to především v průběhu dokazování, kdy se mu nedostalo poučení o právu neúčastnit se rekognice.“*

Nejvyšší soud ČR tuto stížnost pro porušení zákona zamítl a ztotožnil se s názorem nalézacího soudu. Dále dospěl k závěru: *„že je-li důvodem rekognice zjištění totožnosti pachatele, kdy má být obviněný svědkovi ukázán mezi několika osobami, lze obviněného k účasti na rekognici nutit. Pokud se obviněný odmítne rekognici dobrovolně podrobit, dopouští se neuposlechnutí příkazu daného orgánem činným v trestním řízení. Obviněný může účast na rekognici odmítnout pouze tehdy, je-li v postavení poznávající osoby.“*

Ústavní soud konstatoval: *„že pravidlo nemo tenetur se ipsum accusare není bezbřehé.“* V závěrečném shrnutí uvádí, že poznávaná osoba je povinna strpět provedení rekognice

⁴⁵ Srov. Ústavní soud, svazek 47, roč. 2007 – IV, č. 159 Sb. Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz/](http://nalus.usoud.cz/)

a může být k tomu donucována. Naopak v případě, kdy byl vyzván, aby promluvil, tedy jednal aktivně, bylo povinností provádějícího orgánu takovou osobu poučit, že tuto část úkonu může odmítnout. Doslova závěruje: „*pokud obviněný nebyl takto poučen, je provedená rekognice neúčinným důkazem.*“

K obdobnému závěru došli i další autoři, když rozlišují postavení obviněného v rámci úkonu jako jeho pasivního účastníka, které je povinen strpět a aktivního, ke kterému nesmí být žádným způsobem donucován a přispívat tak ke svému usvědčení.⁴⁶

V trestním řízení můžeme zároveň řešit i otázky týkající se např. práva spočívajícího v odmítnutí příkazu orgánu činného v trestním řízení, aby byla znovu poznána osoba, která byla poznávajícím krátce předtím bezpečně označena. Tedy v průběhu prvního rekogničního aktu v rámci jedné rekonstrukce. Rekognice je v této souvislosti podle své povahy zásadně neopakovatelným úkonem.⁴⁷

Některými autory je zastáván názor: „*že ve vhodných případech bude namístě, aby bylo znovupoznání osoby opakováno, zejména pokud podezřelý, obviněný nebo svědek skutečně ztotožnil poznávanou osobu, aby se tak vyloučila nahodilost jeho volby a zvýšila spolehlivost rekognice. Za tím účelem je vhodné při opakovaném poznávání zajistit změnu pořadí ukazovaných osob, včetně odlišného umístění poznávané osoby mezi nimi.*“⁴⁸ Otázkou zůstává, zda si skutečně myslíme, že poznávající osoba, která bezpečně ztotožní pachatele, kterého viděla například před několika měsíci, nedokáže poznat osobu, kterou viděla před několika minutami? Popřípadě zda při druhém rekogničním aktu automaticky neoznačí osobu, kterou označila před několika minutami? Pokud bychom v rámci výše zmiňovaného zvýšení spolehlivosti rekognice přijali tento argument, znamenalo by to v praxi, že kdybychom opakovali rekogniční akt v rámci jedné rekognice například pět krát, zvýšili bychom skutečně její spolehlivost? Nebo se jedná o pokus o zvýšení spolehlivosti této metody ještě z doby, kdy nebyla rekognice definována jako kriminalistická metoda a způsob jejího provedení byl jen stěží objektivizován?

⁴⁶ FENYK, Jaroslav, ed. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 76 a násl.

⁴⁷ Srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 4 To 548/2002. Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz/](http://nalus.usoud.cz/)

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1537-1550.

Od zodpovězení těchto otázek se bude odvíjet i konkrétní postup orgánu činného v trestním řízení, při posuzování odmítnutí poznávající osoby spočívajícího v opětovném poznání jím označené osoby. Dosavadní právní úprava zvýšený počet jednoznačně identifikovaných ztotožňovaných osob neomezuje. V tomto směru by bylo vhodné de lege ferenda upřesnit právní úpravu tohoto zvláštní způsobu dokazování v trestním řízení.

4.3 Dokumentace průběhu

Uplatněním zásady ústnosti v trestním, která je provedením článku 96 odst. 2 Ústavy, je ústní projev, přičemž: „*ústní jednání znamená přímou, ústní komunikaci soudce či soudců s účastníky řízení a dalšími osobami zúčastněnými na řízení při projednávání a rozhodování věci.*“⁴⁹

Tento ústní obsah sdělovaného v rámci procesního úkonu je potřeba podchytit v protokolu, který se o něm zpracovává. Samotná protokolace se provádí v rámci tohoto úkonu nebo bezprostředně po něm. Výjimky jsou přípustné jen tehdy, jestliže tak stanoví zákon. Za správnost, tedy i úplnost protokolu odpovídá ten, kdo ho provádí. Uvedení všech náležitostí protokolu má zásadní význam v dalším řízení, má-li ho být užito jako důkazu. Obecné náležitosti protokolu jsou uvedeny v § 55 odst. 1 trestního řádu. Jsou jimi zejména:

- a) pojmenování orgánu činného v trestním řízení provádějícího úkon tak, aby nemohlo dojít k pochybnostem, kdo jej vlastně učinil,
- b) místo, čas a předmět úkonu,
- c) jméno a příjmení úředních osob včetně jejich funkce, jméno a příjmení přítomných stran, jméno, příjmení a adresu zákonných zástupců, opatrovníků, obhájců, zmocněnců, popřípadě dalších osob, které se úkonu zúčastnily,
- d) stručné a výstižné vylíčení průběhu úkonu, z něhož by bylo patrné i zachování zákonných ustanovení upravujících jeho provádění,
- e) návrhy stran, udělení poučení, popřípadě jejich vyjádření k poučení,
- f) námitky stran nebo vyslychaných osob proti průběhu úkonu nebo obsahu protokolu.

⁴⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony, s. 1120-1136.

Další náležitosti protokolů, které se týkají zvláštních způsobů dokazování, jsou uvedeny v § 55 odst. 3 trestního řádu. Např. v případě konfrontace musí být zapsány odpovědi na položené otázky, včetně jejich znění, doslovně. V případech rekognicí se mimo jiné jedná o pořadí, ve kterém byly osoby nebo věci ukázány poznávajícimu a v protokolu sepsaném o vyšetřovacím pokusu nebo prověrce na místě, též okolnosti, za nichž byly tyto úkony provedeny.

Podle § 27 trestního řádu se k sepsání protokolu přibere zpravidla zapisovatel, v opačném případě jej vyhotoví osoba provádějící procesní úkon. V případě, že je potřeba přetlumočit obsah výpovědi, přibere se tlumočník. I v takovém případě se protokol sepisuje v českém jazyce. V případech, kde je zapotřebí zaznamenat doslovné znění, je příslušná část protokolu sepsána v jazyku, jímž tato osoba vypovídá.

V praxi se nejčastěji setkáme s případy, kdy se provádí protokolace výslechu po jeho ucelených částech. Je také možná protokolace tzv. „slova od slova“, ale kromě narušování navázaného vztahu vyslychajícího s vyslychaným, je tento způsob velice zdoluhavý. A konečně poslední, nejméně vhodnou možností je sepisování protokolu až po ukončení výslechu, resp. v jeho závěrečné fázi. Vyslychající se v takovém případě nevyhne vyhotovování poznámek, nicméně i v takovém případě je možnost zkreslení průběhu takového úkonu poměrně značná. Může se tak například jednat o situaci, kdy po poučení vyslychající uvede, že využívá svého práva podle příslušného ustanovení zákona a nebude ve věci vypovídat, popř. že se procesního úkonu nezúčastní.

K zachycení průběhu lze využít i těsnopisný zápis, o jehož použití rozhoduje orgán činný v trestním řízení. Jeho doslovný přepis se připojí společně s těsnopisným zápisem jako příloha protokolu o tomto úkonu, který se zpracovává vždy. Protokol pak navíc obsahuje i jméno a příjmení osoby, která protokol podle těsnopisného záznamu přepsala.

Podle § 55 písm. a) odst. 1 trestního řádu je rovněž možné zachytit průběh úkonu s použitím zvukového nebo obrazového záznamu, tedy například diktafonu nebo videokamery. Tyto technické prostředky: *„se použijí především k zachycení*

rekonstrukce, vyšetřovacího pokusu, prověrky na místě, sledování osob a věcí, ohledání místa činu, konfrontace, rekognice apod. Tyto prostředky bude vhodné použít zejména tam, kde záleží na zachycení průběhu určitého děje, určitých detailů a fází těchto úkonů i na dokumentaci způsobu vyjadřování nebo chování vyslychané osoby při výslechu či jiných úkonech.⁵⁰ Pokud má mít takový záznam povahu důkazu v trestním řízení, musí splňovat určité náležitosti z hlediska své formy. „Je tedy nutné, aby v úvodní části byly všechny údaje, které jsou uvedeny na příslušných tiskopisech, například protokol o výslechu obviněného, svědka atd., poučení osob ve věci zainteresovaných ve smyslu příslušných ustanovení trestního řádu, včetně sdělení, že průběh příslušného úkonu bude snímán kamerou a zaznamenáván na videozáznam případně, že bude použito nahrávací zařízení k provedení audiozáznamu.“⁵¹ Zákon v této souvislosti obecně umožňuje použití i jiného vhodného prostředku k dokumentaci, kterým reaguje na nové technologie v budoucnu. K nesporným výhodám řadí kriminalistická praxe zachycení autentičnosti procesního úkonu, včetně reakcí vyslychaných osob na položené otázky.

V případě, že se úkonu účastní například forenzní psycholog a povaha prováděného úkonu to umožňuje, může v některých případech pokládat, prostřednictvím orgánu činného v trestním, vyslychané osobě otázky. Podle reakcí vyslychaného tak může rozvádět předchozí položené otázky. Nespornou výhodou je i přezkoumávání námitek proti nesprávnému nebo neúplnému poučení osob, které se podrobují úkonu. Nevýhody pořizování videozáznamu z procesního úkonu jsou většinou spojeny s určitou trémou a nezkušeností orgánů činných v trestním řízení při jejich pořizování. Nicméně po jejím krátkém překonání umožňují všem rozhodujícím subjektům, učinit si po jeho zhlédnutí vlastní a nestranný názor na věrohodnost poskytnuté výpovědi.

Kriminalistická praxe vypracovala doporučení, jakým nejvhodnějším způsobem pořizovat v těchto případech videozáznam. Každé pracoviště kriminalistické techniky má podle specifik jednotlivých případů ještě své vlastní postupy, nicméně stručně je můžeme shrnout následovně. Podle okolností se doporučuje používat současně alespoň

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008. Beckova edice komentované zákony, s. 393.

⁵¹ PORADA, Viktor. *Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 476-477.

2 kamery, které snímají inkriminovaný prostor bez tzv. mrtvých míst. Ne vždy se totiž podaří předjímat vývoj situace na místě procesních úkonů a v některých případech tak mohou být způsobeny škody, které nebude možné v dalším řízení odstranit. Např. obviněný se rozběhne do prostoru, kde se neměl pohybovat a zbaví se tam předmětu, který měl u sebe. Před samotným zahájením natáčení je potřeba, aby byly kamery spuštěny o několik vteřin dříve a snímaly tak „spontánně“ zabíraný prostor. Poté osoba, která řídí procesní úkon, v přípravném řízení nejčastěji policejní orgán, uvede všechny důležité okolnosti případu, představí sebe a všechny přítomné osoby, včetně detailu jejich obličejů. Doporučuje se uvést všechny skutečnosti, které obsahuje úvodní část později zpracovaného protokolu o takovém úkonu. Důležitý je také komentář všech činností, které se v dalším okamžiku budou odehrávat a po provedení určité části provést její stručné zhodnocení. Tyto průběžné komentáře nebývale zvyšují hodnověrnost a autenticitu prováděného úkonu. Další zásadou je princip, že kamera zabírá detaily všech důležitých situací a nikdy se záznam nezastavuje. Výjimkou je pouze přesunutí na jiné odlehlejší místo v rámci úkonu nebo výměna úložného média. I v takovém případě se končí nebo začíná komentář uvedením aktuálního času.

V závěrečné fázi se doporučuje dát prostor všem přítomným osobám, zdali mají k průběhu úkonu nějaké připomínky. V kladném případě je vhodné je okamžitě vypořádat, tedy o nich rozhodnout. Originál pořízeného záznamu se ukládá jako příloha ke shromážděnému spisovému materiálu. Zpravidla se vytvoří ještě jeho kopie, která se dále upravuje tak, že některé jeho nepodstatné části se sestříhají. V případě, že některé ze stran má k této upravené kopii připomínky, k jejich vypořádání se použije originální záznam.

Pro úplnost je zapotřebí uvést, že kriminalistický technik, který pořizuje videozáznam, je stejně jako další osoby, podřízen orgánu činnému v trestním řízení, který úkon vede. V některých případech ale nečeká na jeho pokyny a nenadálou nebo nahodilou událost zaznamenává z vlastní iniciativy. Tak je tomu např. v případech, kdy se pachatel bude snažit v průběhu vyšetřovacího pokusu zničit nebo poškodit „doličný“ předmět.

Od 1. 1. 2012 se pořizuje obligatorně zvukový a obrazový záznam ve všech případech, kdy je procesní úkon prováděn prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Pro fázi

řízení před soudem, jsou samostatně v § 55 písm. b) trestního řádu upraveny některé odlišnosti při vyhotovování protokolů. Ty se týkají například vyššího soudního úředníka, kterému se zápis nediktuje, ale ten jej vyhotovuje samostatně podle pořizovacího záznamu z takového úkonu.

V rámci těchto procesních úkonů je možné rovněž pořizovat i fotografickou dokumentaci. Její pořizování i průběh se řídí obdobně ustanoveními upravujícími pořizování zvukových a obrazových záznamů. O jejich vhodnosti rozhoduje orgán činný v trestním řízení. Své uplatnění tak nacházejí například při prověrce na místě, když obviněný ukazuje rukou na místo, kudy vnikl do objektu apod. Jednotlivé fotografie jsou součástí vyhotoveného fotoalba, očíslovány a doplněny legendou, která slovy popisuje zobrazovanou skutečnost.

V případě pořizování zvukových či obrazových záznamů, jsou všechna data po ukončení nahrávání vyexportována na externím medium. Nejčastějšími nosiči vypálených dat jsou CD a DVD disky, které jsou přílohou protokolu o takovém úkonu. Orgán činný v trestním řízení má tak kdykoliv možnost prohlížet vytvořené složky elektronické dokumentace v počítači.

Pokud byly v rámci provedeného procesního úkonu projednávány informace, na které se vztahuje příslušný zvláštní právní předpis⁵², musí protokol sepsaný o takovém úkonu obsahovat informaci o poučení všech přítomných osob ve smyslu tohoto zvláštního právního předpisu.

4.4 Osoby na řízení zúčastněné

Trestní řád nepoužívá v praxi běžně zaužívaný pojem „účastníků řízení“. Místo toho vymezuje v Hlavě druhé soud a osoby na řízení zúčastněné. Pro naše potřeby provádění zvláštních způsobů dokazování se zaměříme na osoby, které mohou být těmto úkonům přítomné. Nebudeme tedy v této souvislosti hovořit o subjektech trestního řízení, které jednájí svým vlastním jménem a mají vliv na průběh řízení. Takovým subjektem by byl některý z orgánů činných v trestním řízení, obviněný, poškozený, zúčastněná osoba a další, kterým zákon přiznává k uplatnění svých práv jistá procesní práva a ukládá

⁵² Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, v platném znění.

odpovídající povinnosti. Nebudou jím ani další subjekty trestního řízení, kterými jsou například obhájce, znalec, tlumočník, kteří uplatňují nárok na svědecké, tlumočené nebo odměnu za vypracovaný znalecký posudek. Pokud se tyto osoby zúčastní prováděných procesních úkonů, budou v této souvislosti vystupovat tzv. „ex offio“. Tedy v případě obhájce jménem svého klienta, v případě svědků, znalců a tlumočnicků budou mít povinnost vypovídat v rámci dokazování o skutečnostech, které vnímaly svými smysly.

Trestní řád v Hlavě druhé oddílu druhém vymezuje takzvaně pomocné osoby. Dle § 27 trestního řádu je takovou osobou zapisovatel. Jeho hlavním úkolem je osobně se zúčastnit procesního úkonu a sepsat o něm protokol. Před výkonem této činnosti je povinen složit slib. Svým podpisem v závěru protokolu potvrzuje, že jeho obsah odpovídá průběhu jednání. Ve výjimečných případech lze zapisovatele vyslechnout jako svědka, aby vypověděl o vnímaných skutečnostech a okolnostech pořizování zápisu. O jeho přítomnosti v rámci plánovaného úkonu rozhoduje orgán činný v trestním řízení. Tomu pak usnadňuje práci při jeho provádění.

Další osobou, jejíž přítomnost může být nezbytná, je tlumočník. Dle § 28 trestního řádu se k procesnímu úkonu přibere, je-li potřeba přetlumočit obsah výpovědi nebo prohlášení vyslychaný, že neovládá jazyk, ve kterém se řízení vede. V praxi se tato skutečnost zjišťuje jen s nejběžšími obtížemi. Jistým vodítkem může být skutečnost, že cizinec vykonal z úředního jazyka, ve kterém se řízení vede, maturitní zkoušku. Nicméně pokud i po tomto zjištění prohlásí, že nerozumí, orgánu činnému v trestním řízení nezbyde, než tlumočnicka přibrat. I v ostatních případech, kdy cizinec nepožaduje tlumočnicka, neboť ovládá jazyk, ve kterém se řízení vede, kriminalistická praxe doporučuje tuto skutečnost poznamenat v protokolu. Včetně dalších souvisejících okolností, kterými může být skutečnost, že se na našem území zdržuje řadu let, vykonal jazykovou zkoušku apod. Tlumočník může být rovněž pověřen činností zapisovatele. Předpoklady pro výkon funkce upravuje a další podmínky stanoví zvláštní předpisy.⁵³

Při předvolání musí být dle § 66 trestního řádu upozorněn na následky nedostavení a dle § 106 per analogiam na povinnost bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které by byl vyloučen nebo které mu jinak brání být ve věci činný jako tlumočník. Před vlastním

⁵³ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, vyhláška č. 37/1967 Sb., k jeho provedení, v platném znění.

započítím tlumočnického úkonu musí být zároveň poučen i o následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého tlumočení, včetně související trestněprávní odpovědnosti.

Za určitých okolností může být procesnímu úkonu v rámci zvláštních způsobů dokazování, přítomen rovněž znalec. Bylo by tomu zřejmě tehdy, pokud by v dané trestní věci vypracoval znalecký posudek a jeho odborných znalostí by bylo třeba v rámci prováděného úkonu. Rovněž by mohla nastat situace, že před vypracováním znaleckého posudku, respektive jeho některé části, by bylo zapotřebí, aby přímo na místě ověřil skutečnosti, zda uvedeným způsobem, jak například demonstruje obviněný, mohlo vzniknout zranění poškozeného, popřípadě zda směr a intenzita vedení bodného nástroje odpovídá kanálu, který tento nástroj v těle vytvořil, zda tento nástroj držel v době útoku pravák nebo levák apod. Uvedený příkladný okruh otázek by nám zodpověděl znalec z oboru zdravotnictví odvětví soudní lékařství.

Znalec je tedy osoba rozdílná od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení, která disponuje odbornými znalostmi v určité oblasti, jejichž objasnění je důležité pro probíhající trestní řízení. Znalce přibírá orgán činný v trestním řízení opatřením. Další podrobnosti výběru osoby znalce, jeho poučení, možnosti vznést námitku proti konkrétnímu znalci apod. jsou uvedeny v § 105 a § 106 trestního řádu. Seznam znalců je veden příslušným krajským soudem podle jejich bydliště. Ve výjimečných případech lze přibrat znalce nezapsaného v tomto seznamu, tedy *ad hoc*. Jedná se například o případ, kdy pro určitou odbornost není zapsán v seznamu žádný znalec, popřípadě zapsaný znalec není schopen vypracovat pro časovou zaneprázdněnost znalecký posudek v požadovaném termínu. O těchto skutečnostech je zapotřebí sepsat úřední záznam. Za vypracovaný znalecký posudek náleží znalci odměna, která se řídí stejnými předpisy jako ve výše uvedeném případě tlumočnicků. Znalec zapsaný v příslušném seznamu se před započítím procesního úkonu, v rámci jeho poučení, odvolává na složený slib. Znalec, který není zapsán, složí slib před započítím procesního úkonu, kterému je přítomen a který předchází podání posudku.

Pro úplnost je potřeba uvést, že dle § 89 odst. 2 trestního řádu si strany mohou také samy vyžádat a předložit znalecký posudek. Mohou rovněž vyžadovat, aby se

procesního úkonu, kterým se provádí některý ze zvláštních způsobů dokazování v trestním řízení, zúčastnil jimi oslovený znalec. O takovém návrhu procesních stran rozhoduje orgán činný v trestním řízení. Pokud by se znalci k odborným otázkám důležitým pro trestní řízení vyjádřili kontradiktorně a jejich rozdílné závěry by se nepodařily odstranit ani jejich výsledkem dle § 108 trestního řádu, nezbylo by orgánu činnému v trestním řízení, než dle § 110 trestního řádu přibrat ústav. Ústavem je vědecké pracoviště, vysoká škola nebo instituce specializovaná na znaleckou činnost.

Tento subjekt by pak posoudil předložené kontradiktorní posudky znalců a vyjádřil se k otázkám, který z nich použil například vhodnější výpočtové metody pro daný případ a dospěl tak k přesnějším závěrům.

Některé metody zvláštních způsobů dokazování obligatorně vyžadují, aby se k jejímu průběhu přibrala alespoň jedna osoba na věci nezúčastněná. Tak je tomu v případě rekonstrukce dle § 104b odst. 1 trestního řádu, vyšetřovacího pokusu dle § 104c odst. 3 trestního řádu a per analogiam i v případech rekonstrukce a prověrky na místě. Otázkou je, jaká osoba může v této roli vystupovat? Její správné zodpovězení je na první pohled jednoduché, ale praxe ukazuje, že dochází mnohdy k nesprávné kumulaci funkcí pomocných osob a dalších, které byly v minulosti v dané trestní věci činné, byť jen provedením dílčího úkonu. Zákon přesnou definici pojmu nezúčastněné osoby neobsahuje. Přes tuto skutečnost je správné určení takové osoby nezbytné pro použití takové důkazu v dalším řízení.

Z hlediska negativního vymezení nepůjde tedy o subjekty trestního řízení, kterými jsou dle § 12 odst. 1 trestního řádu orgány činné v trestním řízení a ani osoby, proti nimž se trestní řízení vede. Tedy pachatele trestných činů podle stadia trestního řízení, poškození, zúčastněné osoby, pracovník Probační a mediální služby apod. Dále se rovněž nebude jednat o strany trestního řízení dle § 12 odst. 6 trestního řádu, ale i další osoby, které nauka správně odlišuje, neboť se stávají stranou řízení od jeho počátku. Tedy nejen v řízení před soudem, kde dochází k plnému uplatnění všech v úvahu přicházejících práv.

Na narůstání problémů v této souvislosti upozorňovaly písemně Krajské státní zastupitelství v Plzni a v Hradci Králové, když namítalo, že policejní orgány mimo jiné nevěnují dostatečnou pozornost řádnému zajištění nezúčastněné osoby. Krajské státní zastupitelství v Praze dále uvedlo, že ze strany některých soudů je zpochybňována možnost, aby jako nezúčastněná osoba při rekognici figuroval příslušník Policie České republiky, popřípadě strážníci obecní policie. Na tuto situaci zareagovalo Nejvyšší státní zastupitelství v Brně⁵⁴, když uvedlo, že: „*pokud je tento procesní úkon realizován před zahájením trestního stíhání, je tato otázka v podstatě bezpředmětná vzhledem k účasti soudce, který dle ustanovení § 158a trestního řádu odpovídá za zákonnost provedeného úkonu.*“ Dále upozornilo, že problém, kdo může být nezúčastněná osoba, již v minulosti řešilo a dospělo k následujícímu: „*Osobou nezúčastněnou nebude mimo jiné policista základního útvaru, který prováděl prvotní úkony, osoba služebně činná v policejním orgánu, která prováděla jakýkoli procesní úkon ve věci podle trestního řádu nebo podle zákona o Policii České republiky, osoby služebně činné v jiných policejních orgánech než orgánech Policie České republiky, dále i strážník obecní policie, pokud prováděl prvotní úkony. Pokud se obecně jedná o možnost přibrat jako nezúčastněnou osobou strážníka obecní policie, tak nic nebrání tomu, aby byl požádán o účast na úkonu, protože se jedná o jinou osobu, která je bez vztahu k orgánům činným v trestním řízení. Kromě toho se jedná o osobu v pracovněprávním vztahu k obci, tedy v obdobném vztahu jako tajemník správního orgánu obce. Pokud jde o účast osoby služebně činné v policejním orgánu, jež nemá konkrétní trestní věc přidělenou ke zpracování a není z jiných shora uvedených důvodů vyloučena, přichází nepochybně v úvahu.*“⁵⁵ Na základě tohoto vymezení je zřejmé, že nezúčastněná osoba, která není nikterak zainteresována na zájmu jednotlivých stran, by v případě potřeby byla předvolána k tomu, aby podala svědectví o průběhu úkonu. Žádné další nároky, týkající se např. vzdělání či bezúhonnosti, na ni kladeny nejsou.

⁵⁴ Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k výkladu ustanovení § 104b trestního řádu o rekognici z hlediska procesního způsobu provedení tohoto úkonu, Sběrka výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství 4/2003. Dostupné na www.nsz.cz.

⁵⁵ Sběrka výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství 4/1998 Sb. Dostupné na www.nsz.cz

Za splnění podmínek uvedených v § 158a trestního řádu se zúčastní rekognice také soudce. Ten je vázán návrhem státního zástupce, aby se úkonu účastnil. Komentář k tomuto ustanovení uvádí, že: „*vzhledem k § 104b odst. 4 poslední věta je zřejmé, že z povahy věci musí jít o rekognici in natura, nikoli zpravidla o rekognici podle fotografií...*“⁵⁶ Domnívám se, že v praxi může vzniknout i situace, kdy bude provedena rekognice podle fotografií poznávajícím, který trpí smrtelným onemocněním nebo je ve vysokém věku. Typickým příkladem mohou být objasňované okolnosti tzv. starých zločinů, tedy trestných činů spáchaných v době od 1948 – 1989 veřejnými činiteli např. z politických důvodů, které jsou dle § 35 písm. c) trestního zákoníku⁵⁷, vyloučeny z promlčení.

Úkonům v rámci zvláštních způsobů dokazování, mohou být dle § 443 odst. 1 trestního řádu přítomni i pracovníci příslušných orgánů cizího státu, kteří byli dle § 442 odst. 1 trestního řádu zařazení do tzv. společného vyšetřovacího týmu. V rámci procesních úkonů jsou vázáni pokyny policejních orgánů České republiky a našim právním řádem. Případné otázky mohou pokládat jen s jeho souhlasem. V takovém případě jsou zaprotokolovány, včetně odpovědí na ně.

5 NĚKTERÉ ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ

5.1 Konfrontace

5.1.1 Pojem, význam, právní úprava

Podle §104a trestního řádu můžeme definovat konfrontaci jako specifickou formu výslechu „*tváří v tvář*“, ke kterému přistoupí orgán činný v trestním řízení za předpokladu, že výpověď obviněného nebo svědka v závažných okolnostech nesouhlasí s výpovědí spoluobviněného nebo jiného svědka. Trestní řád podle ustanovení § 104a odst. 7 předpokládá její provedení v řízení před soudem, ale za určitých okolností ji lze

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1977.

⁵⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

provést i v přípravném řízení. Tedy v okamžiku před podáním obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu.

Z pohledu kriminalistiky, je konfrontace: „*metoda kriminalistické taktiky, cílem které je, aby se tvrzením dvou dříve vyslechnutých osob postavených tváří v tvář vyjasnily rozpory v závažných okolnostech obsažených v jejich předcházejících výpovědích, které není možné objasnit jiným způsobem.*“⁵⁸ V této souvislosti vzniká otázka, které skutečnosti nebo okolnosti jsou natolik závažné, aby bylo možné jejich odstranění právě specifickou formou výslechu? Podle některých autorů jsou: „*takovými závažnými okolnostmi především ty, které jsou určující pro rozhodnutí o vině, zda se skutek stal, zda je trestným činem, kdo jej spáchal, z jaké pohnutky byl spáchán a jaké skutkové podstaty byly činem naplněny.*“⁵⁹ Podstata tohoto úkonu tedy spočívá v silné zátěžové situaci, která vznikne mezi těmito vyslýchanými osobami v jeho průběhu. Ta s sebou nese i příslušná rizika. Mezi tato řadíme například nebezpečí, že dosavadně pravdivě vypovídající svědek nebude v bezprostředním kontaktu s pachatelem vypovídat pravdivě. Jiným rizikem je skutečnost, že spoluobvinění mohou svými výpověďmi „doladit“ některé dříve uvedené nesrovnalosti tak, že dojde k jejich lživému sjednocení. Dalším rizikem může být předání informací, které by jednotlivé osoby neměly znát. Jednotlivé osoby mohou také mezi sebou komunikovat například prostřednictvím posunků, což orgán, který úkon řídí, nemusí při ostatních činnostech postřehnout.

Cílem konfrontace je jednak zmíněné odstranění závažných rozporů, ale také zjištění nových skutečností, které vyslýchaný v minulosti z nějakého důvodu neuvedl. Ať již z důvodu, že na ně zapomněl nebo je nucen uvést další detaily případu tak, aby zjištěné skutečnosti na sebe navazovaly v nezbytném sledu událostí. Pro orgán činný v trestním řízení se tak může jednat o pramen důkazu dosud neznámý. Její provedení pak může spočívat ve vlastní aktivitě tohoto orgánu nebo návrhu obviněného či svědka. Zejména v případech, kdy provedení konfrontace navrhuje obviněný, je potřeba zvažovat, zda si tímto úkonem nehodlá upevnit svá lživá tvrzení.

⁵⁸ PORADA, Viktor a Peter POLÁK. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 236.

⁵⁹ PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001.

Z tohoto pohledu, tedy osoby, která její provedení navrhla, rozlišujeme konfrontaci nařízenou soudcem, státním zástupcem, policejním orgánem, svědkem, obviněným (podle fáze řízení) nebo jeho obhájcem. Podle určeného cíle rozlišujeme například konfrontaci, která má pomoci obnovit zdánlivě zapomenuté skutečnosti nebo konfrontaci, která má odhalit lživé tvrzení některé z vypovídajících osob. A konečně rozlišujeme konfrontace podle procesních postavení jednotlivých subjektů, tedy mezi svědky navzájem, mezi svědkem a poškozeným, svědkem a obviněným, obviněným a poškozeným a vzájemně mezi obviněnými. Tento výčet druhů konfrontací je jen příkladný.

5.1.2 Příprava a taktika provedení

Dříve uvedená rizika spojená s provedením tohoto procesního úkonu lze alespoň částečně eliminovat důkladně provedenou přípravou tohoto úkonu a to jak z hlediska analýzy případu, tedy že byly vyčerpány všechny možnosti pro objasnění rozporů, tak obsahové, ale i organizační. Jednotlivé odlišnosti přitom budou vycházet ze specifík konkrétního případu a obsahu dřívějších výpovědí osob.

V rámci této fáze se orgán činný v trestním řízení zároveň ujistí, že na základě dosud shromážděného spisového materiálu dojde k zamýšlenému výsledku konfrontovaných osob v jejich stejném procesním postavení. Vezme tak v úvahu, že se jejich procesní postavení může v průběhu trestního řízení měnit. Dále určí, o které konkrétní rozpory v závažných okolnostech se jedná, konstatuje nemožnost jejich odstranění jiným způsobem a vysloví předpoklad, že provedenou konfrontací lze tohoto účelu dosáhnout. Rozpory v závažných okolnostech mohou v praxi vzniknout i na základě obsahu výpovědí osob a závěrů vypracovaných znaleckých posudků. Provedeným výkladem a contrario § 104a trestního řádu však zjistíme, že znalec je z konfrontace vyloučen. Podobně je tomu tak u svědka, jehož totožnost je utajována podle § 55 odst. 2 trestního řádu. Mladistvý se může zúčastnit konfrontace jen zcela výjimečně, a to až v řízení před soudem pro mládež. Další podrobnosti jsou uvedeny v § 57 odst. 2 zákona ve věcech

mládeže.⁶⁰ Samostatným problémem je zodpovězení otázky, kdo všechno se může konfrontace zúčastnit z pohledu počtu osob. Z formulace „*tváří v tvář*“ uvedené v § 104a odst. 1, odst. 2 trestního řádu vyplývá, že tohoto úkonu se mohou zúčastnit toliko dvě osoby. „*Na druhé straně ovšem skutečnost, že konfrontace byla provedena současně mezi více než dvěma osobami (tzv. kruhová nebo kombinovaná konfrontace), by sama o sobě nemohla znamenat neplatnost (neučinnost) takto provedeného úkonu, jestliže byla taková konfrontace náležitě zorganizovaná, proběhla za dodržení všech zákonných podmínek a její průběh byl rovněž řádně zadokumentován. Mělo by však jít jen o výjimečný postup.*“⁶¹

Pokud orgán činný v trestním řízení přikročí k provedení konfrontace, určitý návod na její provedení obsahuje ustanovení § 104a odst. 3 trestního řádu. Další podrobnosti k usměrnění jejího průběhu rozvádí kriminalistická taktika. Součástí pečlivé přípravy by měl být i samostatně zpracovaný plán konfrontace. Jeho forma je obdobná jako u plánu složitějších výslechů. Obsahuje tak konkrétní otázky, které budou v jejím průběhu položeny, nicméně to nevyklučuje položení otázek jiných. Může totiž dojít k neočekávanému zvratu v jejím vývoji, na který bude zapotřebí reagovat. V praxi jsou tak zpravidla pokládány nejprve jednodušší otázky a postupně se přidávají složitější. Z hlediska taktiky se dává slovo nejprve osobě, která doznává určitou skutečnost a až poté tomu, kdo tutéž skutečnost popírá. V případě nutnosti většího počtu konfrontací, je z tohoto důvodu nutné provádět nejprve konfrontaci mezi svědky a následně mezi svědkem a obviněným. V případě více obviněných pokládáme otázku nejprve obviněnému, u kterého předpokládáme, že nebude setrvávat na své lživé výpovědi. Na základě těchto skutečností je možné přistoupit k provedení vlastní konfrontace.

Nejprve je zapotřebí poučit každou osobu podle jejího procesního postavení. Poté se jednotlivé osoby vyzvou, aby se vyjádřily, zda se znají, v kladném případě, za jakých okolností se poznaly a zda mezi sebou nemají nějaké osobní nevyřízené spory apod. V dalším kroku se konfrontovaná osoba vyzve, aby druhé osobě vypověděla své tvrzení

⁶⁰ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, v platném znění.

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 1526-1536.

o vnímaných a prožitých skutečnostech. Zejména se jedná o zásadní okolnosti, které ve výpovědích konfrontovaných osob nesouhlasí, a které byly důvodem jejího provedení. Z tohoto vyjádření je pak zřejmé, nakolik tato osoba setrvává na své původní výpovědi, či nakolik se odchyluje. Tato část by měla být ukončena výzvou, aby uvedla všechny další skutečnosti, které se týkají jejího tvrzení a o kterých se dosud nevyjádřila. Tím by měla být zajištěna vyčerpávající výpověď vyslychané osoby o všech skutečnostech, které vnímala.

Následně se obdobně vyzve k výpovědi druhá z osob. V některých případech však může být vhodné, aby vyslychající postupně vyzýval jednotlivé konfrontované osoby, aby střídavě vypovídaly o vnímaných skutečnostech. Po skončení jednotlivých výpovědí konfrontovaných osob, se vyzvou jedna po druhé, zda nemají, co by ještě uvedly. V záporném případě může přistoupit vyslychající k pokládání otázek. Jejich smyslem je pokud možno objasnit, proč vznikly rozpory o uváděných skutečnostech v jejich předešlých výpovědích. Zároveň vyslychající vyžaduje, aby se osoba, která odpovídá na položenou otázku, dívala té druhé při jejím zodpovězení do očí. Právo pokládat vyslychaným otázky vyplývá z ustanovení § 104a odst. 4 trestního řádu, podle kterého pro konfrontaci jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a o svědcích. Mimo jiné tedy to, že obviněný není povinen vypovídat. Z důvodu zajištění věrohodnosti získaných výpovědí a obzvláště důležité, aby nedošlo k pokládání sugestivních a kapciózních otázek, které vyplývají z ustanovení § 92 odst. 3 a 101 odst. 3 trestního řádu. Zpravidla v závěru konfrontace, pokud je to vhodné, si mohou klást, konfrontované osoby se souhlasem vyslychajícího otázky. Pokud dojde k závažnému narušení průběhu tohoto úkonu některým z konfrontovaných, vyslychající konfrontaci ukončí.

V ostatních případech má správný okamžik ukončení úkonu svůj nezastupitelný význam. Pokud ji ukončíme předčasně, nedosáhneme zpravidla účelu trestního řízení. Na prodloužení tohoto úkonu má zpravidla zájem osoba, která nevypovídá pravdivě a snaží se tak změnit její účel. Vhodným okamžikem jejího ukončení tak bude zřejmě vyčerpání plánovaných a v úvahu přicházejících otázek.

Po ukončení konfrontace následuje výslech všech konfrontovaných. Ten je zaměřen na nové skutečnosti, které z jejího průběhu vyplynuly nebo potvrzení stávajících. V případě, že došlo ke změně výpovědi osoby, je zapotřebí výslech zaměřit i na tyto fakta. Kromě potvrzení těchto uvedených skutečností si však může vyslychaná osoba vybavit i další, které se jí vybavily až po emocionálním vypětí po skončení konfrontace.

Konfrontace klade vysoké nároky na pozornost vyslychajícího, který je aktivní po celou jeho dobu. Kromě řízení tohoto procesního úkonu musí zároveň sledovat reakce a psychické rozpoložení jednotlivých osob tak, aby správná formulace dalších otázek přispěla ke zjišťování objektivní pravdy. Z tohoto důvodu se doporučuje, aby byl v průběhu úkonu pořizován videozáznam. Jednotlivé emocionální reakce je tak možné kdykoliv přehrát a usuzovat tak na míru věrohodnosti výpovědi. Protokol sepsaný o konfrontaci má kromě obecných náležitostí uvedených v § 55 trestního řádu i určité zvláštnosti uvedené v § 55 odst. 3 trestního řádu. K dalším zvláštnostem patří například skutečnost, že obsahuje v případě obviněného a svědka jejich poučení a osobní údaje obou konfrontovaných osob.

5.2 Vyšetřovací pokus

5.2.1 Pojem, význam, právní úprava

„Vyšetřovací pokus podle § 104c trestního řádu, je zvláštní procesní úkon, kterým se zjišťuje, ověřuje nebo zpřesňuje, zda se určitá skutečnost stala nebo mohla stát určitým způsobem a za určitých podmínek.“⁶² Z pohledu kriminalistické praxe tak vznikla potřeba získání objektivních informací k vyloučení pochybností, zda kriminalisticky významný jev mohl či nemohl vzniknout. Proto je vyšetřovací pokus z pohledu kriminalistiky nejčastěji definován jako: *„specifická metoda kriminalistické praxe, spočívající v provádění pokusů v uměle vytvořených a cílevědomě měněných*

⁶² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: 4. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2016, s. 424.

podmínkách za účelem prověření, upřesnění zjištěných skutečností nebo zjištění nových skutečností důležitých pro trestní řízení.“⁶³

Ve své historii byl pak často zaměňován za ohledání, prověrku výpovědi nebo rekonstrukci nebo byl nesprávně považován za některou z jejich částí. Základní rozdíl však spočívá v tom, že v jeho průběhu dochází ke změnám podmínek a tím získáváme potřebné informace o kriminalisticky relevantní skutečnosti. Tím je dán také zásadní rozdíl ve vztahu k rekonstrukci, která se snaží co nejvěrohodněji vytvořit původní podmínky, které existovaly v době spáchání trestného činu.

Význam vyšetřovacího pokusu tedy spočívá zejména v možnosti upravovat jednotlivé podmínky, například teplotu, tlak, vlhkost, rozhledové poměry tak, abychom zjistili podmínky, za kterých došlo k určitým jevům nebo událostem. Takovými mohou být změny na určitém povrchu předmětu apod. Další výhodou je skutečnost, že tyto děje můžeme vícekrát opakovat, což posiluje jistotu, že za daných podmínek k takovým jevům dochází. Další neopomenutelnou výhodou je fakt, že tyto probíhající a uměle vytvořené děje nebo jejich části, můžeme zrychlovat či zpomalovat. V některých případech dokonce můžeme některé vzájemné interakce izolovat a samostatně pozorovat, což v komplexu vzájemných působení v přírodě nelze. Oproti vědeckým pokusům, které zpravidla předpokládají využití laboratorních podmínek a speciálních přístrojů, se vyšetřovací pokus provádí v běžných podmínkách. Jediným omezením je přitom používání ochranných prostředků tak, aby nedošlo k poškození zdraví účastníků experimentu.

Z hlediska povahy zjišťovaných nebo ověřovaných skutečností rozlišujeme *senzorické pokusy*, které se zaměřují na limity vnímání určitých skutečností lidskými smysly, jako je zrak nebo sluch. Ověřuje se tak možnost vnímat detaily probíhajících událostí za určitých podmínek na danou vzdálenost, možnost slyšet lidské hlasy nebo zvířecí či jiné zvuky mimo určitý objekt apod.

Další skupinu tvoří *situační pokusy*, kterými se ověřuje možnost vzniku určité činnosti v daných podmínkách. Příkladem by mohlo být ověření mechanismu samovolného

⁶³ PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 277.

výstřelu ze střelné zbraně, u dopravních nehod je možnost oslnění zapadajícím sluncem na horizontu apod.

K úspěšnému provedení každého vyšetřovacího pokusu je zapotřebí zpravidla několika osob. Podle jejich role přitom rozlišujeme *přímé a nepřímé účastníky* a *pomocné osoby*. Přímými účastníky jsou všichni ti, kteří zajišťují jeho organizaci nebo provedení. Jedná se např. o orgány činné v trestním řízení, experimentátory nebo osoby, na jejichž základě a dle jejich pokynů je vyšetřovací pokus prováděn. V některých případech je možné také využít pokusné osoby nebo figuranty. Nepřímými účastníky jsou např. osoby, které mají odborné znalosti z určitého oboru nebo odvětví, dále nezúčastněné osoby, obhájci obviněných apod. Pomocné osoby jsou takové subjekty, bez kterých by nebylo zpravidla organizačně možné úkon zajistit. Takovými osobami jsou např. policisté, kteří využívají svého práva zakázat vstup na určitá místa zajistí, že dojde k zastavení provozu chodců nebo dopravních prostředků, aby bylo možné vyšetřovací úkon provést. Dalším příkladem může být kriminalistický technik, který má za úkol provádět dokumentaci vyšetřovacího pokusu, např. pořizuje fotodokumentaci, zpracovává náčrtek apod.

Podle § 104c odst. 1 trestního řádu se vyšetřovací pokus koná, mají-li být pozorováním v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách prověřeny nebo upřesněny skutečnosti zjištěné v trestním řízení. Z této dikce je zřejmé, že vyšetřovacím pokusem mohou být zjištěny také nové skutečnosti, které orgán činný v trestním řízení nemá. Zpravidla se může jednat o některou z dílčích skutečností kriminalisticky relevantní události, o které se nezmiňuje žádná z dotčených osob, tedy ani obviněný nebo svědek. Zjištění této nové dílčí skutečnosti pak může přispět k potvrzení či vyvrácení některé z tvrzených verzí obviněného nebo svědka.

K provedení vyšetřovacího pokusu se podle § 104c odst. 2 trestního řádu nepřistoupí, jestliže to je vzhledem k okolnostem případu nebo osobě podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka nevhodné nebo lze-li účelu vyšetřovacího pokusu dosáhnout jinak. Takovým způsobem by byla např. možnost přibrání znalce, pokračování ve výslechu nebo dodatečné ohledání místa činu. Nevhodným by se jevílo

využití vyšetřovacího pokusu např. v případech, kdy by bylo potřeba ověřit devastující účinek podomácku zhotovené výbušniny na lidskou končetinu, aby se tak ověřilo tvrzení, že k této újmě na zdraví došlo skutečně v souvislosti s vyšetřovanou událostí.

Jestliže je zapotřebí provést vyšetřovací pokus v bytě, obydlí, v jiných prostorách anebo na pozemku a z povahy tohoto úkonu podle § 85c trestního řádu vyplývá, že jej nelze provést jinde a ten, u koho se má takový úkon vykonat, k němu nedal souhlas, provede se za stejných podmínek, jakým zákon upravuje prohlídku takových prostor. V případě, že je vyšetřovací pokus prováděn v přípravném řízení, zásadně musí být k němu přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna. Za splnění obecných podmínek může být takovou osobou i figurant, na němž se má např. určitá činnost předvést. Od přítomnosti nezúčastněné osoby lze upustit jen tehdy, jestliže její přítomnost nelze zajistit a v důsledku toho hrozí jeho zmaření. Takovým případem by mohlo být hrozící zničení předmětu, který je jedinečný a nezbytný pro provedení vyšetřovacího pokusu.

Podmínky, za jakých jsou tomuto úkonu přítomny další osoby, vymezuje § 104c odst. 3 trestního řádu. Mimo tyto osoby se v přípravném řízení za podmínek § 165 odst. 2, 3 trestního řádu zúčastní obhájce, pokud ho obviněný má. V případě, že se ho zúčastní také svědek, který je také zároveň obětí trestného činu, může ho doprovázet „*důvěrník*.“⁶⁴ Účast podezřelého, obviněného, svědka nebo znalce při provádění vyšetřovacího pokusu se řídí ustanoveními, která platí pro jejich výsledch. Zvláštní omezení přitom platí pro svědky nebo poškozené, kteří jsou osobami mladšími než 18let. Podle poslední věty § 104c odst. 3 trestního řádu, se přiměřeně užije ustanovení § 102 trestního řádu. Smyslem je mimo jiné zajistit procesní použitelnost takto provedeného důkazu, aby nemusel být opakován. K úkonu je tak potřeba přibrat orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jinou osobu, která má zkušenosti s výchovou mládeže a s ohledem na obsah vyšetřovacího pokusu a stupeň jejího duševního vývoje, přispěje k bezproblémovému průběhu vyšetřovacího pokusu. Zákaz nutit některé osoby k dílčím úkonům v rámci vyšetřovacího pokusu podle § 104c odst. 4 trestního řádu, je pak důsledkem uplatnění zákazu donucování k výsledch podezřelého a obviněného,

⁶⁴ Srov. § 21 zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, v platném znění.

formulovaný mimo trestní řád také v Listině⁶⁵, a to čl. 40 odst. 4 a v případě svědka nebo poškozeného, který má právo odepřít výpověď, též v čl. 37 odst. 1 též Listiny. Tyto osoby se tedy mohou účastnit vyšetřovacího pokusu pouze dobrovolně. Nelze vůči nim použít institutu předvedení ve smyslu § 90 a § 98 trestního řádu či pořádkovou pokutu podle § 66 trestního řádu.

Ostatní osoby, tedy svědek, jenž nemá právo odepřít výpověď nebo znalec, nemá možnost odmítnout účast na tomto úkonu.

5.2.2 Příprava a taktika provedení

Příprava vyšetřovacího pokusu se skládá ze dvou částí, a to část zahrnující řešení souvisejících otázek před samotným výjezdem na místo, kde bude tento úkon proveden. Okruh řešených otázek bude vycházet zejména ze specifík daného případu, definování hypotéz, které budou experimentálně řešeny, stanovení podmínek, za nichž budou pokusy prováděny, určení přítomných osob a zajištění jejich účasti a v neposlední řadě v řešení materiálně-technického zabezpečení, spočívajícího v opatření odpovídajících dopravních prostředků, ale i prostředků dokumentace či zajištění spojení.

Druhá část v sobě zahrnuje činnosti, které bezprostředně souvisejí s příjezdem na místo vyšetřovacího pokusu. Pokud se jedná o frekventované místo přístupné veřejnosti, je zpravidla nezbytné vymezené místo opticky vyznačit.

V praxi se tak nejčastěji děje s využitím pásky s nápisem „Policie ČR“ a zamezením vstupu veřejnosti na toto určené místo. Jestliže na místě došlo ke změnám oproti původnímu stavu, je nezbytné provést dokumentaci stávající situace a poté přikročit k jeho úpravám tak, aby co nejvíce odpovídalo původní situaci. Z taktických důvodů se doporučuje, pro vypořádání budoucích možných námitek, aby byly jednotlivé kroky úprav místa činu nebo události, průběžně dokumentována. Pokud byli přizváni k úkonu také znalci, postupuje se při úpravách místa zpravidla za jejich odborné spolupráce. Po provedených úpravách následuje instruktáž všech pomocných osob a figurantů tak, aby bylo zřejmé, kdo a jaké úkoly bude v určitém časovém sledu plnit.

⁶⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Z hlediska taktiky provedení vyšetřovacího pokusu se doporučuje její konání pouze za přítomnosti minimálního počtu osob, které jsou nezbytné k jejímu provedení. Více osob působí rušivě na všechny přítomné osoby. Pro její zdárný průběh je nezbytné, aby uměle vytvořené podmínky, byly co nejvíce odpovídající původní situaci. Z tohoto důvodu by měla probíhat instruktáž jednotlivých osob odděleně tak, aby se pokusné osoby ani náhodně neměly možnost seznámit s cílem dané fáze vyšetřovacího pokusu. Např. aby dopředu nebyly seznámeny s větou, jejíž slyšitelnost na určitou vzdálenost se má teprve zjišťovat. Totéž platí pro zajištění co nejpodobnějších klimatických podmínek, popř. denní či noční doby v případě, že to je z hlediska zkoumání fyzikálních vlastností třeba. Naopak v některých případech bude třeba zajistit určité rušení, např. zvuky odpovídající průjezdu tramvaje.

K prověření jednotlivých verzí okolností případu je zapotřebí vědomě měnit vstupní údaje. Tedy i v případě potvrzení popisované události a zajištění slyšitelnosti na určitou vzdálenost, je zapotřebí měnit vzdálenost tak, abychom zjistili, za jakých podmínek a v jaké vzdálenosti už popisové jevy nelze pozorovat. Jen takovým cílevědomým a vícečetným opakováním stejnorodých pokusů, můžeme dosáhnout hodnověrných výsledků.

Výsledky, kterých dosáhneme v rámci vyšetřovacího pokusu, mohou být pozitivní nebo negativní a to podle toho, zda potvrzují či vylučují určitou skutečnost. Tedy např. zda lze z určitého místa při zrakovém handicapu svědka pozorovat určité skutečnosti, o kterých dříve vypověděl, nebo ne.

Závěry, ke kterým po vyhodnocení vyšetřovacího pokusu dospějeme, mohou být *kategorické*, tedy jednoznačné. Jednalo by se např. o skutečnost, že svědek neviděl, resp. nemohl vidět popisovanou událost, o které v minulosti vypověděl. Jiným případem je *možný závěr*, že z určitého místa svědek mohl pozorovat popisovanou událost. Možné závěry tak mají své opodstatnění zejména ve spojení s dalšími provedenými důkazy.

Mimo obecné náležitosti protokolu požadované § 55 trestního řádu, obsahuje Protokol o vyšetřovacím pokusu i určité specifické údaje. Těmi jsou uvedení důvodu a cílů

vyšetřovacího pokusu, osobní data všech účastníků úkonu, poučení odpovídající jejich procesnímu postavení a v případě, že je účast některých fakultativní, jejich prohlášení o dobrovolné účasti na vyšetřovacím pokusu.

5.3 Rekonstrukce

5.3.1 Pojem, význam, právní úprava

Podle § 104d trestního řádu se rekonstrukce koná, má-li být obnovením situace a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah, prověřena výpověď podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka, jestliže jiné důkazy provedené v trestním řízení nepostačují k objasnění věci.

V praxi se tak jedná o obnovení situace na místě trestného činu, která zde existovala v době jeho spáchání. Nevyžaduje se, aby tato situace byla úplně identická, ale aby se co nejvíce shodovala v podmínkách a okolnostech, které mají k vyšetřovanému případu podstatný vztah. Vytváříme tak modelovou situaci případu, k němuž v minulosti došlo.

Z pohledu kriminalistiky se rekonstrukcí rozumí: „*metoda obnovení kriminalisticky významných hmotných objektů, situací a skutkových okolností, nebo jejich podstatných znaků, podle původních zachovaných částí objektu, popisu, fotografií, či jiných údajů s cílem bezprostředního zkoumání těchto objektů.*“⁶⁶ Rekonstrukce je tak v tomto pojetí speciálním případem modelování, jako obecnější metody. V některých případech tak můžeme na základě dosavadních informací z trestního řízení rekonstruovat předmět, který byl jednáním pachatele poškozen. Nemusí se ve všech ohledech jednat o stejný předmět, tedy totožný s originálem. Někdy postačí shodný tvar vymodelovaného předmětu, někdy bude rozhodující hmotnost nebo jeho barva. Vytvoření takového modelu nám pak umožňuje prověřovat další skutkové okolnosti případu. V jiných případech budeme rekonstruovat chování pachatele na místě činu, fáze jeho jednotlivých pohybů nebo posloupnost jeho jednání, která mají rozhodující vliv na průběh vyšetřovaného případu.

⁶⁶ PORADA, Viktor. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, s. 369.

Právě souhrn všech těchto skutečností činí rekonstrukci významným prostředkem při procesu zjišťování objektivní pravdy.

Kriminalistická věda rozlišuje provádění rekonstrukce buďto s účastí a aktivní pomocí osob nebo bez účasti těchto osob. Rozlišujeme také rekonstrukci prováděnou jako zcela samostatnou metodu, která se využívá např. při rekonstrukci případů závažné násilné trestné činnosti. Popř. jako součástí jiných metod, např. prověrky výpovědi na místě nebo jako taktický prostředek v případě některých operativně pátracích úkonů, např. při zjišťování totožnosti neznámé mrtvoly.

Praktické využití tak nachází rekonstrukce jako důkazní prostředek, prostředek prověrky, taktický prostředek v procesu kriminalistické identifikace apod.

Z hlediska charakteru rekonstruovaných objektů rozlišujeme rekonstrukci kriminalisticky významných míst, významných předmětů, významných znaků člověka a významných jednání a událostí. Nejčastějšími případy rekonstrukcí jsou rekonstrukce významných znaků člověka a samozřejmě významných jednání a událostí. Rekonstrukce významných znaků člověka spočívá buďto v rekonstrukci jeho vnější podoby, kdy se jedná např. o nakreslení podoby člověka podle jeho popisu nebo rekonstrukce obličeje z kosterního nálezu lebky nebo jiných znaků člověka, kdy potřebujeme znát pouze jeho některý znak, např. hmotnost. Podle tohoto znaku se pak vytvoří model, který se dále využije při vyšetřovacím pokusu. A tedy vůbec nejčastějším případem jsou rekonstrukce významných jednání a událostí. V tomto případě se může jednat o rekonstrukci trestného činu nebo nejrůznějších jednání, které trestnými činy nejsou. Ta však mohou mít v trestním řízení také zcela zásadní význam. Mohou spočívat v prověřování alibi pachatelů, v prověřování různých úrazových či sebevražedných mechanismů.

Jak je tedy zřejmé z výše uvedeného, že rekonstrukce najde své uplatnění zejména v případech, kdy nelze skutkové okolnosti případu prověřit jinými důkazními prostředky. Orgány činné v trestním řízení k ní přistupují v případech, kdy je zapotřebí prověřit mechanismus v okamžiku vzniku nebo průběhu páchaní trestného činu a to podle verze pachatele nebo poškozeného. Jindy jim může pomoci při pochopení vůbec podstaty vzniku události nebo vývoje jejího průběhu. V dalších případech může

rekonstrukce obsahovat i prvky jiného úkonu, např. vyšetřovacího pokusu. Příkladem by mohlo být jednání vraha, který umístil do zaparkovaného vozidla výbušninu a ohledáním místa činu za přítomnosti znalců a specialistů pyrotechniky mělo být mimo jiné zjištěno, zda pachatel musel mít k dispozici klíč od vozidla nebo překonal mechanické zabezpečení elektronicky či jinak.

Rekonstrukcí tak může být prověřena řada nejrůznějších situací. Uvedme příklad, kdy bylo rekonstrukcí prověřováno, zda se pachatel mohl setkat na místě s jinou osobou, jak dlouho by mu trvala cesta ze zaměstnání na místo trestného činu, popř. zda se mohl fyzicky protáhnout vytvořeným otvorem apod.

Podle § 104d odst. 2 trestního řádu se na postup při rekonstrukci přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu. Otázka přiměřenosti tedy znamená, že pokud to mírně odlišná povaha rekonstrukce v tomto smyslu nebude výslovně požadovat, užijí se ustanovení o vyšetřovacím pokusu bez výjimky. K rekonstrukci se tedy nepřistoupí, jestliže lze jejího účelu dosáhnout jinak, tedy výslechem osoby, provedením domovní prohlídky, ale také tehdy, jestliže je to vzhledem k okolnostem případu nebo osobě podezřelého, obviněného, poškozeného nebo svědka nevhodné. Nelze tedy jednoznačně stanovit, ve kterých případech a jestli vůbec rekonstrukci nařídít. Kromě existující důkazní situace a potřeby opatřit další důkaz ve věci, to může být reálnost jejího provedení a v některých případech obrovské finanční náklady.

Trestní řád dále k rekonstrukci, která se provádí v přípravném řízení, uvádí v § 104c odst. 3 trestního řádu, že k ní musí být přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna, ledaže by nemožnost zajistit její přítomnost při rekonstrukci zmařila její provedení. Přítomnost dalších osob, kterými jsou znalci, podezřelí, osoba obviněného, svědek a osoba mladší než osmnáct let, je upravena ve druhé a třetí větě téhož ustanovení. Podle odst. 4 téhož ustanovení, nesmí být podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem k úkonům při rekonstrukci donucován.

Není bez zajímavosti, že i rekonstrukce, jako jedna z metod zvláštních způsobů dokazování, je ovlivněna dynamicky se rozvíjejícím fenoménem výpočetní techniky. Počítačové programy navíc dále zjemňují hranice mezi rekonstrukcí a vyšetřovacím

pokusem. Tak je tomu např. v oblasti vyšetřování dopravních nehod, kdy po zanesení údajů o výsledném postavení vozidel po střetu a úlomků z nich, počítač sám simuluje možnosti průběhu dopravní nehody a výsledný nehodový děj. Dalším často využívaným odvětvím je antropologie nebo balistika. Tyto moderní technické metody mají řadu výhod. Kromě časového hlediska je to nepochybně i hledisko ekonomické, i když počítačové programy a odpovídající výpočetní technika s sebou nesou nemalé pořizovací náklady. Na druhou stranu nelze nebrat v úvahu i argumenty opačné, tudíž skutečnosti, že program je výsledek tvůrčí lidské činnosti a lze tedy do něj naprogramovat cokoli. Určitým kompromisem je řešení, kdy znalec, který disponuje tímto vybavením, zpracuje uvedené simulace v rámci vypracovaného znaleckého posudku, který poskytne orgánům činným v trestním řízení. V případě nejasností nebo pochybností jakýchkoli stran, je možné znalce k odstranění vznesených námitek vyslechnout.

5.3.2 Příprava a taktika provedení

Příprava rekonstrukce trestného činu začíná tehdy, pokud orgán činný v trestním řízení učinil závěr, že vyčerpal všechny ostatní možnosti k objasnění věci a okolnosti případu ji umožňují provést.

„V české a slovenské kriminalistické literatuře převládá názor, že přípravu rekonstrukce trestného činu je vhodné rozdělit do dvou etap:

- a) etapa přípravy před odjezdem na místo provedení rekonstrukce trestného činu,*
- b) etapa přípravy po příjezdu na místo rekonstrukce trestného činu.“⁶⁷*

Etapa přípravy před odjezdem v sobě zahrnuje podrobné seznámení s jednotlivými detaily případu, na základě kterých dojde k určení rozporů a definování příslušných vztahových otázek. Dále sem patří analýza osobnosti osoby, na základě jejíž výpovědi dojde k provedení rekonstrukce. V neposlední řadě je to učinění rozhodnutí, zda bude rekonstrukce provedena za účasti pachatele, svědků, znalců apod.

Po zodpovězení těchto základních otázek je prakticky nezbytné přistoupit k vypracování plánu rekonstrukce. Z něj by mělo být patrné, jaké byly stanoveny vyšetřovací verze a

⁶⁷ PORADA, Viktor. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, s. 372.

kteřou z nich a s jakým cílem budeme rekonstrukcí prověřovat. Dále by měl plán obsahovat, jaké další procesní úkony ve věci budou, s ohledem na aktuální důkazní situaci provedeny, a že jejich posloupností nedojde k jejich zmaření. Součástí přípravy je i zajištění souhlasu majitele nemovitosti, na jehož pozemku nebo v jehož objektu se má úkon konat. Také je nezbytné řádně a včas vyrozumět všechny účastníky úkonu tak, aby z důvodu jejich nepřítomnosti nebylo nutné úkon odložit. V případě zajištění a vyrozumění figuranta se musí jednat o osobu, která je typově shodná s osobou poškozenou. Další část se týká výhradně okolnostem samotného provedení. Zde řadíme určení místa a vymezení prostoru, uvedení pomůcek potřebných k rekonstrukci, případně jejich maket, zajištění technických prostředků pro dokumentaci, zajištění vozidel pro přepravu osob i techniky, zajištění součinnosti policie při zamezení vstupu nepovolaným osobám, případně zajištění střežení obviněného apod.

Po příjezdu na místo rekonstrukce se jedná zejména o činnosti spojené s vlastním provedením úkonu. Z hlediska časové posloupnosti se jedná nejprve o vykázání nepovolaných osob, zajištění přítomnosti nezúčastněné osoby, zevrubná prohlídka určeného místa, konzultace se znalcem či jiným příbraným odborníkem, spuštění dokumentačního záznamu, úprava místa dle podoby před spácháním trestného činu, instruktáž účastníků rekonstrukce o jejich rozmístění, uložených úkolech, případně signálech, poučení o právech a povinnostech dalších osob podle jejich procesních postavení a činnosti spojené s jeho ukončením, včetně možnosti vyjádření jednotlivých účastníků k jeho průběhu. Tento výčet činností není úplný a bude se odvíjet od konkrétních okolností případu a způsobu jeho provedení.

Z hlediska taktiky rekonstrukce trestného činu se doporučuje dodržování následujících zásad.

První zásadou je zásada určení jediného vedoucího. Ten zásadně zodpovídá za organizační, materiálně-technickou a procesní způsobilost prováděného úkonu. Z organizačního hlediska jsou mu na místě rekonstrukce všichni podřízení a řídí se jeho pokyny. Další zásadou je zásada dobrovolnosti. Je tak praktickým promítnutím práv pachatele a svědka, který má právo odmítnout vypovídat, že nesmějí být k žádnému úkonu donucováni. Dokonce i neochota dalších osob, respektive jejich lhostejný přístup

k plnění jednotlivých úkolů, mohou v konečném důsledku negativně ovlivnit výsledek rekonstrukce. Třetí je zásada ostražitosti. Tato zásada klade na vedoucího tohoto úkonu největší nároky. Kromě toho, že musí sledovat reakce všech přítomných osob na prováděné úkony a reagovat na ně, sám moderuje všechny kroky na pořizovaný videozáznam, v případě přítomnosti pachatele dbá společně s dalšími určenými osobami, aby nedošlo k odcizení nebo poškození předmětu důležitého pro trestní řízení, pokud je zadržen nebo ve vazbě, popř. výkonu odnětí svobody v jiné trestní věci, aby nedošlo k jeho sebepoškození. V případě kontaktu poškozené nebo figuranta s pachatelem, dbá společně s osobami zajišťujícími jeho ostrahu, o jejich bezpečnost.

Poslední zásadou je zásada oddělenosti. Tato zásada se týká případů, kdy se rekonstrukce zúčastní několik obviněných nebo svědků, popř. poškozených. Se všemi se rekonstrukce provádí samostatně. Dokonce musí být přijato takové organizační opatření, aby ani náhodně, nemohly ostatní osoby sledovat průběh rekonstrukce svého předchůdce. Po jejím provedení musí být tyto osoby rovněž odděleny od těch, kteří se rekonstrukce dosud nezúčastnily.

Závěrečné hodnocení výsledků rekonstrukce trestného činu v sobě zahrnuje dvě fáze. V rámci té první se zpravidla posuzuje její objektivita a hodnověrnost. V té druhé se pak srovnávají zjištěné skutečnosti s ostatními dosud shromážděnými důkazy. Pokud byly zjištěny zásadní nesrovnalosti, bude na místě zvážit, jakým procesním úkonem by je bylo možné odstranit.

5.4 Prověrka na místě

5.4.1 Pojem, význam, právní úprava

Podle § 104e trestního řádu se prověrka na místě koná, je-li zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu. Na postup při prověrce na místě se přiměřeně užití ustanovení o vyšetřovacím pokusu. Do novely trestního řádu s účinností od 1. 1. 2002: *„nebyl tento úkon – na rozdíl od vyšetřovacího pokusu a rekonstrukce – vymezen ani judikaturou a praxe ho považovala jednak za kombinaci výslechu,*

ohledání, rekognice, vyšetřovacího pokusu a rekonstrukce a jednak za specifickou metodu kriminalistické praktické činnosti.“⁶⁸

Kriminalistika definuje prověrku výpovědi jako: „*specifickou metodu kriminalistické praxe, kterou se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace srovnáním dříve učiněné výpovědi s momentální objektivní situací místa a na něm se nacházejících objektů, přímo demonstrováných dříve vyslechnutou osobou.*“⁶⁹

Tento procesní postup je tedy na místě tehdy, jestliže zjištěné rozpory nebo chybějící skutečnosti nelze odstranit nebo zjistit jinak, než fyzickou přítomností dříve vypovídající osoby na určitém místě. Takovou osobou může být pachatel, svědek i poškozený. Přímo na místě tak dochází k tomu, že osoba předvádí skutečnosti, o kterých dříve vypovídala a které mají vztah k vyšetřované události. Jiným případem může být prověření kriminalistické verze v tom smyslu, že máme pochybnost, zda vyslechnutá osoba získala uváděné skutečnosti bezprostředním pozorováním, nebo zda si je vymyslela, získala je zprostředkovaně od jiné osoby, popř. se sama bezprostředně účastnila popisované události.

Místem pak může být skutečné místo, kde došlo ke spáchání trestného činu, nebo to může být jedno z několika takových míst, popř. místo, kde nastal následek trestného činu. Může se ale jednat také o místo, které má pouze nějakým způsobem vztah ke spáchanému trestnému činu. Např. ukrytí těla na jiném místě, než došlo ke spáchání vraždy, odhození nože jako vražedného nástroje do kontejneru apod. Takové informace má pouze pachatel nebo očitý svědek události.

Rozdíly mezi prověrkou na místě a vyšetřovacím pokusem spočívá zejména v tom, že při vlastním úkonu na místě nedochází k měnění vstupních nebo pozorovacích podmínek. Tato skutečnost by byla navíc nežádoucí, neboť právě autenticita původních podmínek, má pro zjištění objektivní reality zásadní význam. Z tohoto důvodu je také

⁶⁸ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice, s. 340.

⁶⁹ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 143.

nezbytná osobní přítomnost vypovídající osoby, což u vyšetřovacího pokusu vždy není nutné. Prověrka na místě má ve srovnání s rekonstrukcí daleko užší vymezení. Nedochozí tak při ní k vytváření celkového mechanismu vzniklé situace, ale upřesnění určité skutkové okolnosti.

Prověrku na místě je třeba také odlišit od výslechu osoby na místě, která pod vlivem psychického tlaku z tohoto místa a tíhou předložených důkazů, změnila svou původní lživou výpověď.

Mezi základní zásady prověrky na místě řadíme dobrovolnost dříve vypovídající osoby na její účasti, dále ochota osoby, jejíž výpověď se prověřuje nebo upřesňuje, aktivní účast orgánu činného v trestním řízení, který neustále porovnává zjištěné skutečnosti s obsahem předchozí výpovědi a v případě potřeby ihned odstraňuje rozpory. Další zásadou je ostražitost při úkonu, pramenící např. ze vzájemného napadení přítomných osob a zajištění nezúčastněné osoby.

Obsahem prověrky výpovědi je tedy ukázka konkrétního místa a objektů, které mají vztah k vyšetřovanému případu, popis potřebných okolností dříve uvedených ve výslechu a dále předvedení určité činnosti, pokud to připadá v úvahu. Nejčastěji se jedná o případy, kdy obviněný ukáže orgánům činným v trestním řízení místo, kde ukrýl odcizené předměty, kudy například vnikl do objektu a kudy z něho odešel. V případě, že se ještě odcizené věci, popř. vražedný nástroj nacházejí ve skrýši, je zapotřebí tyto věci zajistit, provést jejich dokumentaci a pořídít jejich seznam. V případě, že by se na nich mohly nacházet stopy trestného činu, je zapotřebí tyto vyhledat, zajistit, zdokumentovat a podle jejich povahy odeslat ke zkoumání. Pokud jich v dalším řízení není potřeba, vrátí se poškozenému v trestním řízení. V případě nástrojů a náradí, které pachatel použil ke spáchání trestného činu, pokud jejich zkoumáním nedošlo ke zničení, zůstávají zpravidla jako věcná stopa součástí spisového materiálu. A to jako její příloha.

Přiměřené užití ustanovení o vyšetřovacím pokusu upravené § 104e odst. 2 trestního řádu mimo jiné znamená, že se k provedení prověrky nepřistoupí, pokud je to vzhledem k okolnostem případu, osobě podezřelého, obviněného nebo svědka nevhodné anebo lze-li jejího účelu dosáhnout jinak. K prověrce na místě, která je prováděna v rámci

přípravného řízení, musí být přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna, ledaže by nemožnost zajistit její přítomnost při prověrce na místě zmařila její provedení. Je-li to potřebné vzhledem k povaze věci a ke skutečnostem, které dosud v trestním řízení vyšly najevo, přibere se k prověrce na místě znalec. V případě, že se zúčastní prověrky na místě osoba mladší než osmnáct let, užije se přiměřeně ustanovení § 102 trestního řádu.

5.4.2 Příprava a taktika provedení

Fáze přípravy prověrky výpovědi na místě začíná v okamžiku, kdy po vyhodnocení dosud shromážděného spisového materiálu je zřejmé, že jsou splněny všechny podmínky pro její konání, včetně dobrovolné účasti již v minulosti vyslechnuté osoby a zajištění tak jejího souhlasu.

Z tohoto důvodu je nejdříve zapotřebí definovat cíl prověrky, tedy tu skutečnost, kterou potřebujeme prověřit. Může se jednat o určení konkrétního místa, o kterém se vypovídající osoba zmiňovala apod. Dále je nutné naplánovat úkon v určitém čase, tedy buďto ihned po výslechu nebo v odstupu několika dnů. V některých případech je nezbytné stanovit výchozí bod prověrky. Tomu tak může být např. v případech, kdy osoba vystoupila z automobilu a šla určitým směrem, až došla k místu, které popisovala. Stejně jako u ostatních zvláštních způsobů dokazování je důležité vymezit nezbytný okruh přítomných osob. Jedná se o obligatorní účastníky, kterým je orgán činný v trestním řízení, který řídí a organizuje celý úkon, osoba, jejíž výpověď se ověřuje a dokumentující pracovník, zpravidla kriminalistický technik. Mezi fakultativní účastníky řadíme znalce, popř. další odborníky z různých oblastí, pomocné osoby, ale může to být podle povahy a důležitosti úkonu také dozorcující státní zástupce. Jakmile jsou všechny tyto body splněny, může být přistoupeno k řešení způsobu a metod fixace, tedy dokumentace průběhu tohoto úkonu. Kromě povinné protokolace je vhodné, aby byly součástí dokumentace, v podobě příloh, také nejrůznější náčrtky a záznam o pořízené videodokumentaci. Samozřejmostí je určení technických prostředků k dokumentaci a zajištění její dopravy, včetně účastníků úkonu, na stanovené místo. V případě, že se toto místo nachází ve frekventované oblasti, zajistit součinnost policie k zamezení vstupu

ostatních osob na určené místo. Obligatorní částí je pak instruktáž účastníků, včetně pomocných osob a jejich rolích v určitých situacích.

Taktika vlastního provedení prověrky výpovědi na místě se bude odvíjet zejména od skutečnosti, respektive procesního postavení osoby, jejíž výpověď se prověřuje. Mezi obecně doporučovaný postup řadíme zahájení tohoto procesního úkonu na některém z policejních útvarů. Po řádném poučení této osoby z pohledu jejího procesního postavení dojde k zaprotokolování formulace, že se následující prověrky na místě účastní dobrovolně. V části jejího vyjádření se vyzve, aby svými slovy popsala určité místo, orientační bod v bezprostřední blízkosti, podle kterého je schopna se orientovat a příchodovou a odchodovou trasu. Pokud není z jiných důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodnuto vedoucím tohoto úkonu jinak, příchodová trasa je zpravidla výchozím bodem zahájení prověrky na místě.

Po příjezdu na místo prověrky se na výchozím bodu osoba, jejíž výpověď se prověřuje, vyzve, aby se sama pohybovala po terénu jako v předmětné době a určovala směr pohybu. Přítomnost ostatních osob se organizačně zajišťuje tak, že se pohybují až za ní. Výjimka platí pro pracovníka zajišťujícího dokumentaci, který se pohybuje na místě události tak, aby byl pořízen co nejkvalitnější záznam.

Z taktického hlediska se poté doporučuje umožnit osobě, aby spontánně vypovídala o tom, co si o události pamatuje. Tím se odstraní počáteční tréma a po několika minutách zpravidla přestane vnímat nepříjemný pocit z pořizování videozáznamu. Když skončí tuto část vlastního vyprávění, doporučuje se jí položit otázky, zda poznává uvedené místo a podle kterých markantů. V kladném případě je jí umožněno, aby již sama demonstrovala svůj pohyb na tomto místě a tento slovně doprovázela. Může se jednat o ukázkou vykopání hrobu pro ukrytí těla nebo odcizených věcí.

V případě prověrky na místě, stejně jako i u jiných metod zvláštních případů dokazování, platí zásada co nejmenšího počtu přítomných osob. Jakékoliv neprozřetelné nebo neadekvátní chování přítomné osoby totiž může zarazit chování demonstrující osoby tak, že přestane spolupracovat a dále již není aktivní. Může se tak jednat o

výčitky poškozených či pozůstalých osob směrem k pachateli apod. Svou roli také může sehrát i neplánovaná přítomnost novinářů či jiných zástupců médií.

V rámci hodnocení jejího průběhu a výsledků sledujeme rozpory oproti původní výpovědi a to z pohledu jejího významu v rámci hodnověrnosti. Zjištěné informace z prověrky na místě je také nutné analyzovat s dosavadně provedenými důkazy v celé trestní věci. Tedy určit, ve kterých částech se shodují, případně doplňují a jaký je jejich přínos pro zjištění objektivní reality vyšetřovaného případu.

V širším slova smyslu se, stejně jako u ostatních metod zvláštních způsobů dokazování, vyhodnocuje, zda byla příprava tohoto úkonu zajištěna bezvadně. Zda tedy např. došlo k jejímu narušení z důvodů, které jsme mohli předpokládat, popř. jakých chyb jsme se dopustili nejen v rámci přípravy, ale i v jejím průběhu apod.

6 REKOGNICE JAKO ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOB IDENTIFIKACE OBJEKTU

6.1 Pojem, význam, právní úprava

Podle § 104b trestního řádu je rekognice: *„zvláštní procesní úkon záležející ve znovupoznání osob nebo věcí s cílem určit jejich totožnost. Znovupoznání objektu podle funkčních a pohybových znaků je založeno na vnímání sluchovém (znovupoznání osoby podle hlasu a řeči) nebo na vnímání zrakovém (znovupoznání osoby podle chůze, držení těla, gestikulace, mimiky).“*⁷⁰

Z pohledu kriminalistiky je rekognice v současné době definována: *„jako metoda kriminalistické taktiky, která spočívá v opakovaném poznávání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění objektu.“*⁷¹

⁷⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*: 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2016, s. 421.

⁷¹ PORADA, Viktor a Peter POLÁK. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 244.

Z těchto definic je zřejmé, že její použití připadá v úvahu tehdy, pokud nejsou ve vztahu k identifikovanému objektu k dispozici materiální stopy. Zároveň tu však máme osobu, která v inkriminované situaci tento objekt vnímala a pozorovala svými smysly. Je tak splněn předpoklad, že v její paměti zůstala zachována stopa o celkovém obrazu vnímaného objektu. Při vlastním ztotožnění dochází k porovnávání tohoto obrazu uloženého v mysli s reálně předváděným objektem. V případě, že se tyto dva obrazy shodují, dochází ke ztotožnění objektu, v opačném případě k jeho vyloučení. „Termínem znovupoznání se označují psychofyzilogické procesy, probíhající v mozku člověka, které umožňují zapamatování dříve vnímaného, vybavení dříve vnímaného objektu a srovnání vybavené představy s momentálním vjemem předváděného objektu.“

Vzhledem k popisovanému mechanismu je tedy nezastupitelným objektem osoba, která v minulosti ztotožňovaný objekt vnímala. Tuto skutečnost je nezbytné si uvědomit, neboť toto znovupoznání na základě paměťových stop není možné provádět v případech, kdy v mezidobí došlo k úpravám zevnějšku ztotožňovaného objektu. Tyto úpravy mohou být neúmyslné v případech, kdy od spáchání trestného činu do doby provádění ztotožnění, uplynula delší doba. Popř. se může jednat o úpravy úmyslné, které provede pachatel právě z důvodů ztížení jeho prozrazení. Tento nepříjemný stav z hlediska zjišťování objektivní pravdy lze zhojit buďto rekognicí podle fotografií nebo rekognicí in natura s využitím úpravy zevnějšku ztotožňovaného objektu maskérem. Důležitá je také neopakovatelnost tohoto úkonu v případech, kdy došlo ke ztotožnění předváděného objektu poznávající osobou.

Subjektem rekognice z kriminalistického hlediska, : *„může být jen osoba, která objekt bezprostředně vnímala svými smysly. Subjektem rekognice tak nemůže být tzv. třetí osoba, která se o objektu a jeho znacích dozvěděla zprostředkovaně. Subjektem rekognice bývá nejčastěji poškozený nebo jiný očitý svědek, který zkoumanou událost vnímal.“*⁷²

Taková osoba bývá v různých pramenech nazývána např. identifikující, ztotožňující, rekognující, popř. znovupoznávající. Objektem rekognice: *„může být jen osoba, věc nebo výjimečně zvíře, přičemž objekt by měl být individuální. Individualita objektu je*

⁷² SVOBODA, Ivo. *Kriminalistika*. Ostrava: Key Publishing, 2016. Učebnice (Key Publishing), s. 340.

*dána souborem neopakovatelných znaků a vlastností, které objekt umožňují ztotožnit nebo vyloučit ze skupiny předváděných objektů. Ztotožňovaný objekt musí disponovat takovými identifikačními znaky, které umožní poznávající osobě jejich vnímání, zapamatování, vybavení si dříve vnímaného objektu a srovnání představy s odrazem objektu vnímaného v průběhu rekognice.*⁷³ V praxi bývají označovány jako objekt znovupoznávány, identifikovaný, rekognovaný či ztotožňovaný.

Cílem rekognice je z pohledu kriminalistiky ztotožnění objektu poznávající osobou na základě paměťových stop. Její kladný výsledek v případě živých osob přispívá k usvědčení pachatele, popř. vyřešení případů osob pohřešovaných v případech rekognicí mrtvol. U rekognicí předmětů sehrává důležitou roli při objasňování případů krádeží apod.

Z pohledu historického se nejedná o žádnou novou věc. Předvádění zločinců před svědky nebo poškozené za účelem jejich usvědčení, má staletou tradici. Tvzení okradeného, že poznává zloděje, bylo od nepaměti rozhodujícím a mnohdy jediným důkazem. Pokud pomíneme období starověku a pozdějšího novověku, tak již Ottův slovník naučný definuje tento identifikační úkon. Nehovoří na tomto místě sice o rekognici, ale nazývá tento proces znovupoznání termínem agnoskace. Uvádí, že: *„agnoskování v řízení trestním (rekognice, seznání, uznání za pravé) jest prostředek řádem trestním za tím účelem předepsaný, aby zjištěna byla totožnost osoby neb věci, což děje se tím, že se osoba představí, aneb věc předloží těm, kdož ji znají a z vlastního názoru o ní výpověď dáti mohou. Agnoskování vztahuje se tedy buď k osobám nebo k věcem, a tu zejména k mrtvolám.*⁷⁴ Tento zavedený termín by následně běžně užíván např. v říšském trestním řádu. Prakticky všechny následující právní úpravy ztotožňování pachatelů hovořily obecně v případě nesrovnalostí *„o postavení takových osob tváří v tvář.“* Činilo se tak zpravidla v průběhu výslechu poznávající osoby, kdy před tuto poznávající osobu byla předváděna osoba pachatele. Svědek byl tedy konfrontován s pachatelem tváří v tvář v průběhu svého výslechu, proto byla tato fáze znovupoznání na dlouhou dobu vnímána jako jeho zvláštní část nebo forma výslechu.

⁷³ SVOBODA, Ivo. *Kriminalistika*. Ostrava: Key Publishing, 2016. Učebnice (Key Publishing), tamtéž.

⁷⁴ Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, První díl (A – Alpy) s 15 přílohami a 174 vyobrazeními textu, Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze, tiskem vlastní knihtiskárny, 1888, s. 453.

Na území našeho státu došlo poprvé ke změně až v roce 1956, kdy bylo zakázáno ukazovat poznávanou osobu před poznávajícím osamocenou. Doslovná právní úpravě zněla podle § 110 odst. 3 tehdejšího trestního řádu následovně: „*Má-li se výslechem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve vyslychající svědka, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu.*“⁷⁵ Jak je tedy zřejmé, tak ještě v 60. letech bylo znovupoznání považováno za formu výslechu, nicméně zákon vyžadoval, aby byly ukazovány mezi několika osobami, tedy vzhledem k množnému číslu, alespoň dvěma.

Odlišností mezi výslechem a procesem ztotožňování si poprvé všiml M. Protivínský, který společně s kolektivem dalších autorů vydal knihu s názvem „*Rekognice*“⁷⁶ Jednalo se o první učební text vydaný nově vzniklým akademickým pracovištěm Ústavu kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V tomto díle autoři definují rekognici jako samostatný úkon, při němž nejde o proces identifikace pomocí konfrontace, nýbrž o znovupoznání.

Dokonce i náš trestní řád, který byl účinný od roku 1962 až do roku 2011, definoval rekognici v jediném ustanovení, které navíc neobsahovalo žádné procedurální pravidla. V ustanovení § 93 odst. 2 tehdejšího trestního řádu bylo uvedeno, že: „*Má-li se výslechem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve se obviněný, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu.*“⁷⁷ Za povšimnutí stojí také tehdejší znění § 103 tehdejšího trestního řádu, které znělo následovně: „*Ustanovení § 93 odst. 1 a 2, § 94 a 95 o výslechu obviněného se užije přiměřeně i na výslech svědka.*“⁷⁸ Zákonomárci zřejmě z úsporných důvodů, místo uvedení shodného textu se záměnou jeho subjektů, odkázal v tomto ustanovení pouze na předchozí text.

⁷⁵ Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

⁷⁶ PRERAD, V.: *Kriminalistika: prozatímní učební text z oboru kriminalistické taktiky*. Vydání 1., Praha, Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968, s. 478.

⁷⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění účinném do 31. 7. 1965.

⁷⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění účinném do 31. 7. 1965.

Ačkoliv se v případě rekognice stále jednalo o zvláštní druh výslechu, byla tato právní norma již důstojným předchůdcem její právní úpravy, jako samostatného procesního úkonu, v rámci tzv. „velké novely trestního řádu.“⁷⁹

I po této zmiňované novele trestního řádu je zřejmé, že rekognice nadále zůstává specifickou formou výslechu podezřelého, obviněného nebo svědka. Vyplývá to z povahy a způsobu jeho provádění, tak např. z ustanovení § 104b odst. 6 trestního řádu, podle které platí jinak ustanovení o výpovědi obviněného a svědka. Vzhledem k této skutečnosti je tak možné, aby ji u hlavního líčení provedl státní zástupce, obžalovaný nebo obhájce, a to za podmínek uvedených v § 215 odst. 2 trestního řádu, tedy např. v případě, že jde o důkaz prováděný k jejich návrhu, jimi opatřený a předložený. Předseda senátu však není povinen takovému návrhu vyhovět.

Rekognice však má také určité specifické rysy. Za splnění určitých podmínek může být úkonem neodkladným, ale zásadní zvláštnost spočívá v tom, že je prakticky vždy úkonem neopakovatelným. Splnění uvedených podmínek je uvedeno v § 160 odst. 4 trestního řádu, který stanoví, že: *„Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.“* Neodkladnost rekognice se tak vztahuje k fázi zahájení trestního stíhání, kdežto neopakovatelnost až ke stadiu řízení před soudem. Rekognice tak je úkonem neopakovatelným, ale ve všech případech nemusí být splněna podmínka její neodkladnosti. Příkladem neodkladnosti rekognice tak může být situace, za které nejsou k dispozici jiné důkazní prostředky, na jejichž základě by bylo možné zahájit trestní stíhání proti konkrétní osobě. Pokud tedy jsou splněny podmínky § 160 odst. 4 trestního řádu, lze ji provést před zahájením trestního stíhání. V takovém případě však policejní orgán podá státnímu zástupci podnět, aby navrhl provedení tohoto úkonu za účasti soudce podle § 158a trestního řádu.

⁷⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zák. č. 265/2001 Sb., v platném znění.

Dalším specifickým rysem rekognice, je předchozí výslech poznávajícího zaměřený na okolnosti, za kterých se s poznávanou osobou setkal nebo věc vnímal, zda to bylo první a jediné setkání, zda tato osoba měla na sobě nějaké zvláštnosti, podle nichž by ji bylo možné identifikovat nebo věc poznat apod. Vzhledem k tomu, že se jedná o vnímání jejími smysly, jsou na místě také otázky vztahující se k jejímu zdravotnímu stavu.

Příkladem jsou v případech zrakového vnímání otázky typu, zda používá dioptrické brýle, zda je měla na sobě v době pozorování identifikovaného objektu, v případech sluchu, zda slyší dobře, zda neprodělala v této souvislosti nějaké závažné onemocnění, stav paměti, případné úrazy hlavy apod. Úroveň a schopnost popisu jednotlivých markantů, popřípadě vlastností ztotožňovaného objektu nám dává možnost usuzovat, ještě před ukázáním osoby nebo věci, na věrohodnost provedeného procesního úkonu.

V případě, že má být rekognice provedena za účasti osoby mladší než 18 let, je potřeba respektovat jistá omezení. Ta vyplývají zejména z ustanovení § 102 trestního řádu. Vzhledem k tomu, že toto ustanovení chrání a respektuje především rozumovou a duševní úroveň dětí, není rozhodné, zda se taková osoba má zúčastnit rekognice jako poznávající či poznávaná. K takovému úkonu se pak přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiný subjekt, který má zkušenosti s výchovou mládeže. Takovým subjektem může být učitel nebo jeden z rodičů. Z taktického hlediska se však nedoporučuje přítomnost rodičů zejména v případech, kdy by se mohlo jednat o mladistvého pachatele.

V takovém případě může u dítěte převážit pocit viny a selhání v očích rodičů, že nebude vypovídat. Tato situace zase navozuje u rodičů naději, že se s jistotou nejedná o pachatele, jinak by se jejich dítě jistě přiznalo. Taková patová situace často končí stížnostmi na postup policejního orgánu, popř. je namítána jeho podjatost. O všech těchto skutečnostech pak musí být samostatně rozhodnuto, což způsobuje průtahy a vážně ohrožuje dosažení účelu trestního řízení, spočívajícího v provedení tohoto procesního úkonu. Rovněž se nedoporučuje přítomnost rodičů v případech, kdy je dítě poškozeným, popř. obětí např. mravnostního deliktu. Účast rodičů při tomto úkonu není

tedy obligatorní, nemají právo být při výslechu přítomni, ale je to jen jejich možnost v případě, že o to sami požádají. Orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví jen tehdy, pokud má za to, že jejich přítomnost přispěje ke správnému provedení výslechu dítěte. V případě obligatorně přibraného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, by měl s ním orgán činný v trestním řízení tuto skutečnost konzultovat a své rozhodnutí odůvodnit tímto odborným stanoviskem. V případech, kdy by rodiče mohli být v uvedené trestní věci sami vyslýcháni jako svědci, popř. by mohli být trestně stíháni, došlo by tak ke kolizi jejich zájmů a je jejich přítomnost u výslechu dítěte je vyloučena úplně.

V případě výslechu osoby mladší 18 let, ke kterému by mělo znovu dojít, je možné tuto výpověď v řízení před soudem např. pouze přečíst. V ustanovení § 102 odst. 2 trestního řádu tak jde o uplatnění výjimky ze zásady ústnosti. Za situace, kdy je opětovného výslechu potřeba z důvodu dosažení správného a spravedlivého rozhodnutí, musí být výslech svědka mladšího 18 let o okolnostech předvídaných v ustanovení § 102 odst. 1 trestního řádu, proveden znovu. Právní úprava⁸⁰ vyžaduje, aby se tak stalo pouze v nutných případech. Tím může být např. uplatnění obviněného na spravedlivý proces, podle kterého má právo vyslýchat nebo nechat vyslýchat svědky proti sobě a zajistit tak jejich účast a výpověď ve svůj prospěch. Nezbytné je si přitom uvědomit, že ani toto právo obviněného, nemůže být nadřazeno jinému základnímu lidskému právu a tím je právo na zvláštní ochranu dětí zaručené jak Listinou,⁸¹ tak v Úmluvě o právech dítěte,⁸² jako zvláštní mezinárodní smlouvě, která je součástí našeho právního řádu a má tak ve smyslu ustanovení čl. 10 Ústavy⁸³ přednost před zákonem. K omezení jednotlivých základních práv a svobod, která jsou ve vzájemném střetu, se blíže vyjadřuje J. Kmec.⁸⁴

V případě upřednostnění jednoho z nich je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Smyslem trestního

⁸⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 6 odst. 3 písm. d).

⁸¹ Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů), čl. 32 odst. 1.

⁸² Zákon. č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění účinném od 6. 2. 1991.

⁸³ Ústavní zákon. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění účinném od 1. 6. 2013.

⁸⁴ KMEC, Jiří., David KOSOŘ, Jan KRATOCHVÍL, Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 829 a násl.

řízení není jenom zájem společnosti na spravedlivém potrestání pachatele, ale také „fair“ proces.

Pro úplnost je potřeba uvést, že tyto přibrané osoby k výslechu dítěte, mohou navrhnout odložení, přerušeni nebo ukončení rekognice s ohledem na jeho nepříznivý psychický vliv. Podle § 102 odst. 1 trestního řádu, poslední věty, nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví. Zároveň je možné tento orgán nebo osobu vyslechnout a dát jí tak možnost, aby se vyjádřila k průběhu rekognice, způsobu vedení výslechu, způsobu, jakým vyslýchané dítě vypovídalo a správnosti a úplnosti provedené protokolace.

Obligatořně se orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba, která má zkušenosti s výchovou mládeže přibere k výslechu tehdy, pokud mají být výsledkem zjišťovány okolnosti uvedené v § 102 odst. 1 trestního řádu. Tedy takové, které jsou způsobitelné nepříznivě ovlivnit její duševní a mravní vývoj. Do novely trestního řádu provedené zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, toto postavení vykonával pedagog. Jinou osobou by v tomto případě mohl být psycholog, nebo specialista dětský psycholog, psychiatr apod. Smyslem těchto specialistů je jednak posoudit stupeň duševního a mravního vývoje dítěte a jednak svou odborností přispět ke správnému vedení výslechu. Opomenutí této povinnosti je podstatnou vadou tohoto úkonu a činí výpověď nepoužitelnou jako důkazu v dalším trestním řízení.

Podle § 104b odst. 7 trestního řádu lze provést rekognici tak, aby se poznávající osoba bezprostředně nesešla s poznávanou osobou. Může se tak jednat o případy výslechu osob mladší než 18 let a rekognice souvisí se zjišťováním okolností uvedených v § 102 odst. 1 trestního řádu, popř. je poznávající osobou oběť brutálního sexuálního či jiného mravnostního útoku nebo jí hrozí újma na zdraví apod. a je zapotřebí její totožnost utajit ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu. V takovém případě může utajená osoba vystupovat pouze jako poznávající, nikdy jako poznávaná, neboť by tak nešlo zajistit utajení jejího vzezření. Smyslem těchto opatření je předvídatelná skutečnost, že poznávající osoba nebo schopna při bezprostředním setkání s pravděpodobným pachatelem, tedy poznávanou osobou, vypovídat pravdivě nebo neoznačí poznávanou

osobu. V praxi se pro tyto účely využívá tzv. rekogniční místnost, což jsou obvykle dvě kanceláře, které jsou spojeny jednocestným zrcadlem. I v tomto případě se ostatní ustanovení § 104b odst. 3 trestního řádu použijí přiměřeně.

Podle § 104b odst. 8 trestního řádu se obligatorně uskuteční výslech poznávajících osob a to za situace, že se objevily zásadní rozpory mezi jejich původně učiněnou výpovědí a výsledkem rekognice a tyto nejasnosti je potřeba odstranit. Zpravidla se jedná o rozdílné markanty, které uváděla ve své původní výpovědi a těmi, na jejichž základě označila ztotožňovaný objekt. Na tento dodatečný výslech se jinak podle § 104b odst. 6 trestního řádu, vztahují obecná pravidla o výslechu, tedy nejčastěji výslechu svědka, který je v rámci prováděných rekognic nejčastějším případem. Samozřejmě tak zůstává právo obhájce obviněného ve smyslu ustanovení § 165 odst. 2, 3 trestního řádu, zúčastnit se tohoto úkonu.

6.2 Druhy rekognice

Kriminalistika používá pro členění jednotlivých druhů řadu nejrůznějších kritérií. Jejich výčet je tak pouze příkladný a nikoliv vyčerpávající.

Nejčastějším kritériem je členění podle původnosti předváděného objektu. Rozlišujeme tak:

- rekognici objektů „in natura,“ při které dochází k poznávání skutečných objektů rekognice, nikoliv zastupitelných věcí,
- rekognici objektů podle modelů, využívající zhotovených reprodukcí ve formě fotografií nebo maket poznávaného objektu.

Podle charakteru ztotožňovaného objektu:

- rekognici osob, a to buď živých, nebo mrtvol, včetně jejich částí,
- rekognici věcí, nejčastěji movitých, ale přichází v úvahu i objekty nemovité,
- rekognici zvířat, a to živých či mrtvých.

Podle charakteru identifikačních znaků je dělíme na:

- rekognice podle anatomicko-morfologických znaků osob a zvířat, tedy statických, spočívajících v odlišnostech jednotlivých objektů z hlediska výšky, tvaru postavy a obličeje, vlasů, vousů, tetování, případně srsti u zvířat apod. „*Zvláštní znamení mají pro kriminalistickou praxi význam především tehdy, pokud existují na běžně viditelných částech lidského těla, v podstatě na hlavě, krku a rukou.*“⁸⁵
- rekognice podle vnějších znaků věcí movitých, nemovitých, ale i ostatních míst nebo jejich částí,
- rekognice podle funkčních znaků osob, které jsou pro ni typické, jako např. chůze a držení těla, mimiky, hlasu apod.

Dalším kritériem je členění podle způsobu provedení nebo předvedení objektu:

- rekognice s předvedením ztotožňovaného objektu ve skupině s dalšími obdobného druhu. Není přitom rozhodné, zda k tomuto vnímání dochází bezprostředně, tedy v přímém kontaktu, nebo odděleně nebo zprostředkovaně. Typickým příkladem může být rekognice s využitím rekogniční místnosti s jednocestným zrcadlem nebo zprostředkovaně, s využitím videokamery a zprostředkovaného obrazu na počítačovém monitoru,
- rekognice s předvedením pouze jednoho ztotožňovaného objektu, se kterým se setkáváme v případě zjištění či potvrzení totožnosti neznámých mrtvol,
- rekognice s předvedením ztotožňovaného objektu a objektů přivzatých jednotlivě, tedy následujících tzv. „po sobě,“ které jsou typické např. pro rekognice spočívající v povinnosti ztotožňovaného učinit několik kroků, popř. v případech rekognicí u nemovitostí.

⁸⁵ TROJANOVÁ H.: *Problematika etnické příslušnosti pachatele v procesu rekognice*. Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference. Praha: Policejní akademie České republiky, 2015, s. 304-306.

6.3 Příprava rekognice

6.3.1 Perspektivní etapa

Kvalitní, včasná a dostatečně podrobná příprava je nutným a nezbytným předpokladem pro zajištění jejího zdárného a bezproblémového průběhu. Zákonný rámec tohoto procesního úkonu je vymezen trestním řádem, nicméně kriminalistika má v otázkách přípravy, organizačního zabezpečení a taktiky metodickou a doporučující úlohu. Z podstaty věci tedy vyplývá, že ačkoliv není právně závazná, v praxi nám může ušetřit nemalé starosti, které mohou vyústit až ve zmaření tohoto úkonu, případně nepoužitelnosti dosažených výsledků v další fázi řízení. Vzhledem k tomu, že tyto doporučované postupy navazují na generace kriminalistů, kteří se jejich prováděním zabývali, požívají v praxi vysoké autority.

Některými autory je: „*příprava rekognice obvyčejně členěna na perspektivní přípravu a bezprostřední přípravu.*“⁸⁶ Jiní autoři vnímají fázi přípravy jako celek a hovoří o její: „*obsahové náplni a její syntetické fázi.*“⁸⁷

Pochopením podstaty tohoto úkonu můžeme spatřovat pod pojmem přípravy rekognice, zejména následující činnosti:

- vyhodnocení nutnosti a vhodnosti provedení rekognice. Tato část začíná důkladnou analýzou dosavadně zjištěného skutkového stavu vyšetřované věci, včetně zodpovězení otázky, zda jsou splněny předpoklady pro nařízení tohoto úkonu. Tedy zda si svědek na události pamatuje a zda zřejmě bude schopen ztotožnit objekt rekognice,
- určení identifikačních znaků, tzv. markantů, podle kterých poznávající osoba bude schopna objekt ztotožnit. Pokud byla poznávající osoba již vyslechnuta, bude se vycházet zejména z údajů uvedených v její výpovědi,
- určení ztotožňovaného objektu, s využitím shora uvedených informací,
- určení výběru objektů podobných vlastností, jako má ztotožňovaný objekt,
- určení počtu podobných ztotožňovaných objektů,

⁸⁶ PORADA, Viktor a Peter POLÁK. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 245-246.

⁸⁷ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 161-162.

- zajištění přítomnosti všech zúčastněných osob, včetně osob pomocných či přivzatých,
- definování podmínek, které panovaly v době, kdy k předmětné události došlo. Zda se jednalo o pozorování za denní doby nebo šera, zda se nevyskytovala mlha, určení vzdálenosti na které se ztotožňovaný objekt pohyboval, určení doby jejího pozorování, v případě, že se jednalo o pozorování konkrétním smyslem, tak jeho aktuální stav v době pozorování (zrak, sluch),
- určení místa a času rekognice,
- posouzení možnosti nepříznivého psychologického dopadu provedení rekognice na poznávající osobu. Zvláštní zřetel je nutné brát na děti a oběti násilných či mravnostních deliktů,
- posouzení hrozícího nebezpečí, že osobě ztotožňující může vzniknout v souvislosti s tímto úkonem újma na zdraví ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu,
- v neposlední řadě je to zvážení všech výše uvedených skutečností, případně dalších neuvedených okolností, které mají vliv na konečné rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, že rozhodne o provedení rekognice. V opačném případě by měl o konkrétních důvodech a úvahách, kterými se vedl při posuzování vhodnosti nařídit tento úkon, sepsat záznam a přiložit jej k trestnímu spisu.

6.3.2 Bezprostřední etapa

Do této fáze zařazujeme provedení všech činností, které bezprostředně směřují k realizaci vlastní rekognice. Bude se přitom jednat např. o tyto úkony:

- příprava všech subjektů a objektů rekognice. Subjektem rozumíme osobu, která v minulosti vnímala osobu nebo věc, která má být předmětem ztotožnění, tedy poznávající. Objektem rekognice je osoba nebo věc, která má být znovupoznána. Vlastní přípravou rozumíme instruktáž poznávající osoby. Během ní bude seznámena s cílem rekognice, s metodami, které budou použity a s formou pořizovaného zápisu a záznamu. Dále bude seznámena s její úlohou, ve které fázi a jakým způsobem bude vyzvána, aby něco činila, případně slovně okomentovala. V případě, že se úkon koná ve speciální rekogniční místnosti, bude seznámena s dalšími nezbytnými informacemi. Mezi jinými např. tím, že nesmí v místnosti za žádných okolností použít elektrický

vypínač, který se nachází zpravidla na zdi u vstupu do místnosti, jinak dojde k prozrazení její podoby apod. Pokud jsou úkonu přítomny další osoby, orgán činný v trestním řízení zajistí jejich vzájemné představení. Totéž platí u nezúčastněné osoby. Tato skutečnost je důležitá pro případné pozdější námitky, kdy poznávající osoba tak nemůže popsat jinému orgánu některé detaily úkonu. Např. sdělí, že neví, kdo a co pronesl za slova, neboť tam bylo plno „cizích“ lidí, kteří ji nebyli představeni. Tyto nedostatky lze později zhojit jen stěží.

Na závěr těchto činností tak zpravidla dochází k poučení subjektu rekognice o jejich právech a povinnostech podle jejího procesního postavení a přistoupení k vlastní rekognici.

Přípravou objektu rekognice rozumíme takové činnosti, které zajistí, že všechny další objekty rekognice, budou vykazovat stejné druhové identifikační znaky.

Jedná se tak o jednu z nejdůležitějších fází rekognice. Právě rozdílnost a nestejnorodost porovnávaných objektů, je zřejmě nejčastějším důvodem zpochybnování zjištěných skutečností v průběhu rekognice a zformulování jejího závěrečného shrnutí. Je přitom nezbytné, aby všechny osoby měly alespoň přibližně stejnou barvu i délku vlasů, vousů, při bližším pozorování oběti z bezprostřední blízkosti, se může jednat i o barvu očí.

V praxi se setkáváme s nejrůznějšími variantami, které musí orgán činný v trestním řízení řídit tento úkon, zajistit. Je známou skutečností, že zejména ženy mají smysl pro detaily a v případě námitek obhájce, že muž byl poznán podle modrých očí a modré oči má pouze jeden z porovnávaných objektů, bude se jednat o podstatnou vadu tohoto úkonu. Podobnost objektů se musí shodovat i v dalších ohledech. Např. pokud poškozený vnímal objekt, který měl černou kšiltovku se štítkem na hlavě, je nezbytné, aby stejnou pokrývku hlavy měli všichni figuranti. Chybou je také provedení rekognice tím způsobem, že ztotožňované objekty nebudou mít pokrývku hlavy žádnou, když subjekt rekognice s ním přišel do styku právě s touto kšiltovkou.

Řešení těchto v praxi někdy téměř neřešitelných problémů, závisí mnohdy na tvořivosti orgánu řídicího tento úkon, neboť zajištění jen co nejvěrohodnějších a nejpodobnějších podmínek, může směřovat ke zjištění skutkového stavu, o němž nebudou pochybnosti. K tomuto účelu je vhodné také využít např. maskéra, který se s časovým předstihem

zúčastní úkonu jako tzv. pomocná osoba. V takovém případě se i jeho přítomnost poznamená v pořizovaném protokolu o rekognici, včetně jeho iniciálů. V případě potřeby je možné i takovou osobu vyslechnout k okolnostem a průběhu tohoto úkonu. A zamezí také případnému neoprávněnému stíhání ztotožněných osob. Poslední částí je pak poučení objektu rekognice o jejich procesních právech a povinnostech. Zejména se doporučuje v části, ve které se podezřelý vyzve, aby něco aktivně jako ztotožňovaný objekt rekognice konal, před jejím vykonáním opětovně poučen, zejména ve směru dobrovolnosti zamýšleného úkonu a jeho odpovědi, že tomu rozuměl.

- zajištění shodných podmínek s podmínkami, za kterých došlo k pozorování ztotožňovaného objektu. V této části je zapotřebí zaměřit svou pozornost na určení podobné vzdálenosti pozorování, podmínek viditelnosti, doby jeho pozorování apod. Pokud subjekt rekognice používal v rozhodné době brýle, ať už dioptrické ke korekci zrakových vad či sluneční, je zapotřebí jej v rámci jeho předvolání a zajištění tak jeho přítomnosti vyzvat, aby je přinesl s sebou.

- dalším je přijetí takových organizačních opatření, aby v žádném, tedy ani nahodilém případě, nemohlo dojít k tomu, že se setká ztotožňovaný objekt s poznávajícím subjektem rekognice. V případě osob se tak může jednat i o nahodilou situaci, kdy osoba požádá v úřední budově jinou osobu, např. náhodně procházejícího policistu, a sdělí mu, že se řádně dostavila k úkonu jako svědek, ale potřebuje použít WC. Ten ji zavede na příslušnou toaletu, ale pokud přitom projdou vestibulem a setkají se s poznávajícím subjektem, dojde ke zmaření tohoto úkonu. Obdobně došlo v minulosti k případu, kdy u rekognice podle modelu, byly tyto rekvizity dovezeny osobami, které pouze zajišťovaly jejich fyzické doručení, a při průchodu vestibulem došlo k tomu, že poznávající subjekt tyto předměty uviděl před konáním úkonu. Tyto zmiňované případy jen dokreslují celkovou náročnost a předvídatost při organizačním zajištění úkonu. Orgán činný v trestním řízení, který se dostavil s časovým předstihem na místo a je odpovědný za řádný průběh úkonu, zpravidla už nemá časovou kapacitu na to, aby si zároveň osobně zajistil všechny potřebné pomůcky. Ale i taková zdánlivá maličkost může vést ke skutečnosti, že takto provedený důkaz nebude možné v dalším řízení použít.

- poslední, ale stejně důležitou jako předchozí činnosti, je opatření a příprava příslušných dokumentačních prostředků. S ohledem na význam rekognice, její neopakovatelnost, popř. neodkladnost, kriminalistická nauka doporučuje její dokumentaci na videozáznam. S ohledem na konkrétní specifika případu, je možné ještě tento videozáznam doplnit o pořizování fotografií v jejím průběhu. Případně dodatečně pořizené fotografie ze zastaveného videozáznamu, zpravidla nemají odpovídající kvalitu, která by přispěla ke zvýraznění zamýšleného detailního záběru.

6.4 Taktika provedení rekognice

Taktikou provedení rekognice rozumíme dodržování zásad, které jsou jednak společné pro všechny druhy prováděných rekognicí a dále těch zásad, které jsou vlastní výhradně určitému druhu prováděné rekognice. Tyto zvláštní zásady si podrobněji rozvedeme u příslušného druhu prováděné rekognice.

První zásadou, je zásada společného předvádění ztotožňovaných objektů ve skupině. Důvodem je potřeba, aby poznávající subjekt mohl z jednoho místa a najednou, tedy v jeden okamžik, provést tzv. simultánní i analytickou fázi svého pozorování. Pouze tak, když nebude muset přecházet z jednoho místa na druhé a srovnávat svou představu uloženou v paměti se ztotožňovanými objekty, je zajištěna vyšší pravděpodobnost, že výsledek tohoto pozorování nebude negativně ovlivněn jinými podněty. K předvádění ztotožňovaných objektů tak nedochází postupně, v případě osob s jednotlivými čísly, které si vybraly, ale najednou. Výjimky připadají v úvahu v případě ztotožňování objektů v rámci přehrávání videozáznamu, např. z bezpečnostní kamery instalované za pultem v prodejně. Jiným případem je ztotožňování mrtvol, která se ukazuje poznávajícímu subjektu individuálně.

Další zásadou je požadavek, aby přibírané objekty ke ztotožnění byly druhově shodné s objektem, který má být znovupoznán. Tato zásada bezprostředně navazuje na požadavky kladené při přípravě rekognice. V praxi je téměř nemyslitelné, aby se tato část řešila těsně před započatím rekognice, zejména právě pro svou časovou náročnost.

Samozřejmě jiné nároky vyplývají v případech ztotožňování objektů in natura nebo podle fotografií, popř. podle modelů.

Třetí zásada se týká situace, kdy je zapotřebí na základě podrobné analýzy vyšetřovaného případu přistoupit k několika rekognicím s několika poznávajícími subjekty. Organizačně se tak jedná o situaci, aby v hromadně předvádějí skupině objektů byl pouze jeden ztotožňovaný objekt. Pro tento doporučovaný způsob provedení rekognice hovoří např. fakt, že více předváděných objektů v jedné skupině je pro ztotožňované objekty signálem, že jsou zřejmě prozrazeni a mohou této skutečnosti využít jak při konání samotného úkonu, např. dorozumívání se posunky, tak při následných výpovědích v průběhu trestního řízení. Také z praktického hlediska by více ztotožňovaných osob v jedné předváděné skupině objektů znamenalo, že v rámci objektivit bychom se u třech ztotožňovaných objektů pohybovali v počtu kolem 15 osob v jedné skupině. A to by znamenalo, že taková skupinka objektů by se zcela jistě nedala pozorovat z jednoho místa z pohledu poznávajícího subjektu. Rovněž více ztotožňovaných objektů v jedné skupině klade daleko vyšší nároky na pozorovatele, a tudíž znamená větší nepřesnost v rámci procesu znovupoznání.

Další zásadou je zásada dodržení pořadí činností v rámci rekognice. Každý ze ztotožňovaných objektů musí být vybaven tabulkou s pořadovým číslem, které si ztotožňovaný objekt jako první vybere. Po poučení všech objektů a subjektu rekogničního úkonu je před poznávajícího přivedena skupinka objektů, a to v pořadí odpovídající jejich pořadovým číslům. Poznávající subjekt je poté vyzván, aby si jednotlivé objekty pozorně prohlédl a v případě, že některý z nich pozná, existují dvě možnosti. Buď bude ochoten, což zjistíme při jeho instruktáži a poučení, označit ztotožňovaný objekt rukou a vyslovit nahlas jeho číslo, nebo sdělit číslo poznávaného objektu po odvedení skupinky předváděných objektů. Toto prohlášení musí být učiněno před nezúčastněnou osobou a jejím obhájcem, pokud ho v řízení má. Zároveň sdělí markanty, popř. konkrétní skutečnosti, na základě kterých daný objekt poznává. Tuto skutečnost je zapotřebí s poznávajícím subjektem ujasnit před zahájením vlastní znovupoznací fáze úkonu, a to zejména s ohledem na zátěžovou situaci, do které bude tvář v tvář pachateli postaven. V případě, že poznávající subjekt sdělí, že označit

pachatele přímo před ním asi nezvládne, je vhodnější uskutečnit ztotožnění s odůvodněním po odvedení skupinky objektů. Opačný přístup by mohl mít za následek, že z důvodu strachu nedojde ke ztotožnění objektu poznávajícím subjektem a to ani za situace, že jej bezpečně poznává.

V případě možností se doporučuje z tohoto okamžiku pořídit fotodokumentaci. V legendě k této fotografii se pak uvede např. následující text: *„Poznávající osoba ukazuje rukou na objekt č. X, který ji inkriminovaného dne napadl.“ Pokud to poznávající subjekt emočně zvládne a sdělí tuto skutečnost pachateli do očí, ten už pak zpravidla neuvádí další konstrukce, které by ho měly za určitých okolností „vyvinít.“ Pokud to ale tato osoba nezvládne, má „na vrch“ pachatel, neboť zjistí, že i když byl zřejmě poznán, poznávající subjekt to nesdělil a podařilo se mu tak „vyřadit“ zřejmě rozhodující důkaz obžaloby.“*

Předposlední zásada se týká skutečnosti, pokud poznávající subjekt označil některý z objektů s tím, že ji poznává. V takovém případě je třeba ji na závěr tohoto úkonu vyslechnout. Je potřeba se zaměřit na takové rozhodující skutečnosti a markanty, podle kterých ho ztotožnila. Analogicky se postupuje v případě ztotožnění objektů podle hlasových projevů apod.

Šestá zásada se týká situace, kdy má dojít ke ztotožnění téhož objektu více poznávajícími subjekty. V takových případech je nezbytné, z důvodu zajištění požadavku objektivnosti a nestrannosti prováděného úkonu, aby provedl orgán činný v trestním řízení tolik rekognicí, kolik je poznávajících subjektů. I zde platí zásada, že všechny poznávající subjekty se nemohou před provedením rekognice, ani náhodně setkat.

6.5 Rekognice „in natura“

6.5.1 Živých osob podle anatomicko-morfologických znaků

V rámci rekognice živých osob in natura podle anatomických, popř. anatomicko-morfologických znaků, se můžeme setkat s následujícími odlišnostmi od obecných zásad.

V rámci její přípravy je potřeba zajistit, aby se až do zahájení druhé fáze rekogničního řízení, která spočívá ve vlastním znovupoznání, nesetkal objekt rekognice s jejím subjektem. V případě ztotožnění objektu by byl tento výsledek rekognice zpochybnitelný a nebylo by jej možné v další fázi použít jako důkazu.

Před zahájením rekognice musí být ztotožňovaný objekt instruován, jakým způsobem se má v průběhu konání tohoto procesního úkonu chovat. Zejména se jedná o zákaz oslovovat poznávající subjekt, pokud k tomu není orgánem činným v trestním řízení, vyzván. V další fázi je vhodné objekt rekognice poučit o jejich procesních právech a povinnostech. Zejména ve zmiňované části, pokud by měla tato osoba aktivně něco konat, ne jen strpět, je třeba ji opětovně poučit v případě obviněného, o dobrovolnosti tohoto úkonu a zaznamenat jeho výslovný souhlas. Jedná se o případy, kdy by byl vyzván, aby učinil několik kroků, pronesl nějakou větu apod. Přiměřeně proběhne instruktáž k průběhu úkonu i dalších přivzatých objektů ke ztotožnění.

Ztotožňovaný objekt se poté vyzve, aby si vybral tabulku s pořadovým číslem. Orgán činný v trestním řízení buďto zařadí ztotožňovaný objekt rekognice mezi ostatní objekty podle jím zvoleného pořadového čísla, nebo umožní ztotožňovanému objektu, ať si před příchodem poznávajícího subjektu sám vybere místo mezi ostatními objekty.

Ostatní přivzaté osoby musí být nositeli shodných druhotných obecných znaků. Těmito znaky jsou pohlaví, rasa, výška, tvar postavy, zdánlivé stáří, oděv včetně jeho výrazných doplňků. Těmi může být ozdobný řetěz, brýle apod.

Ve výjimečných případech je možné provádět i úpravy zevnějšku ztotožňovaného objektu. Bude tomu tak v případech, kdy u něj došlo po spáchání trestného činu k výrazným úpravám jeho zevnějšku. Např. došlo k oholení vousů, ostříhání vlasů. Všechny tyto markanty lze upravit maskérem s využitím doplňků.

6.5.2 Živých osob podle funkčních a dynamických znaků

Zvláštěností přípravy a provedení této rekognice živých osob podle dynamických znaků spočívá v tom, že ztotožňovaný objekt rekognice, je na základě svědeckých výpovědí

nebo jiných důkazů, popsán vedle vnějších anatomických znaků, také podle znaků dynamických.

Zvláštním případem tohoto druhu rekognice, je rekognice podle hlasu. Lidský hlas je jedním z funkčních znaků člověka a pro význam identifikace se zajímáme o jeho tón, výslovnost a dialekt. Pro ztotožnění pak mají největší význam anomálie, jakými jsou huhňání, šišlání, nářečí, zadržávání apod. Podle § 104b odst. 3 trestního řádu, se taková forma rekognice připouští a ztotožňovanému objektu rekognice se v takové případě umožní, aby hovořila v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými hlasovými vlastnostmi. Pravděpodobnost ztotožnění objektu poznávaným subjektem bude zcela odvislá od jeho sluchových schopností, zda rozliší výšku, sílu a zabarvení hlasu v tak krátkém sledu u všech přivzatých objektů. Tato nelehká situace může být v praxi ještě zkomplikována např. skutečností, že pachatel v době útoku šeptal.

Při výběru přivzatých objektů je zapotřebí dodržet pohlaví osob, přibližné stáří. Zkušenosti zvukařů v nahrávacích studiích takové hovoří o jejich pravidle, že zabarvení hlasu a tón přímo souvisí s přírodní barvou vlasů osob stejného pohlaví. Tedy pokud má být např. ve filmu dabována blondýnka, nejvěrohodnější hlas bude s největší pravděpodobností odpovídat rovněž blondýnce, přibližně stejného věku. Rekognice podle hlasu může být provedena jednotlivě oddělenými objekty in natura, nebo je možné pořídit zvukovou nahrávku jejich hlasu a řeči a tyto poznávajícímu subjektu postupně přehrávat.

Úlohou orgánu činného v trestním řízení je na podkladě těchto skutečností vyhodnotit a zvážit, zda nařídí provedení jediné rekognice s využitím obou identifikačních znaků, nebo provede rekognici odděleně. Tedy zvlášť z hlediska popisu anatomických znaků a zvlášť pro znaky dynamické, tedy pohybové, při kterých by došlo ke ztotožnění na základě pronesení několika slov, vykonání několika kroků apod. Vzhledem k aktivní účasti obviněného, jako ztotožňovaného objektu, je zapotřebí, s přihlédnutím k zásadě zákazu sebeobviňování, jeho výslovného souhlasu k této části úkonu. Takovým úkonem však mohou být opatřeny dva samostatné důkazy o ztotožnění poznávaného objektu.

Důležité je také vyhodnocení všech okolností směřujících k rozhodnutí, zda nařídít provedení této rekognice v interiéru, otevřeném prostoru, zastavěném prostoru nebo volné přírodě. Popřípadě, zda nechat spolupůsobit na obviněného i psychologické

hledisko a úkon provést na místě trestného činu. Tyto skutečnosti však mohou mít zároveň také zásadní vliv i na poznávající subjekt rekognice.

6.5.3 Rekognice mrtvol

Zvláštností přípravy a provedení rekognice mrtvé osoby in natura je skutečnost, že se uskutečňuje bez porovnání s dalšími přivzatými objekty. Zajištění druhově podobných objektů by bylo v praxi zřejmě řešitelné jen s největšími obtížemi a neřešitelné z etického hlediska. Cílem této rekognice je zjištění totožnosti zemřelého.

Mrtvé osoby jsou osobami zemřelými v důsledku utrpění zranění neslučitelných se životem z důvodu následků trestného činu, popř. i z jiných důvodů. Těmi mohou být případy sebevražd, úmrtí za podezřelých okolností, průmyslové havárie, ale i dopravní nehody. Nemusí se však jednat jen o osoby, které zemřely v nedávné době, nýbrž i mrtvolky v různém stadiu hnilobného rozkladu, nalezené ve volné přírodě, mrtvolky exhumované, pokud to ještě stav lidské tkáně umožňuje. V případě pokročilejšího stadia rozkladu celého těla nebo jen jeho některé části, je možné tento druh rekognice kombinovat s rekognicí věcí, tedy oděvy, popř. šperky apod.

Pokud poznávající subjekt ztotožňuje objekt rekognice mezi jinými mrtvolami, např. v důsledku zmiňované průmyslové havárie, nejedná se o další přivzaté objekty rekognice, nýbrž o poznávaný objekt, který hodlá identifikovat.

Tento druh rekognice může také provádět v první fázi blíže neurčený okruh poznávajících subjektů, např. na základě zveřejněné fotografie v médiích. K předchozímu výsledku poznávajícího subjektu dojde až v případě, kdy se na základě mediální výzvy dostaví na určené místo, zpravidla policejní útvar. Za obecných pravidel dojde k výsledku a popisu markantů a zvláštností, na základě kterých usuzuje, že uvedenou osobu pozná. Rozdíl v rámci druhé fáze této rekognice jsou také rozdílné podmínky v posmrtném výrazu zemřelého, úrazovým defektům na těle, které ji odlišují od vnímání za situace, se kterou se poznávající subjekt s poznávaným objektem setkal. Významnou roli zde hraje i časové hledisko, které s postupujícím časem znesnadňuje proces znovupoznání. Pro potřeby identifikace je možné mrtvé tělo dodatečně

upravovat, tzn. provést omytí, úpravu účesu apod. To platí zejména pro pořizování fotografií za účelem jejich zveřejnění v médiích. Ačkoliv do doby poznávacího procesu byla s tělem prováděna řada tzv. identifikačních úkonů, kterými jsou posmrtné sejmutí otisků prstů, nařízená soudní pitva s odběry biologického materiálu k toxikologickým a jiným vyšetřením, předvádí se tělo poznávajícímu subjektu zpravidla v původním oděvu.

Z hlediska místa se provádí rekognice mrtvoly in natura nejčastěji na místě jejího nálezu, popř. v rámci oddělení patologie některé z nemocnic nebo příslušného ústavu soudního lékařství. Výsledek rekognice během tohoto procesu znovupoznání, může být negativně ovlivněn tímto prostředím a související zátěžovou situací pro poznávající subjekt. To vše musí orgán činný v trestním řízení zohlednit z pohledu věrohodnosti a nařizování dalších úkonů směřujících k identifikaci neznámé mrtvoly.

6.5.4 Rekognice živého a mrtvého zvířete

Jedná se o rekognici, která připadá v úvahu jak u živého, tak mrtvého zvířete. Ztotožněním tohoto zvířete, jako objektu rekognice, se např. může potvrdit nebo vyloučit jeho krádež. Pro průběh této rekognice, platí většina zásad jako u rekognice osob in natura. Zejména pokud se jedná o způsob popisu anatomických popř. i funkčních znaků poznávaného zvířete.

Přes tuto skutečnost má ale rekognice zvířete řadu specifických znaků. Z pohledu poznávající subjektu nemůže být tímto subjektem osoba, která poznávané zvíře našla, a to ať už živé nebo mrtvé. Orgán činný v trestním řízení bude hledat takovou osobu, která z minulosti toto zvíře zřejmě dobře zná a může ho tak spolehlivě popsat. Poznávané zvíře se před poznávající subjekt předvede buď mezi několika zvířaty stejného druhu, např. opice, nebo ve stádu, např. skot. Pokud je však zvíře popsáno detailně, popř. zda také slyší na zavolání, je možné ho předvést před poznávajícího jako jediné.

Průběh rekognice zvířat je také, oproti rekognici osob, jednodušší při její přípravě v tom smyslu, že je vyloučen jeho vliv na poznávající subjekt v průběhu rekognice. Odpadá tak nutnost zajišťovat speciální rekogniční místnost s jednocestným zrcadlem, popř.

nepřicházejí v úvahu úmyslné úpravy jeho zevnějšku, s výjimkou očištění např. znečištěné srsti.

6.5.5 Rekognice skrytá

Nejčastějším druhem prováděným v kriminalistické praxi, je rekognice neskrytá neboli zjevná. Jedná se tedy o takovou formu rekognice, jejíž provedení není před ztotožňovaným objektem utajováno. Skrytá rekognice, jak zní její samotný název, je jejím přesným opakem.

Jedním z případů, kdy k takovému zvláštnímu způsobu rekognice orgány činné přistupují, je skrytí podoby utajeného svědka, kterému v souvislosti s podáním svědectví, nebo osobě jemu blízké, hrozí např. újma na zdraví. (§ 55 odst. 2 trestního řádu). Dalším důvodem může být skutečnost, že svědek má strach opětovně se setkat s podezřelým nebo obviněným a tohoto před ním označit. Hrozící újma na zdraví se však s okolností případu nepodává a je tudíž irelevantní. Přesto by se mohlo stát, že v případě zjevné rekognice by nedošlo k označení poznávaného objektu právě z těchto důvodů. Podezřelý by se tak bezprostředně dověděl, že poškozeným nebyl ztotožněn, ačkoliv jej zřejmě poznal a nepřímé zastrašování by tak mohlo nabýt na intenzitě.

Tento druh skryté rekognice je využíván zpravidla v případech nejzávažnějších zločinů v oblasti násilné, případně hospodářské kriminality. Naši severní sousedé na území Polska k tomuto druhu rekognice přistupují o poznání častěji. Pachatel, jako ztotožňovaný objekt je ukazován poznávajícímu subjektu např. v určitém sektoru hlediště nějakého sportovního utkání a ten má pak za úkol ztotožňovaný objekt označit. I když kriminalistická nauka výslovně nezakazuje pozdější provedení zjevné rekognice, je třeba mít na paměti ovlivnění paměťové stopy dřívějším poznáním a také tím, že rekognice je v zásadě úkonem neopakovatelným.

Zároveň se tak nemůže jednat o rekognici upravenou zákonem, tedy ustanovením § 104b trestního řádu, když není splněna řada požadovaných a nezbytných podmínek. Příkladem je účast obhájce obviněného u takového úkonu, v případě splnění podmínek podle § 158a trestního řádu účast soudce, poučení poznávané osoby o jejích právech, nezúčastněná osoba, dokumentace průběhu rekognice apod.

6.5.6 Rekognice prázdná

Tuto právní úpravu český právní řád neobsahuje. Přesto slouží v některých jiných zemích, např. Polsku, jako protiváha v těch případech, kdy má subjekt rekognice tendenci určovat jako ztotožněný objekt rekognice takovou osobu nebo věc, která nejvíce odpovídá jejímu dříve uvedenému popisu.

Při prázdné rekognici je poznávajícímu subjektu nejdříve předvedena skupina objektů, ve které se ztotožňovaný objekt nenachází. Ten se zúčastní až druhého rekogničního aktu, společně s další skupinou objektů. Pro obě skupiny předváděných objektů přitom platí zásada, že všechny objekty musí být rozdílné, tedy žádný objekt se nesmí zúčastnit prvního a druhého rekogničního aktu. Pro poznávané objekty přitom platí obecné zásady, tedy druhová podobnost apod.

To vše se koná bez vědomí poznávajícího subjektu, který tedy nemá informaci v tom smyslu, že se zúčastní této prázdné rekonstrukce. Z úspěšnosti provedení prvního rekogničního aktu se usuzuje na spolehlivost ztotožnění objektu v rámci druhého rekogničního úkonu. *„Za rekognici přesvědčivě pozitivní je považována taková rekognice, kde je úspěšně ztotožněna osoba poznávaná a zároveň jí předchází rekognice prázdná, při níž poznávající osoba nikoho neztotožnila.“*⁸⁸

6.5.7 Rekognice movitých a nemovitých věcí

Potřeba zvažovat provedení rekognice movité věci in natura přichází v úvahu zejména v případech, kdy v průběhu trestního řízení byly zajištěny věci, u kterých není znám jejich vlastník. Případně došlo k zajištění většího počtu věcí stejného druhu, které ale nesou určité individuální znaky a je potřeba ustanovit poškozeného.

V úvahu přicházejí dvě formy této rekognice. První vychází z předpokladu, že poznávající svůj předmět dobře zná a schopen ho detailně popsat, včetně markantů. Těmi mohou být známky opotřebení na specifických místech, individuální úpravy, např. odpovídající výšce poškozeného, nebo jeho nejrůznější „vylepšení“ a opravy. V tomto

⁸⁸ MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika* – učebnice pro právnické fakulty, 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 167.

jednodušším případě orgán činný v trestním řízení, na základě tohoto popisu uvedeného v protokolu, poznávajícímu subjektu umožní, aby si ve skupině zajištěných předmětů, vybrala poznávané objekty. V rámci prováděné dokumentace bude porovnáván druh předmětu s popisem markantů, které v předchozím výsledku poznávající subjekt, uvedl.

V případech, kdy poškozený v průběhu předchozího výsledku předloží doklad o pořízení věci s jejím výrobním číslem nebo individuálně popíše nějakou unikátní věc, není potřeba rekognici vůbec provádět. Takovou výjimečnou věcí je např. nástěnný obraz. Před vlastním předáním se doporučuje znovu zadokumentovat její stav, který panuje v době předání a poškozený jeho převzetí, případně se svým vyjádřením k jeho stavu, potvrdí podpisem v závěru protokolu.

Složitější situace je v případech, kdy je zapotřebí znovupoznat věc, se kterou určitá osoba přišla do styku, ale až v průběhu trestného činu a neměla tak moc času zkoumat jeho individuální znaky. Příkladem může být ztotožnění nože, jako předmětu útoku. V některých případech se může jednat o poměrně důležitou okolnost trestního řízení, která má vliv i na trestní sazbu pachatele. Např. je rozdíl, jestliže pachatel vede útok na tělo poškozeného, byť v oblasti životně důležitých orgánů, zavíracím kapesním nožikem nebo loveckým nožem, který je k pronikání do těla uzpůsoben výrazně lépe. V těchto případech tak zřejmě dojde jen k určení druhové příslušnosti ukazovaného objektu.

Rekognici věci nemovité je třeba nařídit tehdy, jestliže je potřeba ztotožnit určitý terén, budovu nebo místnost, kde zpravidla došlo ke spáchání trestného činu. V případě volného terénu se může jednat např. o mravnostní delikt, v případě bytu nebo kanceláře o předání určité finanční hotovosti.

Specifikem této rekognice je skutečnost, že orgán činný v trestním řízení zajistí další srovnatelné objekty, ke kterým musí být poznávající subjekt přiveden takovým způsobem, že se nebude moci orientovat podle názvu ulic, čísla popisného apod. Poznávajícímu se v rámci tohoto úkonu umožní podrobně si prohlédnout příslušný exteriér nebo interiér místnosti a okomentovat případné další detaily, na které si nevzpomněl v rámci předchozího výsledku.

Vzhledem k těmto specifickým vlastnostem rekognice věci nemovitě, se ale stále jedná o rekognici a není možné ji zaměňovat za jiný zvláštní způsob dokazování, např. za prověrku výpovědi na místě.

Pro úplnost je třeba uvést, že trestní řádu výslovně nestanoví, kolik poznávaných objektů má být ve skupině poznávajícímu subjektu předvedeno. Lze ale dovozovat, s ohledem na podobnost s rekognicí osob a ustanovení § 104 odst. 3 trestního řádu, že tomu tak bude ve skupině nejméně tří věcí dalších stejného druhu. I v tomto případě platí, že v jedné skupině předváděných objektů musí existovat jen jediná ztotožňovaná věc.

6.6 Rekognice objektů podle fotografií a jiných zobrazení

Tento druh rekognice se používá tehdy, pokud poznávajícímu subjektu nelze ukázat poznávaný objekt in natura. Může tomu být z různých důvodů, např. v případech pátrání po majiteli odcizených kulturních památek nebo sakrálních předmětů apod.

6.6.1 Rekognice osob podle fotografií

Zákon se zmiňuje o tomto druhu rekognice v ustanovení § 104b odst. 4 trestního řádu, kde uvádí, že: *„Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, rekognice se provede podle fotografie, která se předloží podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s obdobnými fotografiemi nejméně tří dalších osob. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby.“*

Z tohoto znění je tak zřejmá subsidiární povaha tohoto procesního úkonu za splnění obecného předpokladu, že je třeba opětovně poznat osobu. Zákon na žádném jiném místě neupřesňuje pojem „bezprostředně,“ tedy jaký časový úsek má, resp. může uplynout. Zřejmým obcházením zákona by byla situace, kdy by došlo k rekognici in natura týž nebo následující den po provedení rekognice podle fotografií. V takovém případě by navíc závěry jejího hodnocení nebyly objektivní. Poznávající subjekt by

zcela jistě v rámci rekognice in natura označil spíše osobu, kterou v nedávné době označil při rekognici podle fotografie, a ne pachatele trestného činu.

Z taktického hlediska tak nezbude orgánu činnému v trestním řízení zřejmě nic jiného, než v případě okamžiku, kdy již lze nařídit rekognici in natura, zvažoval zdravotní stav a věk poznávajícího subjektu. I zde platí obecná východiska, tedy že subjekt v dobrém zdravotním stavu v produktivním věku, si obraz fotografie uchová zřejmě déle, než senior, a to v řádech několika týdnů. V každém případě si tuto otázku bezprostřednosti úkonu bude muset orgán činný v trestním řízení vyhodnotit individuálně, podle okolností daného případu a s přihlédnutím, že tato argumentace může být předmětem pozdějších námitek obhajoby.

Důležitou zásadou je zachování jedinečnosti poznávaných objektů při rekognici in natura, tedy toho, že další přivzaté objekty nebyly na fotografiích předchozí rekognice podle fotografií. Poznávající subjekt by tak byl ve složité situaci, kdy by podruhé viděl dva ztotožňované objekty. Jednoho jako pachatele trestného činu a druhého z předchozí fotografie a nebylo by pak zřejmé, nakolik silně ovlivněn touto novou paměťovou stopou, by došlo ke ztotožnění skutečného pachatele.

Trestní řád v ustanovení § 104b odst. 4 trestního řádu naznačuje, že považuje provedení rekognice podle fotografií za méně spolehlivé, než rekognici in natura. V rámci zajištění vyšší objektivity a z toho plynoucí důkazní hodnoty, připouští za těchto podmínek, její opakování. Tato situace může nastat např. v případě, kdy podezřelý je na útěku a není zřejmé, kdy bude orgánům činným v trestním řízení k dispozici, Dalším možným využitím je potřeba identifikace mrtvoly, kdy poznávající nemusí navštívit oddělení patologie nebo soudního lékařství.

Pro rekognici podle fotografií se analogicky užijí ostatní pravidla jako při rekognici in natura. To znamená, že poznávajícímu subjektu se předloží fotografie ztotožňovaného objektu nejméně mezi třemi dalšími fotografiemi. Objekty by měly druhově podobné, zobrazovaná velikost obličeje by měla být u všech objektů stejná, neboť je rozhodující z hlediska popisovaných detailů. Rozměr fotografií musí být také shodný, nepřipouští se

kombinace černobílé a barevné fotografie. Mezi předváděnými fotografiemi musí být jen jeden ztotožňovaný objekt a fotografie ostatních objektů musí patřit osobám, které jsou v dané trestní věci nezúčastněné.⁸⁹ S ohledem na pokrok výpočetní techniky, je také možné použít vytvořené fotoalbum objektů ke ztotožnění v elektronické podobě. Na vhodném zobrazovacím zařízení, např. tabletu nebo monitoru počítače, se tyto předváděné objekty poznávající osobě předvedou. Důležité je uchování předváděné verze fotoalba jako elektronické přílohy protokolu o tomto úkonu a jeho vytištění a založení, aby se tak stalo plnohodnotnou součástí trestního spisu.

6.6.2 Rekognice osob podle jiných zobrazení

Zvláštním případem rekognice osob podle jiných zobrazení, je také rekognice podle zvukového záznamu. Tato zvuková nahrávka označená pořadovým číslem, se přehraje poznávajícímu subjektu vedle ostatních nahrávek, které byly pořízeny ve stejném rozsahu osobami stejného pohlaví. V zájmu objektivitě rekognice je nezbytné, aby si ztotožňovaný objekt sám vybral pořadí, ve kterém chce promluvit. I když trestní řád výslovně neuvádí, kolik hlasových záznamů s podobnými hlasovými znaky je třeba, vycházejí z podobnosti úpravy rekognice podle vzezření, musí promluvit nejméně mezi třemi dalšími přivzatými objekty. Zároveň se pořídí zvukový záznam poznávajícího subjektu, který bude obsahovat její sdělení, na základě jakých konkrétních zvláštností řeči, ztotožnila poznávaný objekt.

A konečně posledním případem, je rekognice živých osob na základě funkčních a dynamických znaků, s využitím videozáznamu. Jedná se o případy dokumentace znaků, ke kterým dochází při chůzi, ale i gestikulaci, jakožto všech ostatních projevech lidské vůle ve vnějším světě. Vyloučena není ani jejich vzájemná kombinace, tedy vnějších, ale i funkčních znaků poznávaného objektu. Pro přehrávání videozáznamu poznávajícímu subjektu a uložení elektronické a tištěné podoby, se užijí výše uvedené zásady přiměřeně.

⁸⁹ Rozhodnutí Ústavního soud, I. ÚS 276/2000, [Výběr ÚS 37/2002], Dostupné na Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz](http://nalus.usoud.cz).

6.6.3 Rekognice mrtvol podle fotografií

Pro pořizování fotografií zemřelých osob platí v kriminalistice určitá pravidla, bez jejichž striktního dodržování má rekognice mrtvol podle jejich fotografií, jen malou naději na úspěšné provedení tohoto úkonu.

Hlavní problém spočívá v tom, že mrtvý člověk vypadá ve skutečnosti jinak, než si ho za života pamatuje poznávající subjekt. Dochází totiž k povolení svalového tonusu celého těla, tedy i obličejové části, která sehrává při procesu znovupoznání velmi významnou, ne-li rozhodující úlohu.

Vzhledem k těmto skutečnostem, které již na počátku poměrně značně odlišují původní stopu v paměti od reálného obrazu současného stavu, je zapotřebí bezpodmínečně dodržovat následující doporučení.

Mrtvolu fotografujeme zásadně při rozptýleném umělém osvětlení. Z důvodu uvolněného svalového napětí, se mrtvola fotografuje v sedící poloze, opřená o pevnou podložku. Před zahájením fotodokumentace je nutné odstranit rušící jevy, které by se projevíly na pořízené fotografii. Těmito jsou např. zaschlé zbytky krve nebo jiných tělních tekutin, které je nutné omýt. Pokud došlo k propadnutí tváří, např. z důvodu uvolněných nebo chybějících zubních protéz, je třeba tyto vyplnit vhodnými tampony. Konečný posmrtný výraz se upravuje tak, že mrtvá osoba má vždy zavřená víčka a ústa, která jsou barevně upravena tvářenkou, neboť po smrti dochází k vysychání rtů, vytváření posmrtných skvrn a vytvoření nepřirozené světlé barvy, která je způsobena odtokem krve do spodních partií těla.

Z důvodů dokumentace a uchování zevních identifikačních znaků, se pořizuje kromě celkového pohledu na tělo také detailní fotografie markantů, který jsou např. tetování, znaménka na určitých částech neobvyklých tvarů nebo velikostí, popř. jiné defekty kožního krytu, jakými jsou jizvy po prodělaných chirurgických zákrocích apod.

6.6.4 Rekognice movitých a nemovitých věcí podle fotografií

Jedná se o druh rekognice, který je v praxi spíše výjimečný. I v tomto případě platí, že v rámci procesu znovupoznání jsou poznávajícímu subjektu předloženy fotografie

nejméně čtyři fotografie, přičemž pouze jedna z nich má být ztotožněna. Respektive fotografie zobrazující poznávaný objekt. Fotografie musí mít stejný rozměr, zabírat objekty ve stejném měřítku. V případech, je-li to technicky možné, lze poznávajícímu subjektu předkládat fotografické album v elektronické podobě na vhodném zobrazovacím zařízení, např. tabletu. Pro uchování elektronického obsahu rekognice, včetně jeho vytištění a založení jako součásti spisového materiálu, platí obdobné zásady, jako v případech ostatních rekognicí podle fotografií.

6.6.5 Rekognice movitých věcí podle produktů 3D tiskáren

Vytváření srovnatelných objektů pro provedení rekogničního řízení, je možné i prostřednictvím tzv. 3D tiskáren. Jedná se tak o využití produktů moderních počítačových zařízení a jejich příslušenství.

Objekt se vytváří pomocí zvláštní technologie, která je založena na kladení jednotlivých vrstev zahřátého termoplastu na sebe. Její využití nacházíme tam, kde je zapotřebí vyrobit geometricky složitější části nejrůznějších předmětů.

S ohledem na skutečnost, že zhotovené díly mají jen minimální hmotnost a při bližším zkoumání poznávajícím subjektem působí použitý materiál většinou rušivě, doporučuje se pro potřeby rekognice, zhotovit několik druhově podobných objektů, tyto následně z důvodu větší reálnosti např. dobarvit a pořídit jejich fotografie. Ty pak lze ve vhodných případech poměrně úspěšně použít pro zhotovení fotoalba k rekogničnímu řízení.

Výhody této metody jsou spatřovány v poměrně nízkých nákladech na jejich zhotovení, z důvodu rychlého „tisku“ a tedy vlastní výroby objektu, jeho rychlá dostupnost pro rekogniční řízení a v neposlední řadě, jejich možnost dalšího využití v jiných trestních věcech.

6.7 Hodnocení průběhu a výsledku rekognice

Zjištěné výsledky rekognice jsou důležitou skutečností pro další dokazování v trestním řízení. Jednak z pohledu jejího pozitivního výsledku, tedy skutečnosti, že došlo ke ztotožnění poznávaného objektu, tak skutečnosti, že tento objekt nebyl poznán vůbec

nebo jen částečně. V takovém případě hovoříme o jejím negativním výsledku. Všechny tyto zjištěné skutečnosti jsou významné pro stanovování dalších, případně vylučování existujících kriminalistických verzí. Významným prvkem výsledku rekonice může být také zjištění nových poznatků, tedy skutečností důležitých pro trestní řízení, které byly do té doby orgánu činném v trestním řízení neznámé.

Při vlastním zhodnocení celého průběhu rekonice se zpravidla vychází z hodnocení, které se vztahuje k poznávajícímu subjektu. Zaměřujeme se zejména na skutečnost, jak detailně a výstižně dokázal uvedený subjekt popsat ztotožňovaný objekt, jaká je úroveň jeho smyslových a rozumových vlastností, jeho věrohodnost apod. Při tomto kritériu hodnocení je nezbytné vzít na vědomí okolnost, zda se jedná o dítě, osobu v produktivním věku, osobu s určitým mentálním handicapem, popř. seniora s omezujícím zdravotním postižením z hlediska vnímání atd. Dále se orgán činný v trestním řízení musí zaměřit na skutečnost, zda úroveň popisu ztotožňovaného objektu odpovídá vzdálenosti, povětrnostním podmínkám a době, po kterou měl možnost objekt sledovat.

Na toto téma byla v kriminalistické taktice provedena řada experimentů. Připomeňme si jeden z nedávné doby, který stručně probíhal následovně:

„Pro experiment byly vybrány čtyři figurantky, které byly přibližně stejné výšky, stejné délky a barvy vlasů a stejné postavy. Tyto figurantky byly znovu poznávajícím subjektům dobře známy. Znovu poznání bylo prováděno ve dne, za příznivých podmínek, na vzdálenost 100, 125, 150, 175, 200, 225 a 250 metrů. Znovu poznávané osoby byly oblečeny do stejného oblečení, aby se vyloučilo typování podle oblečení... Znovu poznávající byli instruováni tak, aby v případě, že někoho s jistotou nepoznají, označili příslušnou kolonku otazníkem, nikoli aby chybějící jméno dosadili pomocí vylučovací metody. Na 200 metrů se místo jedné figurantky prošel muž převlečený do stejného oblečení a paruky. V jednom jediném případě byl 100 % poznán, ve třech případech nebyl identifikován (zapsán otazník), a ve zbývajících případech byl označen jako jedna z figurantek...“⁹⁰

⁹⁰ STRAUS, J. a kol.: *K problematice rekonice osob podle funkčních znaků a dynamických vlastností* Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference. Praha: Policejní akademie České republiky, 2012, s. 68.

Závěr tohoto experimentu lze stručně shrnout tak, že ztotožnit poznávaný objekt podle jeho funkčních a dynamických vlastností, je i v případech známých osob limitující pozorovací vzdáleností 150 metrů, ale z důvodu její objektivitě raději výrazně kratší.

Dalším krokem je zhodnocení průběhu konání rekognice, a to z pohledu vhodnosti přibraných objektů, jejich dostačujícího počtu, zda byl ztotožňovaný objekt poznán bezprostředně, nebo zda poznávající subjekt při jeho označení váhal, popř. zda sám subjekt vyslovil pravděpodobnost v procentech apod. Navazující fází je zkoumání výčtu a druhu markantů, které poznávající subjekt uvedl ve své předchozí výpovědi a jeho porovnání s individuálními znaky, na základě kterých došlo k určení poznávaného objektu apod. *„Pokud bylo provedeno několik rekogničních aktů se stejnými objekty rekognice postupně s několika poznávajícími osobami, je třeba porovnat jednotlivé výsledky. Čím více poznávajících osob došlo ke shodnému závěru rekognice (identifikovaly poznávaný objekt, nebo jej shodně vyloučily), tím je výsledek rekognice hodnověrnější.“⁹¹*

6.8 Vady rekognice

Rekognice, stejně jako ostatní zvláštní způsoby dokazování, které byly do trestního řádu⁹² zavedeny v roce 2001, mají tímto zákonem stanovený přesný procesní postup při jejich provádění. Porušení tohoto zákonného rámce, včetně předepsaného způsobu dokumentace jejich výsledků, s sebou nutně nese i příslušné procesní důsledky takto chybně provedených procesních úkonů.

Vzhledem k tomu, že trestní řád neobsahuje speciální ustanovení o důsledcích porušení procesních úkonů v rámci dokazování, není tedy věnována ani žádná jeho část speciálně důsledkům nedodržení závazných procesních postupů, týkajících se rekognice. Pouze na jediném místě, a to konkrétně v ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu obecně uvádí: *„Důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která*

⁹¹ KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. *Rekognice*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 64.

⁹² Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších.

takového donucení nebo hrozby donucení použila.“ Takovým krajním případem by mohlo být např. spáchání trestného činu Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti, upravené v § 330 trestního zákoníku. „Tato skutková podstata postihuje nejzávažnější porušení povinností úřední osoby z nedbalosti, kterými dojde ke zmaření nebo podstatnému ztížení splnění důležitého úkolu. Méně závažné případy lze postihnout disciplinárně.“⁹³

Znění § 89 odst. 3 trestního řádu je důsledkem uplatnění závazků České republiky, které jí vyplývají z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání⁹⁴, a kterými je vázána. Z jeho obsahu je tedy zřejmé, že pokud orgán činný v trestním řízení, získá důkaz prostřednictvím takového nezákonného donucení nebo hrozby takového donucení, bude se jednat o důkaz absolutně neúčinný a v dalším řízení ho nelze vůbec použít. Navíc bude zatížen takovou vadou, kterou nelze odstranit.

Z povahy věci je zřejmé, že samotné opatření a provádění důkazů v trestním řízení, je spojeno se zásahy od řady základních práv a svobod, která jsou ústavně zaručena a na nadnárodní úrovni garantována dalšími normami o lidských právech a svobodách. V této souvislosti uveďme např. ustanovení týkající se dokazování upravené v čl. 95 odst. 1 a čl. 96 Ústavy,⁹⁵ čl. 36 odst. 1, čl. 37, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 4 Listiny⁹⁶, čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,⁹⁷ čl. 6 Evropské úmluvy,⁹⁸ ale i na dalších místech.

V ostatních případech je soud při zjišťování skutkového stavu případu vázán pouze zákonem, jak vyplývá např. z ÚS 32/1993-1994-n. Rozlišování skutečnosti, kdy

⁹³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 839.

⁹⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí, č. 143/1988 Sb., ze dne 18. srpna 1988, o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, v platném znění.

⁹⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁹⁶ Listina základních práv a svobod, vyhlášení předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky, viz ústavní zákon č. 2/1993Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁹⁷ Vyhláška č. 120/1976 Sb., ministra zahraničních věcí, o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění účinném od 23. 3. 1976.

⁹⁸ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění účinném od 1. 11. 1998.

provedené důkazní řízení má za následek porušení garantovaných základních práv a svobod ve smyslu porušení základních zásad spravedlivého procesu, vyplývá např. z ÚS 91/2004-n.

Pro úplnost je však zapotřebí uvést, že trestní řád alespoň částečně doplňuje absenci obecného ustanovení o důsledcích porušení předpisů, týkajících se dokazování a to na několika místech, když vymezuje oblasti, které se týkají zákazu provedení důkazu. Takovou oblastí je např. zákaz předmětu dokazování nebo zákaz způsobu provedení důkazu. Ve druhém případě se jedná např. o situaci, kdy by u obviněného došlo k donucování, aby učinil výpověď nebo se doznal ke spáchání trestného činu.

Důsledkem porušení ustanovení trestního řádu, týkajících se dokazování, je buď konstatování jeho formálních vad, nebo vad takových, které způsobí jeho nepoužitelnost v další fázi řízení. Tato procesní neúčinnost chybně opatřeného, nebo provedeného důkazu, pak zapříčiní, že předmětný důkaz je absolutně neúčinný nebo relativně neúčinný. Absolutní neúčinnost trpí takovou vadou, kterou již nelze v dalším řízení odstranit vůbec. Z hlediska důkazní situace se na něj hledí tak, jako by vůbec neexistoval. Orgán činný v trestním řízení k této skutečnosti přihlédne z úřední povinnosti. O relativně neúčinném důkazu hovoříme tehdy, pokud lze utrpěnou vadu, kterou úkon nese, dodatečně v dalším řízení zhojit. Do doby, než bude zákonným, tedy procesně správným způsobem vada odstraněna, nelze k takto provedenému důkazu rovněž přihlížet.

Společným znakem provedených procesních úkonů, ať už absolutně, či relativně neplatných, je tedy, že trpí vadou. Přitom se musí jednat o podstatnou vadu, tedy takovou, která se týká a má vliv na správnost rozhodnutí v dané věci. Trestní řád uvádí např. pojem „podstatná vada řízení“ v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) trestního řádu, které se týká činnosti odvolacího soudu, kterým zruší napadený rozsudek: *„pro podstatné vady řízení, které rozsudku předcházelo, zejména proto, že v tomto řízení byla porušena ustanovení, jimiž se má zabezpečit objasnění věci nebo právo obhajoby, jestliže mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku.“* Konkrétním důsledkem takových vad je pak vrácení věci k novému projednání a

rozhodnutí soudu prvního stupně. Jiným obdobným případem je „závažná vada,“ kterou trestní řád uvádí v ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu, kde uvádí: „*vrátí věc státnímu zástupci k došetření, je-li toho třeba k odstranění závažných procesních vad přípravného řízení, které nelze napravit v řízení před soudem, nebo k objasnění základních skutkových okolností, bez kterých není možné v hlavním líčení ve věci rozhodnout, a v řízení před soudem by takové došetření bylo v porovnání s možnostmi opatřit takový důkaz v přípravném řízení spojeno s výraznými obtížemi nebo by zřejmě bylo na újmu rychlosti řízení.*“

Z uvedených příkladů je tak zřejmé, že podstatné vady způsobují absolutní nebo relativní neúčinnost důkazu. Vady nepodstatné svým důsledkem na účinnost důkazu nedopadají.

V případě rekognice, jako zvláštního procesního úkonu, který spočívá v několika fázích vlastního znovupoznání, se nabízí možnosti jejího chybného provedení, celá řada. Je to dáno jednak její zvláštní povahou, která spočívá ve zvládnutí psychického procesu provedení tohoto úkonu a jednak jeho kombinovanou formou, tedy předchozím výsledkem a modelovou částí, popř. podle výsledku výsledkem dalším, dodatečným.

Zajímavý výzkum provedl v oblasti používání jednotlivých druhů zvláštních způsobů dokazování J. KONRÁD, který své závěry publikoval ve Sborníku textů a příspěvků z mezinárodní odborné konference 2015.⁹⁹ Z náhodně vybraných 154 trestních spisů, byla nejčastěji, a to v 66 případech, využívána metoda rekognice. Z tohoto počtu pak bylo provedeno 25 rekognic podle fotografie, přičemž u žádné z nich nebylo zjištěno pochybení. Zcela opačná situace byla z hlediska procesních pochybení zjištěná u případů rekognic in natura, kterých se uskutečnilo 75. Zajímavá je i celkem malá úspěšnost provedení tohoto úkonu z kriminalistického hlediska. Z tohoto celkového počtu bylo jen 43 ukončeno ztotožněním rekognovaného objektu. Vůbec nejčastějším chybou orgánů činných v trestním řízení byla skutečnost, že ani v jednom případě rekognice, nebyl ztotožňovaný objekt poučen v souladu s plným uplatněním svých práv. Dokonce v několika případech bylo nesprávné nebo neúplné poučení provedeno za přítomnosti soudce, který v tomto směru nezajistil sjednání nápravy a ani nic nenamítal.

⁹⁹ KONRAD, J. *Některé zvláštní způsoby dokazování – kriminalistické problémy teorie a praxe*. Pokroky v kriminalistice. Sborník, 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, s. 77-80.

Dalším závažným nedostatkem byla skutečnost, že ani v jednom z případů rekognic in natura, v rámci kterých došlo ke ztotožnění objektu, nebyl jak ztotožňovaný objekt, tak přivzaté objekty, podobně oblečeny. Přitom ve svém zmiňovaném výzkumu J. KONRÁD uvádí: „Výzkum ukázal, že svědci trestných činů dávají značný význam oblečení poznávané osoby, popisují ho přesněji, než rysy dané osoby.“ Jako krajnost pak považuje fakt, že některý objekt byl v rámci poznávacího procesu jediným v pruhovaném oblečení a v jiném případě zase jediný objekt z řad romského etnika, přičemž se vždy jednalo o ztotožněné objekty.

Tyto případy tedy svědčí o podcenění přípravné fáze provedení rekognice, která ve svém důsledku zmaří využití tohoto důkazu v dalším řízení. V případě, že se jedná o skutečného pachatele, pozbude tak žalobce zřejmě jeden ze stěžejních důkazů.

Důsledky porušení předepsaných procesních postupů se v minulosti, tedy v době, kdy byla ještě rekognice osob a věcí považována za zvláštní formu výslechu, zabývala řada autorů. Jeden z prvních, který však definoval a začal rozlišovat míru vad, byl A. RŮŽEK. Podle závažnosti nedostatků, v rámci aplikace obecných úvah o vadách řízení na výpověď, pak hovořil o vadách podstatných, tedy nezhojitelných a nepodstatných, tedy v dalším řízení zhojitelných.¹⁰⁰

Stejně jako další významný autor J. PROTIVÍNSKÝ, který se zabýval důsledky podstatných vad u rekognic sice ještě v době před velkou novelou trestního řádu v roce 2001, nicméně jeho odkaz je, až na drobné výjimky, stále aktuální:

„Je-li ztotožňující osobu obviněný, považují za podstatné vady rekognice tyto postupy:

1. Donucení obviněného ke ztotožnění osoby nebo věci, neboť § 92 odst. 1 tr. ř. zakazuje jeho donucení k výpovědi.

2. Není-li obviněnému objasněno, proč má nějakou osobu nebo věc ztotožňovat znovupoznáním, tj. jaká je souvislost tohoto úkolu se sdělným obviněním (odvozuji od § 92 odst. 1 tr. ř.).

¹⁰⁰ RŮŽEK, A. *K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu.* Socialistické soudnictví, roč. VI, seš. 5, tisk. odd. MS, Praha 1966, s. 224 a násl.

3. *Není-li obviněný poučen o svých právech (§ 91 odst. 1 tr. ř.).*

4. *Položení obviněnému kapciózní nebo sugestivní otázky, která může zpochybnit objektivnost výsledků rekognice (§ 92 odst. 3 tr. ř.).*

5. *Není-li obviněnému poskytnuta možnost, aby si přečetl protokol o rekognici, nebo je-li odmítnuta jeho žádost, aby mu byl protokol přečten (§ 95 tr. ř.).*

6. *Ztotožňují-li při rekognici tutéž osobu nebo věc současně dva či více obviněných (§ 91 odst. 2 tr. ř.).*

Je-li ztotožňující osobou svědek, považují za podstatné vady rekognice tyto postupy:

1. *Svědka nebyl poučen o právu odepřít znovupoznávání osoby nebo věci (§ 100 tr. ř.), o zákazu znovupoznání (§ 99 tr. ř.), o tom, že je povinen vypovídat pravdivě o výsledku znovupoznání a nic nezamlčovat a o trestních následcích křivé výpovědi (§ 101 tr. ř.).*

2. *Svědku byly kladeny kapriciózní nebo sugestivní otázky (§ 101 odst. 3 tr. ř.).*

3. *Ztotožňování těchže osob nebo věcí současně dvěma či více svědky. I když u výsledku svědka trestní řád současný výslech dvou či více svědků nezakazuje, domnívám se, že u rekognice, která je úkonem neopakovatelným, je třeba trvat na tom, aby s každým svědkem byl proveden oddělený znovupoznávací akt.¹⁰¹*

Tento seznam vad není jistě zcela vyčerpávající, ale vždy bude záležet ještě na dalších okolnostech konkrétního případu a z něj vyplývajících specifik. V neposlední řadě také záleží na tom, ve které fázi trestního řízení, vznikne potřeba uskutečnit toto poznávací řízení. Pokud to bude na jeho počátku, tedy v době krátce po spáchání trestného činu, můžeme řadě vad předejít pečlivou a podrobnou přípravou. V praxi ale může nastat taková situace, že tato potřeba a možnost vznikne až později, např. v rádech několika týdnů. Do té doby je však zpravidla orgánem činným v trestním řízení provedena řada

¹⁰¹ PROTIVINSKÝ, M., *Vady rekognice a jejich procesní důsledky*. Bulletin advokacie 1997, č. 2, s. 11.

procesních úkonů. Je předvolána řada osob k výslechu, u kterých je předpoklad, že mohou objasnit některé důležité okolnosti případu. A přitom může dojít k tomu, že se setkají např. v čekárně nebo vestibulu policejního útvaru osoby, které se řádně dostavily na předvolání, aby učinily svou výpověď a to v době, kdy nebylo vůbec zřejmé, že vznikne potřeba provedení rekognice. Provedení rekognice mezi některou z těchto osob, které se setkaly, byť za takových okolností, pak bude zřejmě zmařeno a z těchto objektivních důvodů vyloučeno.

Nesprávně, resp. nezákonně provedená rekognice, může mít důsledky i na další navazující procesní úkony. Příkladem je výslech poškozeného, který se následně zúčastnil rekognice, jako poznávající subjekt. Tato rekognice však neproběhla v souladu s procesními předpisy, a proto byla důkazně v dalším řízení nepoužitelná. Vzhledem k tomu, že i další pokračování ve výslechu poškozeného bylo bezprostředně spojeno s touto rekognicí a obsahově na ni navazovalo, nebylo možné v dalším řízení ani k těmto částem výpovědi poškozeného přihlížet.¹⁰²

Složitost provedení rekognice vyplývá i ze skutečnosti, že chyby se při její vlastní realizaci nevyhýbají ani soudům. Příkladem je např. projednávání trestní věci v řízení před soudem, kdy vznikla potřeba provést rekognici, zaměřenou na identifikaci osoby obžalovaného. Vzhledem k tomu, že rekognice v tomto směru nebyla s obviněným v rámci přípravného řízení provedena, přistoupil soud k jejímu provedení podle fotografií. Poznávajícím subjektem byl svědek, který ztotožnil obžalovaného, jako osobu na fotografii s příslušným číslem. Následně ho k žádosti předsedy senátu, také označil jako osobu obžalovaného přítomného v jednací síni, se kterou v minulosti hovořil, když měla delší vlasy. Ačkoliv se tedy nalézací soud snažil nedostatky z přípravného řízení, svědčící o oprávněnosti postavení obžalovaného před soud, zhojit, porušil tím ale ustanovení § 104b odst. 4 trestního řádu. Rekognice podle fotografií lze provést, nicméně tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby in natura. Zároveň osoba, která má být jako objekt ztotožněna, nesmí být před rekognicí ukázána. Poznávající subjekt v daném případě tak zřejmě provedl rekognici in natura pod dojmem rekognice podle fotografie, neboť pokud se týkalo určitého

¹⁰² Nález ústavní soudu, I. ÚS 1677/13. Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz](http://nalus.usoud.cz).

markantu, kterým byla délka vlasů obžalovaného, o ní v průběhu přípravného řízení vůbec nehovořil a poprvé ji sdělil až po zhlédnutí fotografie v rámci průběhu hlavního líčení.¹⁰³

Dalším častým nedostatkem, jsou vady týkající se nedostatků dokumentace průběhu rekognice, tedy konkrétně protokolu o něm. Jde o chybějící uvedení konkrétních skutečností, na jejichž základě je v dané fázi trestního řízení, rozhodnuto o tom, že se jedná o úkon neodkladný nebo neopakovatelný. K této skutečnosti se např. vyjadřoval Vrchní soud v Praze, když dovedl, že tato vada může být zhojena výsledkem příslušného policejního orgánu, který úkon vedl, včetně nezúčastněné osoby. Dále tentýž vrchní soud vyjadřoval k síle provedené rekognice v rámci přípravného řízení, když dospěl k následujícímu závěru:

„I když rekognice in natura a jí předcházející svědecký výslech poznávající osoby byly provedeny jako neodkladné nebo neopakovatelné úkony formálně řádně, nelze jejich důkazní sílu přeceňovat, pokud byly provedeny bez přítomnosti obhájce, popř. obviněného. Podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, má totiž každý, kdo je obviněn z trestného činu, právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě. Jestliže obhajoba nemohla být těmto neodkladným nebo neopakovatelným úkonům přítomna, nelze vinu obviněného založit jen na těchto, byť přípustných, důkazech, pokud nejsou potvrzeny jinými relevantními usvědčujícími důkazy.“¹⁰⁴

Jak vyplývá z výše uvedeného, orgány činné v trestním řízení, ale zejména policejního orgány, by ve své praktické činnosti při provádění rekognic, neměly podceňovat podrobnou přípravu k tomuto úkonu a tomu odpovídající podrobný plán její realizace. Vyhnou se tak případům, kdy výsledky tohoto organizačně a v některých případech i logisticky náročného úkonu, nebude možné v dalším řízení použít, nebo jen s největšími obtížemi.

¹⁰³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, 6 To 12/2009. Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz](http://nalus.usoud.cz).

¹⁰⁴ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, 2 To 94/2007. Trestněprávní revue, 2008, č. 6.

Zcela jistě není ani jejich motivací to, aby byl za „každou cenu“ zjištěn pachatel trestného činu a neopakovala se situace, ke které sice došlo v minulosti, ale její odkaz je doslova nadčasový:

Kazuistika:

„Dne 31. 7. 1992 okolo 2 hodiny došlo u obce Holetín, okr. Chrudim, k sexuální motivovanému útoku na mladistvou Zuzanu A. (nar. 1975). Pachatel, jehož dívka stručně popsala jako muže ve věku 40-50 let, výšky cca 175 cm, střední postavy, s kulichem bez vrchního střípce na hlavě, oblečeného do tenkého vatovaného kabátu tříčtvrteční délky a vatovaných kalhot, na místo činu přijel na malém motocyklu. Zuzanu A. násilím, taháním za vlasy a pod pohrůžkou použití nože odtáhl do vzrostlého obilí, kde ji donutil k různým sexuálním praktikám, a to k tření pohlavního údu rukou, orálnímu a análnímu styku. Po tomto svém jednání ji vyhrožoval, že ji nakazí virem HIV, pokud vše oznámí na policii...

Dne 7. 8. 1992 byl předveden na Obvodním oddělení policie Hlinsko Jan Š., který se během výslechu k této činnosti doznal. Ve spise však není záznam, jakým způsobem byl Jan Š. vytipován... Vyšetřovatelem Okresního úřadu vyšetřování v Chrudimi byl po doznání Jana Š., zahájeno jeho trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle ustanovení § 241 odst. 1 tr. zákona. Při svém výslechu jako obviněný za přítomnosti svého obhájce uvedl, že na místo přijel na služební babetě, odmítl, že by poškozenou ohrožoval nožem, odmítl tření pohlaví údu a orální styk. Doznal dobrovolný anální styk s poškozenou.

... Po té následoval vyšetřovací pokus za přítomnosti obhájce a bez neúčastněné osoby předvedl, jakým způsobem poškozenou napadl. Úkon byl dokumentován protokolem a fotodokumentací. Během zadržení nebyla provedena prohlídka těla obviněného Jana Š., a nedošlo k ní ani později. Po těchto úkonech byl obviněný propuštěn ze zadržení na svobodu. Jan Š. pracoval jako noční hlídač v jedné firmě na Hlinsku. Jeho kolega byl ještě téhož dne 7. 8. 1992 vyzván, aby podle § 78 odst. 1 tr. řádu vydal věci, které se nacházejí na vrátnici, a které mohl Jan Š. v práci používat... Jednalo se o 2 vatované kabáty, kulicha a nůž, které byly později odeslány ke znaleckému zkoumání.

... Dne 25. 8. 1992 byla ve věci vyslechnuta jako svědek Zuzana A. Na podkladě tohoto úkonu vyšetřovatel rozšířil obvinění Jana Š. o trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr.

zákona... Obviněný byl opětovně vyslechnut a uvedl, že 7. 8. 1992 vypovídal pod nátlakem, že bude hned odvezen do věznice...

...V mezidobí došlo dne 15. 8. 1992 ve vzdálenosti asi 36 km od Holetína, ke znásilnění Zdeňky F. (nar. 1970). Pachatel se na místo činu dopravil na motocyklu, ženu pod pohrůžkou zabití zatáhl do pole, kde na ní vykonal soulož. Zdeňka F. jej popsala jako muže stáří cca 40 let, výšk cca 170-175 cm, na hlavě měl placatou látkovou čepisi barvy šedé nebo hnědé, jako nosí starší lidé, vlasy krátce střižené a tmavé, byl oholený, obličej kulatý, rty masité..., oblečen do kabátu tříčtvrteční délky, na nohou měl silné vatované kalhoty.

... Dle popisu vyšetřovatele byl v době útoku obviněný Jan Š., téměř dvacetiletý, typově zrzek, hubené postavy. Vatovaný kabát a další věci, které mohl použít k útoku na poškozenou Zuzanu A., si mohl vzít teoreticky na pracovišti, neboť měl v noci z 30. na 31. 7. 1992 noční směnu. V době útoku proti Zdeňce F., směnu neměl...

Další trestní stíhání Jana Š. Vzhledem k tomu, že odpovídalo oblečení pachatele a způsob provedení činu, vyšetřovatel Okresního úřadu vyšetřování ve Žďáru nad Sázavou, zahájil jeho trestní stíháním pro trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1 tr. zákona, neboť se předtím kolegům k trestné činnosti doznal. Výslech byl proveden bez přítomnosti obhájce. Druhý den označil také místo, kde mělo k útoku dojít a to bez přítomnosti obhájce i nezúčastněné osoby. Úkon byl nazván jako prověrka výpovědi na místě a byl dokumentován protokolem a fotodokumentací. Obviněnému v této věci byl ustanoven stejný obhájce, jako měl v předchozím trestním řízení...

Dne 21. 9. 1992 byl vzat obviněný Jan Š., bez přítomnosti obhájce, soudkyní Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou, do vyšetřovací vazby. Při jednání o vazbě popřel trestnou činnost vůči oběma poškozeným... Následně bylo rozšířeno trestní stíhání Jana Š. o trestný čin neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 tr. zákona, neboť měl neoprávněně ve vztahu k útoku vůči Zuzaně A., užít firemního motocyklu zn. Babeta, s nímž najel cca 3 km...

... Dne 8. 4. 1993 byl obžalovaný Jan Š. Okresním soudem ve Žďáru nad Sázavou, odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce trvání 3,5 roku nepodmíněně a byl zařazen do I. nápravněvýchovné skupiny. V rámci soudního řízení trestnou činnost popíral...

... Krajský soud v Brně dne 7. 7. 1993 uznal, že je Jan Š. vinen z trestného činu vydírání a neoprávněného užívání cizí věci. Za to mu uložil trest odnětí svobody v trvání 1 roku se zařazením do I. nápravněvýchovné skupiny. Zároveň byl zproštěn obžaloby pro trestný čin znásilnění vůči Zdeňky F.... Odsouzený Jan Š. si celý trest řádně vykonal.

Jiný policejní orgán se v roce 2006 zabýval sérií znásilnění, kterou provedl pachatel Milan P. V roce 2007 o této jeho trestné činnosti rozhodoval soud a případ byl medializován. Veřejného jednání se zúčastnila z vlastní iniciativy i sestra odsouzeného Jana Š. a na podkladě jejího průběhu a projednávaných informací kontaktovala policisty s tím, že její bratr byl odsouzen za znásilnění v roce 1993 a projednávané případy nesou podle jejího laického názoru řadu znaků společných s trestnou činností Milana P. Sám její bratr nadále celé rodině tvrdil, že je nevinný...

Policisté přislíbili, že případ vyhledají, seznámí se s jeho obsahem a oznamovatelku vyrozumí.

... Po prostudování spisu z archivu zjistili, že vyšetřování proběhlo s celou řadou zásadních chyb. Nejzásadnějším důkazem o nevině Jana Š., vůči útoku na poškozenou Zuzanu A., byly ve spisu založené biologické expertizy. Z těch je zřejmé, že v rozkroku dlouhých černých elastických kalhot napadené Zuzany A. byla mikroskopicky prokázána přítomnost spermií, kdy výsledky sérologických testů se zobrazily jako krevní skupinová vlastnost „A.“ Shodné zjištění se týkalo spodních kalhotek poškozené. Byl zkoumán vzorek tekuté krve Jana Š., kdy znalci Odboru kriminalisticky technických expertíz (OKTE) zjistili, že má krevní skupinovou vlastnost „A.“ Dále byly zkoumány vzorky slin Jana Š. a bylo zjištěno, že se zobrazily jako skupinová krevní vlastnost „0,“ tedy že se v tomto případě může jednat o sliny nevylučovatele, nositele jakékoliv krevní skupiny „AB0.“

... Expert OKTE zároveň tehdy uvedl, že jasně formuloval, co zjistil při zkoumání té které tělní tekutiny obviněného a poškozené. Nebyl ale žádán, aby orgánům činným v trestním řízení okomentoval své závěry.

... Po prostudování těchto závěrů bylo dnešním policistům jasné, že se nemůže jednat o pachatele Jana Š., neboť má sice krevní skupinovou vlastnost „A,“ stejně jako skutečný pachatel, ovšem na rozdíl od něj nevyklučuje tuto svou krevní skupinovou vlastnost do ostatních svých tělních tekutin, tedy i spermatu. Sperma vykazující krevní skupinovou vlastnost „A,“ zajištěné na věcech poškozené Zuzany A., v žádném případě nemohlo být jeho.

... obviněný se podle výroku soudu k trestné činnosti doznal. Ve skutečnosti ale jako obviněný uvedl, že k souloži do konečnicku mezi ním a poškozenou došlo dobrovolně – dnešním policistům uvedl, že mu to poradil obhájce. Tedy přímo k nátlaku, vydírání se nedoznal. Dále uvedl, že dívka měla oblečenou bílou halenu a tmavou mini sukni, popsal, jak jí tyto věci svlékal. Poškozená Zuzana A. ovšem tehdy policii pro účely expertiz vydala černé triko a černé elastické kalhoty... Rozdíl tedy dost velký... Obviněný dále tvrdil, že dívku v určité fázi otočil na břicho a v této pozici jí vsunul svůj penis do konečnicku. Zuzana A. popisuje, že pachatel jí do konečnicku vnikl, když na něm obkročmo seděla...

... Dnešním policistům Jan Š. tvrdil, že některé podrobnosti se dověděl od vyšetřujících policistů. A zřejmě co nevěděl, tak si domyslel...

Zpochybnění vyšetřovacího pokusu a rekognice in natura

... Úkon, v rámci kterého údajně obviněný Jan Š. přesně ukázal místo činu, ěl podle protokolu probíhat po výsledku obviněného v čase 22.40 – 23.10 hod. Tedy již za letní noci. Z přiložené fotodokumentace je ale zřejmé, že byla pořízena ve dne. Z fotografií jsou zřetelně viditelné objekty vzdálené desítky až stovky metrů... Ačkoliv dle výpovědi Jana Š. u tohoto úkonu obhájce nebyl, přesto je v protokolu jeho podpis.

... Dalším, zřejmě chybným úkonem bylo provedení rekognice in natura. K tomu viz „bible každého kriminalisty“¹⁰⁵ V ní se uvádí: „... zabránit tomu, aby ztotožňující osoba, spatřila ztotožňovaný objekt ještě před rekognicí... Jestliže by jej viděla před tím, např. v kanceláři vyšetřovatele, v čekárně, na chodbě apod., byl by výsledek pozitivní rekognice zpochybněn, neboť u některých ztotožňujících osob nelze vyloučit, že objekt označily pod vlivem tohoto spatření.“

¹⁰⁵ MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika* - učebnice pro právnické fakulty, 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 164.

... To, že se obviněný Jan Š. a poškozená Zuzana A. před tímto úkonem osobně setkali, je zřejmé z předvolánek obou osob, které se dostavily na den 25. 8. 1992 a to ve stejný čas na shodné místo. Oba seděli na chodbě před kanceláří vyšetřovatele a oba byli postupně ve svém procesním postavení vyslechnuti.

... Dne 17. 9. 1992 proběhla rekognice in natura. Cca 2 hodiny před ní byla Zuzana A. doslechnuta jako svědek a uvedla: „Pokud jsem vyslýchána dne 25. 8. 1992 na OÚV Chrudim a zde byl současně přítomen Jan Š. z Hlinska, tak nemohu říci, že by se jednalo o toho muže, který se mne pokusil znásilnit, ale vyloučit to nemohu, mohl to být on... Usuzuji z toho, že má podobnou postavu i výšku těla...“ Dvě hodiny poté proběhla rekognice se jmenovaným, při které ho označila za pachatele. Znovupoznávací akt se opakoval 2x a je zajímavé, že protokol o rekognici nesouhlasí s fotografickou dokumentací, a to co do popisu postavení jednotlivých osob, tak jejich označení čísla...

... Po důkladném prostudování spisu tak bylo zřejmé, že skutečným pachatelem vůči Zuzaně A. je zřejmě dle dalších indicií, v minulosti stíhaný Milan P. (nar. 1949). Ten totiž vyhrožoval poškozeným stejným způsobem, následně je tahal za vlasy a požadoval provedení stejných sexuálních praktik...

...dne 1. 8. 2007 byl policií podán na Okresní státní zastupitelství ve Žďáře nad Sázavou podnět k podání návrhu na obnovu řízení s tím, že důkazy o vině Jana Š. byly ve všech bodech zpochybnitelné a biologické expertízy založené ve spisovém materiálu, jeho vinu přímo vylučovaly...

Ke konečnému rozhodnutí došlo po soudních řízeních různých stupňů, když nakonec byl Jan Š. zproštěn obžaloby podle § 226 písm. a) tr. řádu, a to ve věci trestného činu neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 tr. zákona, neboť nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byl Jan Š. stíhán. Podle § 226 písm. c) tr. řádu byl zproštěn obžaloby ve věci trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zákona, neboť nebylo prokázáno, že Jan Š. nemůže být zůstavitelem stop zajištěných na oděvu poškozené Zuzany A. V rozsudku je výslovně uvedeno, že v rámci původního řízení nebyla této skutečnosti věnována odpovídající pozornost. Dále soud uvedl, že v původním řízení

došlo k celé řadě pochybení a nejasností, ztotožnil se s názorem na vyšetřovací pokus a rekognici in natura.

... Janu Š. se dostalo spravedlnosti po dlouhých 18 letech. V roce 2013 vysoudil v občanskoprávním řízení na České republice odškodnění ve výši necelých 5 miliónů Kč.¹⁰⁶

Z výše uvedeného případu je zřejmé, k jakým zásadním chybám došlo v průběhu trestního řízení a jakými vadami trpěly protokoly z těchto procesních úkonů. Jen procesní úkony, které jsou provedeny v souladu s právním předpisem, v daném případě trestním řádem, mohou vést ke zjištění objektivní pravdy. Zároveň dává nahlédnout do oblasti znaleckého zkoumání a ukazuje, jak důležité je porozumět závěrům znaleckých posudků a odborných vyjádření. Vždyť nesprávné rozhodnutí, v daném případě snad všech orgánů činných v trestním řízení, je způsobilé ovlivnit život řady jedinců a zřejmě navždy zanevřít na smysl pro spravedlnost a důvěru v tyto orgány.

Kazuistika tohoto případu byla, oproti zveřejněné verzi, podstatně zkrácena a byla zaměřena na rozhodující skutečnosti pro potřeby této práce.

6.9 Související otázky a návrhy řešení de lege ferenda

Jak jsme si uvedli v kapitole sub 6.1, rekognice je metodou zvláštního způsobu dokazování v trestním řízení, která spočívá ve znovupoznání osob nebo věcí, a to za účelem jejich ztotožnění. Vzhledem k uvedenému výkladu se pozastavíme u některých problematických okruhů, které se specifickou povahou tohoto procesního úkonu, úzce souvisí.

Rekognice je podle své povahy procesním úkonem, který je zásadně neopakovatelný a v některých případech také neodkladný, a který lze, za splnění podmínek § 160 odst. 4 trestního řádu, provést před zahájením trestního stíhání. (viz R 31/1997) V takovém případě se provede na návrh státního zástupce za účasti soudce podle § 158a trestního

¹⁰⁶ HYNEK, M., JUŠTA, M.: *Já jsem nevinnej*. Kriminologický sborník., 2017, č. 2, s. 4–9.

řádu. Ve smyslu tohoto ustanovení, je úlohou soudce dohlížet na průběh tohoto úkonu z pohledu jeho zákonnosti, přičemž však nesmí do jejího průběhu zasahovat.

V praxi se tak bude jednat zejména o případy, kdy bez provedení této rekognice, nebude možné vůbec zahájit trestní stíhání proti konkrétní osobě. Popřípadě situace, kdy je svědek po útoku pachatele ve vážném zdravotním stavu a po provedeném chirurgickém zákroku může být jeho paměťová stopa přerušena. Zároveň je však jeho aktuální zdravotní stav způsobilý, v příštích několika hodinách, tento procesní úkon provést.

Jak je zřejmé, v těchto několika hodinách je kladen extrémní důraz na zákonnost provedení rekognice. Stojí přitom proti sobě ve vzájemném střetu dvě práva, a to právo společnosti na dopadení, usvědčení a potrestání pachatele trestného činu, a práva podezřelého, proti kterému má trestní řízení směřovat, na spravedlivý proces.

Vzhledem k těmto výjimečným vlastnostem rekognice, mám tak za to, že povaha tohoto úkonu, by si zasluhovala provádět dokumentaci celého jejího průběhu formou videozáznamu, a to obligatorně. Tato forma kombinace obrazového a zvukového záznamu je nestranná a poskytuje jen minimální prostor pro uplatnění relevantních námitek kdykoliv později v další fázi řízení. K jejich uplatňování dochází zpravidla až v řízení před soudem a zúčastněné osoby si jen velmi stěží mohou vzpomenout na konkrétní detaily jejího průběhu v minulosti. Obligatorní dokumentace s sebou nenese prakticky žádné zvýšené finanční náklady, neboť prakticky všechny organizační články policie, minimálně na úrovni územních odborů, tedy v sídle okresních měst, jsou vybaveny kompletním odpovídajícím technickým vybavením. Navíc na této úrovni disponují také speciální rekogniční místnosti s jednocestným zrcadlem a výslechovou místností pro výslech zvláště zranitelných obětí trestných činů. Doplnění tohoto pravidla do ustanovení § 104b trestního řádu, by přivítaly zejména soudy, které rozhodují o zákonnosti jejího provedení, případně odmítnutí takového důkazu.

Jak bylo naznačeno v předchozím odstavci, s otázkou neodkladnosti a neopakovatelnosti rekognice, úzce souvisí posouzení střetu práva obviněného na spravedlivý proces, zajištění jeho práva na obhajobu a zájem společnosti na zjištění, usvědčení a spravedlivém potrestání pachatele. Za těchto okolností se tak jedná o situaci, kdy ještě nedošlo k zahájení trestního stíhání a tudíž pachatel, resp. podezřelý,

vůči němuž se trestní stíhání možná povede, na něj nemá „právo.“ Připusťme, že se jedná o určitý paradox, neboť dle názoru Nejvyššího soudu,¹⁰⁷ má osoba, která má být v rámci rekognice poznána, per analogiam právo na právní pomoc advokáta ve smyslu ustanovení § 158 odst. 5 trestního řádu, ale je otázkou, zda jsou práva advokáta, při zastupování zájmů klienta, tedy na jeho obhajobu, dostatečná. Ve svém judikovaném rozhodnutí Nejvyšší soud dále poznamenává, že: *„že nejde o činnost, která by byla srovnatelná s účastí obhájce obviněného, a proto advokát nemůže postupovat analogicky podle § 41 trestního řádu, protože zákon výslovně omezuje jeho činnost na poskytnutí právní pomoci.“* Advokát za této situace tak může navrhopvat za klienta provedení důkazů, účastnit se rekognice svého klienta, ale nemůže se např. domáhat výslechů, popř. podání vysvětlení dalších osob, které v uvedené trestní věci vypovídají.

Tento okamžik může tak být v celé věci klíčový, neboť se všechny orgány činné v trestním řízení, budou k taktice i provedení zákonnosti tohoto úkonu opakovaně vracet, a to až do jeho pravomocného rozhodnutí.

Pro úplnost uvedme ještě publikovaný náleží Ústavního soudu,¹⁰⁸ kterým se vyjadřuje k použitelnosti rekognice jako důkazu v trestním řízení, když uvádí: *„V řízení před soudem, mohou být jako důkaz použity zásadně jen takové výpovědi svědků či dalších osob, včetně rekognicí, jejichž provedení měla obhajoba možnost být přítomna a aktivně účastna... Pouze ve výjimečných případech lze přistoupit k použití takového důkazu (§ 158a trestního řádu), jehož se obhajoba nemohla účastnit... je naprosto nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení automaticky nespolehaly na možnost použití důkazu v režimu § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu, ale vyvinuly aktivní úsilí k opakovanému provedení dotčeného úkonu, jehož by se již obhajoba mohla účastnit, a to nejlépe v řízení před soudem. Teprve, pokud toto úsilí bylo marné či onen úkon nelze opakovat z povahy věci, je možné připustit odsouzení obžalovaného založené rozhodující nebo plnou měrou na důkazu (výpovědi svědka či jiných osob), jehož se obhajoba nemohla účastnit, a to pouze za splnění dalších přísných kumulativních podmínek (řízení jako*

¹⁰⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, 5 Tdo 413/2012, 16. 5. 2012, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 2013, č. 7, Bulletin advokacie, 2014, č. 1-2.

¹⁰⁸ Rozhodnutí Ústavní soud, I. ÚS 2852/14, Sběrka náleží a usnesení Ústavního soudu, 2015, č. 76, Bulletin advokacie, 2015, č. 7-8.

celek lze považovat za spravedlivé a existují skutečnosti dostatečně vyvažující nevýhody spojené s připuštěním takového důkazu, včetně možnosti řádného a spravedlivého posouzení jeho věrohodnosti a spolehlivosti). Aplikace § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu, nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby. V opačném případě dochází k porušení ústavně zaručených prav (doslovně uvedených).“

A zde jsme zase u možnosti posouzení věrohodnosti a zákonnosti provedení např. rekognice, přičemž vyšší věrohodnost, než vypracování příslušného protokolu o tomto úkonu, doplněného videozáznamem z jeho provedení, si lze jen stěží představit. Odpovídající technické zařízení mají všechny policejní orgány k dispozici, tak už je stačí jen používat.

Zmaření provedení rekognice v jejím průběhu, je také možné za situace, kdy jde o případ cizince, který má být ztotožněn. Pokud tato osoba, i přes uložený zákaz, pronese v rámci rekognice ve své mateřském jazyku nějaké slovo nebo větu, nebude zřejmě moci např. policejní orgán na tuto skutečnost vhodně zareagovat, neboť nebude znát její překlad. Za situace, kdy by této fázi rekognice byl přítomen tlumočník, mohl by uvedená slova přeložit a orgán činný v trestním řízení by se podle obsahu slov mohl ještě pokusit o objektivní pokračování tohoto úkonu. Z tohoto pohledu mu nebude nic platné ani to, že tato věta bude zaznamenána na videozáznamu o tomto úkonu. V případě, že by ani videozáznam pořizován nebyl a dokumentace úkonu by byla zajišťována prostřednictvím protokolu a fotodokumentace, by ani zapisovatel zřejmě neměl možnost slova v cizím jazyce, např. určité minority, vůbec zaznamenat.

Jak jsem již uvedl v předcházejících kapitolách, týkajících se aktivního jednání obecně pachatelů při „svém usvědčování,“ názory na „meze této součinnosti“ nejsou jednotné. Jde o uplatnění pravidla nemo tenetur, které se historicky uplatnilo ve znění Pátého dodatku americké ústavy z roku 1971. Na toto téma vyšla řada odborných článků, proto si dovoluji jen stručně shrnout, že toto pravidlo se uplatnilo původně jen při výslechu obviněného, tedy ústní komunikaci s pachatelem. Postupem času se ale tato zásada uplatňovala v extenzivním slova smyslu v americké i evropské legislativě až do

dnešních dnů, kdy se s velikým úsilím „dopracováváme“ k tomu, zda se ještě můžeme dotknout tělesné integrity pachatelů, popř. jak, anebo už s malou nadsázkou, vůbec ne. Ústavní soud tuto problematiku řešil v několika svých nálezech, když se např. dle mého názoru až zcela paradoxně při svém výkladu dostal do situace, že považoval za donucování obviněného, kterému byla uložena pořádková pokuta za to, že odmítl po poučení podle § 66 trestního řádu, strpět sejmутí pachu za účelem jeho dalšího zkoumání.¹⁰⁹ Zároveň souhlasím s připojeným odlišným názorem soudce téhož soudu J. MUSILA, když mimo jiné uvedl, že: „*se v tomto případě jednalo o využití tzv. neinvazivní metody, které jsou naprosto bezbolestné a nejsou spojeny s nebezpečím pro zdraví osoby, která se jim podrobuje. Trvají krátkou dobu několika minut a nijak nezatěžují osobu fyzicky, ani psychicky... Podrobnosti sejmутí srovnávacího vzorku pachu je upraven interním policejním předpisem.*¹¹⁰... Má tak dále za to, že v odůvodnění citovaná judikatura Evropského soudu pro lidská práva, z níž je dovozována protiústavnost uložení pořádkové pokuty, je v tomto nálezu Ústavního soudu příliš generalizována a přenášena i na případy, které nejsou analogické.“¹¹¹

S tímto názorem mohu jen souhlasit. To vše při zohlednění skutečnosti, že práva obviněného a zájem společnosti, resp. jejich vzájemný zásah, musí být proporcionálně vyvážený. Dokonce ve svém osobním názoru bych šel ještě dál a dovolil si přitom tvrdit, že i takový „násilný“ odběr krve, který je z dnešního pohledu judikatury, zásahem do tělesné integrity, by mělo být legálně vymahatelné. Mám tak za to, že se jedná o účelové tvrzení pachatelů, resp. podezřelých, kteří odmítnutím strpění tohoto úkonu získávají tu výhodu, že se třeba proti nim nepodaří jiný důkaz obstatat.

Tak je tomu např. u německých policistů, kteří neznají pojem „odmítnutí krve,“ resp. znají pojem „násilný odběr krve,“ a to dokonce u řidičů motorových vozidel, když je dáno podezření z dopravního přestupku! Taktika provedení takového úkonu, kterého jsem měl možnost být přítomen v Bad Neustadtu, spočívá v tom, že tento úkon

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu, sp. Zn. I. ÚS 671/05, Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, 2016, č. 40. Dostupné na [www http://nalus.usoud.cz](http://nalus.usoud.cz)

¹¹⁰ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 140/2002, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie ČR při využívání metody pachové identifikace. Sbíрка interních aktů řízení PP ČR, č. 164/2002, v platném znění.

¹¹¹ FENYK, Jaroslav, ed. *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 84-88.

provedou tři policisté. Jeden stojí před osobou přestupce, druhý za ním a třetí policista mu, v případě potřeby i násilím, natáhne předloktí pravé nebo levé ruky a zdravotnický personál provede odběr krve. Tito policisté se naopak udivovali nad tím, že česká policie takové oprávnění nemá? A na jejich tvářích se vyloudil úsměv a nechápavě kroutili hlavou, když zjistili, že přestupce může odběr krve odmítnout a ozbrojení policisté v té chvíli nic nezmůžou? Jejich argumentace vyznívala v tom smyslu, že policie tam není o své vůli, a že normální není jezdit opilý a páchat přestupky, popř. trestné činy, a proto jim společnost „dala ty oprávnění,“ protože takové jednání mezi sebou trpět nechtějí.

A to se jednalo o méně závažné jednání, které z hlediska nebezpečnosti jednání pro společnost, nedosahuje intence trestného činu.

V opačném případě, pokud se tedy nejedná o pachatele trestného činu, je odběr krve nestranný a nevyvratitelný důkaz o jeho neúčasti, resp. nepřítomnosti na určitém místě. Diskuze na téma, zda jde o bezbolestný úkon či ne, mi připadají osobně irelevantní. Navíc, když to zvládne malé dítě a překonají tu bolest v souvislosti s odběrem krve, zvládli by to bez pochyby také. A pokud bychom v zákoně upravili povinnost, že k tomu musí dojít v nemocničním nebo zdravotnickém zařízení, odběr provede odborně vyškolený personál, tak mě ani nenapadá relevantní námitka, jaká skutečná újma na zdraví by mohla pachateli vzniknout, a kterou by kvalifikovaný zdravotnický personál v čele s lékařem, nebyl schopen řešit.

Dalším okruhem problémů v praxi, je zajištění účasti dalších přivzatých objektů, které se mají procesu znovupoznání zúčastnit. Jedná se o situace, kdy orgán činný v trestním řízení, je nucen v krátkém čase, jinak hrozí zmaření účelu trestního řízení, spočívajícího v provedení tohoto úkonu, zajistit obstarání vytipovaných osob. A to může být, zejména v některých případech, docela značný problém. Mám tak na mysli situace, kdy je ztotožňovaný objekt příslušníkem určitého etnika, jejichž počet je ve společnosti obecně menší, neboť se jedná o minority. Navíc jsou kladeny další požadavky, jako je pohlaví, věk, tvar postavy apod. Může se ale také jednat o dlouhodobého konzumenta drog, takže pro věrohodnost tohoto úkonu bude zřejmě zapotřebí zajistit osobu, odpovídající vzezřením této komunitě.

V této souvislosti navrhuji změnu ustanovení o rekognici následovně:

1. V § 104b za odst. 3 vložit odst. 4, který zní:

(4) Na výzvu je každý povinen zúčastnit se rekognice jako figurant, za což mu náleží odměna, jejíž výše se určuje podle pravidel stanovených pro výpočet svědečného dle § 104. Odmítnout takovou výzvu lze jen tehdy, pokud by tím vyzvané nebo jiné osobě hrozila škoda na životě, zdraví nebo majetku. Kdo bezdůvodně neuposlechne takové výzvy, která mu byla dána podle tohoto zákona, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 30 000 Kč.

Dosavadní odstavce 4, 5, 6, 7 a 8 se označují 5 – 9.

(Poznámka: Výše této pořádkové pokuty byla snížena proti ustanovení § 66 trestního řádu a zohledňuje skutečnost, že tato „náhodná“ osoba se odlišuje od svědka nebo obviněného, kteří jsou přímými účastníky řízení).

7 Závěr

Dějiny lidstva jsou prakticky od počátku své existence spojeny s potřebou ochrany společnosti před zločinci, kteří se rozhodli upřednostňovat své vlastní zájmy, a to na úkor ostatních. Spravedlnost byla nejprve vykonávána tím nejsilnějším jedincem ve společnosti a zpravidla ihned. V pozdějších dobách došlo k vytvoření soudů, jako zvláštní instituce, která prováděla jakési „slyšení“ svědků a pachatele. Dokazování viny bylo ale silně ovlivněno přítomností všemohoucího a všudypřítomného Boha, jako jakési nejvyšší autority.

Tedy historických zkušeností máme v tomto směru dost, ale nejsou nijak povzbuzující. Vždycky se opakovaly ty samé chyby. Nejdřív se věřilo jen poškozeným a po jejich tvrzení stihl zločince zpravidla přísný trest. Později, když bylo pachatelům umožněno, aby nevypovídali, aby mohli uvádět jiné zavádějící skutečnosti a k činům se nedoznávat, pachatelé tuto liberalizace trestního procesu přivítali a chápali ji jako jeho slabost. Došlo k výraznému nárůstu kriminality a existující metody četnické práce přestaly vyhovovat. Společnost rozšířila jejich oprávnění, bylo umožněno vést evidenci zločinců, policejní složky si mohly zjištěné informace vyměňovat a využívat poznatků vědy i v „neprospěch“ pachatelů. Historických zkušeností tedy máme dost, jen je začít využívat!

V dnešním demokratickém státě, se daleko více zabýváme právy obviněných, než tomu bylo kdy v minulosti. Tento požadavek je nesporně správný a nezbytný pro zajištění řádného procesu. Na druhou stranu je zapotřebí si přiznat, že dokazování v trestním řízení nemůže být zcela závislé jen na ochraně zájmů a vůle obviněných. Tento přístup by zřejmě paralyzoval činnost policie a státní správy při opatřování důkazů a princip proporcionality ústavně zaručených práv by vyzněl výrazně v neprospěch práv poškozených.

Zvláštní způsoby dokazování, kterými jsme se zabývali v této práci, patří právě mezi ty, u nichž nemá ani současná judikatura jednotný názor na jednání obviněného. Tedy zejména pokud se týká odůvodnění nálezu Ústavního soudu zmiňovaného v poslední

kapitole, a kterým dochází, z mého pohledu, k nesprávnému rozšíření obsahu určité formy jednání obviněného.

V této souvislosti se plně ztotožňuji s názorem J. MUSILA, který uplatnil odlišné stanovisko k citovanému nálezu III. ÚS 655/06, a které dále okomentoval publikovaným závěrem: „*Pravidlo nemo tenetur se ipsum accusare pokládám za jedno z fundamentálních pravidel trestního procesu v demokratickém právním státě. Toto pravidlo však není bezbřehé...*“¹¹²

Nicméně posouzením právní úpravy de lege lata, lze konstatovat, že upravený závazný procesní postup při provádění zvláštních způsobů dokazování, je vyhovující. Na některé méně vyhovující aspekty rekognice bylo poukázáno, popř. navržena její úprava de lege ferenda.

Po 16 letech od zavedení těchto zvláštních způsobů dokazování do trestního řádu, tak máme jistě dostatek konkrétních praktických zkušeností z jejich provedení, které by pomohly doložit, že přiměřené omezení obviněného, není porušením jeho ústavně zaručených práv a svobod. Zahraniční úprava některých našich sousedů, včetně jejich zkušeností, by nás mohly v této naší snaze, inspirovat i podpořit.

¹¹² FENYK, Jaroslav, ed. *Pocita Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 87 a násl.

8 Resumé

The history of humanity has been from the very beginning of its existence linked to the need to protect society from the criminals who have chosen to prefer their own interests at the expense of others. Justice was first practised by the strongest individual in society and, as a rule, immediately. In later times, the courts were established as a special institution that carried out some sort of „hearing“ of witnesses and perpetrator. Proving guilt was strongly influenced by the presence of almighty and omnipresent God, as a some sort of supreme authority.

Thus, we have enough historical experience in this direction but it is not somehow encouraging. The same mistakes have always been made. At first, only to the damaged people had been believed and after their claims, the criminal was sentenced to a strict punishment. Later, when perpetrators were allowed to not to predicate to be allowed to say other misleading facts and not to admit the acts, the offenders welcomed this liberalization of the criminal process and understood it as its weakness. There has been a significant increase in crime and the existing methods of gendarmes work stopped being suitable. Society extended their authority, it was allowed to keep records of criminals, police units could exchange detected information and use the knowledge of science even in the “disadvantage” of perpetrators. So we have plenty of historical experience, just start using them!

In today’s democratic state, we are far more dealing with the rights of accused than it has ever been in the past. This requirement is undoubtedly right and necessary to ensure a proper process. On the other hand, it is necessary to admit that taking of evidence in criminal proceedings can not be entirely dependent only on the protection of interests and the will of the accused. This approach would seem to paralyze police and state administration activity in obtaining evidence, and the principle of proportionality of constitutionally guaranteed rights would sound considerably to the detriment of the rights of the injured.

Special methods of gathering evidence with which we have dealt in this thesis belong among those in which even the current case law does not have a uniform view of the accused's actions. Especially if it regards to the rationale of the Constitutional Court's finding mentioned in the last chapter, and which leads from my point of view, to the wrong extension of the content of a particular form of accused's conduct.

In this context, I fully agree with the opinion of J. MUSILA who applied a different opinion on the quotation III. ÚS 655/06 which he further commented on the published conclusion: „I consider the rule *nemo textur se ipsum accusare* as one of the fundamental rules of the criminal process in a democratic state. However, this rule is not without borders.“

Nevertheless, by assessment of regulations *de lege lata* it can be stated that the modified binding procedural procedure in the implementation of special methods of gathering evidence is satisfactory. Some less satisfactory aspects of the recognition were pointed out, eventually suggested their adjustment *de lege ferenda*.

After 16 years from the introduction of these special methods of gathering evidence into the Criminal Procedure Code, we certainly have enough practical experience from their implementation that would help to prove that the reasonable limit of the accused is not a violation of his constitutionally guaranteed rights and freedoms. The foreign adjustment of some of our neighbors, including their experience, could inspire and support us in our effort.

Seznam použité literatury a pramenů

Odborná literatura:

BĚLKIN, R. S. Kurs sovětskoj kriminalistiky. Akademija MVD SSSR, Moskva, 1977.

BELLI R. F. et al.: Memory impairment and source misattribution. *Memory and Cognition*, 1994. ISSN 1532-5946.

BACQUA, Napoléon. Codes de la législation française. Paris 1841.

DRÁPAL, Ljubomír. Občanský soudní řád: komentář. Praha: C. H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.

FENYK, Jaroslav, ed. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-8692-025-2.

HOLUB, Josef a Stanislav LYER. Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. Odborné slovníky (Státní pedagogické nakladatelství).

HENDRYCH, Dušan. Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 4. vydání, 2016. 978-80-7502-160-1.

JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní - minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-185-4.

JELÍNEK, Jiří, ed. Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právní dny, květen 2016, trestní sekce. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-155-7.

JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 2. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1. 7. 2016. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-120-5.

KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. Rekognice. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. ISBN 978-80-7251-269-0.

KMEC, Jiří. Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. V Praze: C. H. Beck, 2006. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-7179-535-6.

KMEC, Jiří., David KOSOŘ, Jan KRATOCHVÍL, Michal BOBEK. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-433-1.

MÍŘIČKA, August. Trestní právo procesní. Praha: Všehrad, 1932.

MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-572-8.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. Kriminalistika. Praha: C. H. Beck, 2001. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-362-0.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. Kriminalistika. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9.

MUSIL, J. a kol. Kriminalistika – učebnice pro právnické fakulty, 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1994.

NOVOTNÝ, Oto. Kriminologie. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2.

SLÁDEČEK, Vladimír. Ústava České republiky: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9.

STORCH, František. Řízení trestní rakouské. Díl II. Praha: Nákladem Právnické jednoty v Praze, 1897.

STRAUS, Jiří. Kriminalistická taktika. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-095-6.

SPRENGER, Jacob, Heinrich KRAMER. Malleus Maleficarum. Přeložila LENKOVÁ, Jitka. Kladivo na čarodějnice. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN 80-7309-361-8.

SVOBODA, Ivo. Kriminalistika. Ostrava: Key Publishing, 2016. Učebnice (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-259-4.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-043-0.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. První díl (A – Alpy) s 15 přílohami a 174 vyobrazeními textu. V Praze: J. Otto, 1888.

PJEŠČAK, Ján. Kriminalistika: učebnice pro právnické fakulty. Vyd. 1., V Našem vojsku, Praha: Naše vojsko, 1982.

PJEŠČAK, Ján. Kriminalistika: učebnice pro právnické fakulty. Vyd. 3., V Našem vojsku 2., přeprac. Praha: Naše vojsko, 1986.

PORADA, Viktor. Kriminalistika: (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-038-3.

PORADA, Viktor a Jiří STRAUS. Kriminalistika: (výzkum, pokroky, perspektivy). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-477-0.

PORADA, Viktor. Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016 ISBN 978-80-7380-589-0.

PORADA, Viktor a Peter POLÁK. Kriminalistika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-558-6.

PORADA, V. a kol. Kriminalistika. Brno: CERM, 2001, ISBN 80-7204-194-0.

PRERAD, Vladimír. Kriminalistika: prozatímní učební text z oboru kriminalistické taktiky. Vydání 1., Praha, Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968.

Odborné články:

COSTA, J. - P. Concepts juridiques dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme: de l'influence de différentes traditions nationales. Revue trimestrielle des droits de l'homme, 2004, č. 57.

ČÍRTKOVÁ, L., PORADA, V.: Paměťové stopy v kriminalistické teorii a forenzně psychologických aplikacích. Soudní inženýrství, 2005, roč. 3, č. 16. ISSN 1211-443X.

HYNEK, M., JUŠTA, M.: Já jsem nevinnej. Kriminalistický sborník, 2017, č. 2.

KONRAD, J.: Některé zvláštní způsoby dokazování – kriminalistické problémy teorie a praxe. Pokroky v kriminalistice. Sborník. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015 ISBN 978-80-7251-441-0.

PRERAD, V.: Kriminalistika: prozatímní učební text z oboru kriminalistické taktiky. Vydání 1., Praha, Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968.

PROTIVINSKÝ, M.: Vady rekognice a jejich procesní důsledky. Bulletin advokacie, 1997, č. 2.

RŮŽEK, A.: K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. Socialistické soudnictví, roč. VI, seš. 5, tisk. odd. MS, Praha 1966.

STRAUS, J. a kol.: K problematice rekognice osob podle funkčních znaků a dynamických vlastností Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference. Praha: Policejní akademie České republiky, 2012. ISBN 978-80-7251-384-0

TROJANOVÁ H.: Problematika etnické příslušnosti pachatele v procesu rekognice. Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference. Praha: Policejní akademie České republiky, 2015. ISBN 978-80-7251-441-0.

Revue international de droit pénal. No. 1-2/1995, s. 37; ISSN: 0223-5404 Dostupné na www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal.htm

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práva a základních svobod

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění účinném od 1. 11. 1998

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění

Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění účinném od 6. 2. 1991

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, v platném znění

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, v platném znění

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, v platném znění

Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, v platném znění

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, v platném znění

Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících

Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění účinném od 23. 3. 1976

Vyhláška č. 143/1988 Sb., ze dne 18. srpna 1988, o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Usnesení představenstva České advokátní komory č. 13/2004, ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopat důkazy v trestním řízení

Pokyn policejního prezidenta č. 103/2013 ze dne 28. května 2013, o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České republiky v trestním řízení

Judikatura:

Sbírka výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství č. 4/1998

Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2004

Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 4/2003

Usnesení krajského soudu v Českých Budějovicích sp. z. 4 To 548/2002

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci sp. z. 6 To 12/2009

Rozhodnutí Vrchního soud v Praze sp. z. 2 To 94/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soud ČR sp. z. 5 Tdo 413/2012

Rozhodnutí Ústavního soud ČR sp. z. I. ÚS 276/2000, [Výběr ÚS 37/2002]

Rozhodnutí Ústavního soud ČR sp. z. III. ÚS 755/15

Rozhodnutí Ústavního soud sp. z. I. ÚS 2852/14

Nález Ústavního soudu ČR sp. z. I. ÚS 1677/13

Nález Ústavního soudu, sp. z. IV. ÚS 37/01

Nález Ústavního soudu, sp.z. II. ÚS 118/01

Nález Ústavního soudu, sp. z. III. ÚS 256/01

Nález Ústavního soudu, sp. z. II. ÚS 406/97

Nález Ústavního soudu, sp. z. I. ÚS 671/05, [Výběr ÚS 3204/2006]

Usnesení Ústavního soudu, sp. z. I. ÚS 5/02

Usnesení Ústavního soudu, sp. z. II. ÚS 132/04 a sp. z. I. ÚS 512/05

Usnesení Ústavního soudu, sp. z. I. ÚS 371/05

Usnesení Ústavního soudu, sp. z. I. ÚS 559/05

Internetové zdroje:

<http://www.usoud.cz>
<http://www.nsz.cz>
<http://soudniinzenirstvi.cz>
<http://nalus.usoud.cz>
<http://link.springer.com/journal/13421>
<http://cak.cz>
<http://beck-online.cz>

Abstrakt/Abstract

Abstrakt

Cílem této práce je blíže se zabývat zvláštními způsoby dokazování, které se staly součástí trestního řádu. V minulosti byly tyto úkony považovány za zvláštní formu výslechu nebo ohledání. Nejprve se práce zabývá historickým vývojem hledání pravdy, který byl od nepaměti spojen s doznáním pachatele, jako nezpochybnitelným důkazem viny. Následovat bude vymezení souvisejících pojmů jak z oblasti kriminalistiky, tak trestního práva. Další část bude věnována vztahu kriminalistiky a zvláštních způsobů dokazování, zejména při odstraňování rozporů v získaných důkazech. Pro lepší pochopení možností limitů paměti při vyvolávání zpětného obrazu vnímaných skutečností, si připomeneme mechanismus vzniku paměťových stop. Část čtvrtá rozebere obecné zásady těchto úkonů a v páté části se pozastavíme u některých zvláštních způsobů dokazování. V šesté, předposlední kapitole, podrobněji rozebereme rekognici, jako zvláštní způsob identifikace objektu. V její závěrečné části se budeme zabývat důsledky vad řízení a pokusíme se některé problémy vyřešit tak, aby vyústily v návrhy de lege ferenda.

Abstract

The goal of this thesis is to take a closer look at the special methods of gathering evidence which have become a part of the Criminal Procedure Code. In the past, these acts were considered as a special form of interrogation or examination. Firstly, the thesis deals with the historical development of the search for truth which was from time immemorial associated with perpetrator's confession as an indisputable proof of guilt. Specification of related terms both from the area of criminalistics and criminal law will follow. The next part will be devoted to the relation between criminalistics and special methods of gathering evidence, especially in the elimination of contradictions in the obtained evidence. In order to understand better memory limit options by recalling the backward image of perceived reality we will mention the mechanism of memory imprints origin. Part four analyses the general principles of these acts and in the fifth part we go through some special methods of gathering evidence. In the sixth, penultimate chapter, we discuss the recognition in detail as a special way of identifying the object.

In the final part we will deal with the consequences of defects in the process and try to solve some problems in order to result in proposals de lege ferenda.

Klíčová slova/Key words

Klíčová slova:

trestní řízení, dokazování, zvláštní způsoby dokazování, vady řízení, konfrontace, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, rekognice.

Key words:

criminal proceedings, taking of evidence, special methods of gathering evidence, defects in the process, confrontation, investigation attempt, reconstruction, recognition

Anglický název rigorózní práce:

Special Methods of Evidence in Criminal Proceedings Focused on the Lineups of Suspect